T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SANAT TARİHİ ANABİLİM DALI

MARDİN MÜZESİ'NDEKİ OSMANLI DÖNEMİ MÜHÜRLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HAZIRLAYAN
Seyithan ATAMAN

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK

VAN – 2020

Bu araştırma Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığı (BAPB) Araştırma Fonu tarafından SYL – 2019 – 8253 numaralı proje olarak desteklenmiştir.

KABUL VE ONAY SAYFASI

<table>
<tr><td colspan="2">Seyithan ATAMAN tarafından hazırlanan Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mühürleri" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.</td></tr>
<tr><td>Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</td><td></td></tr>
<tr><td>Başkan: Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum</td><td></td></tr>
<tr><td>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ercan Çalış
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</td><td></td></tr>
<tr><td>Üye: Dr. Öğr. Üyesi Ufuk Elyiğit
Sanat Tarihi Anabilim Dalı, Bandırma Onyedi Eylül Üniversitesi
Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Yüksek Lisans Tezi olduğunu onaylıyorum.</td><td></td></tr>
<tr><td>Tez Savunma Tarihi:</td><td>30/12/2020</td></tr>
<tr><td colspan="2">Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Yüksek Lisans Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini ve imzaların sahiplerine ait olduğunu onaylıyorum.

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü</td></tr>
</table>

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (30.12.2020)

Seyithan ATAMAN

(Yüksek Lisans Tezi)

Seyithan ATAMAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

Aralık, 2020

MARDİN MÜZESİ'NDEKİ OSMANLI DÖNEMİ MÜHÜRLERİ

ÖZET

Bu çalışmada, Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemine ait 50 adet mühür katalog bölümünde detaylı bir şekilde incelemeye alınmıştır. Çalışma kapsamındaki mühürlerin ait oldukları dönem, formları, kullanım alanları, üzerlerine hakkedilmiş olan yazı türleri, ait oldukları yöre, yapımında kullanılan teknikler, süsleme teknikleri, kullanılan malzeme ve tanımları tek tek incelenip yapılmıştır. İncelemeye alınan eserlerin yapımında kullanılan malzemeler Bronz, Pirinç(sarı), gümüş, akik ve alabaster gibi kıymetli taşlar üzerine kazınmıştır. Üzerlerine kazınan yazı türleri açısından en çok sülüs ve devamında ta'lik ve latin alfabesi kullanılmıştır. Yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda 50 adet mührün 2 tanesinin 16.yy'a ait olduğu, 1 tanesinin 18.yy'a ait olduğu, 11 tanesinin 19.yy'a ait olduğu, 8 tanesinin 20.yy'a ait olduğu, üç yüzlü döner tablalı 1 tanesinin ise 1 yüzünde 14.yy bir başka yüzünde ise 20.yy'a ait tarihler yer almaktadır. 27 tanesinin ise tılsım ve mühür yüzük olması nedeniyle herhangi bir tarih tespit edilememiştir. Bu çalışma kapsamında ele alınan mühürlerin form özellikleri ise çoğunluk olarak dairesel olmak ile birlikte elips, çokgen, prizmatik üçgen, kare ve dikdörtgen formlarında karşımıza çıkmaktadırlar. Genel olarak satın alma yoluyla ve müzeye nasıl geldiği bilinmeyen mühürler; şahıs(zat), Resmi(makam-kurum) ve tılsım mühürler olarak kullanım amacına göre değerlendirilmiş ve gruplandırılmıştır. Mühürler; damga mühür, yüzük mühür ve tılsım mühür olarak değerlendirilmiş olup yüzeylerinde stilize edilmiş bitkisel, geometrik ve hayvan figürlü süsleme motiflerine yer verilmiştir. Müzede bulunan eserlerin tamamında yapım tekniği olarak döküm ve kazıma teknikleri kullanılmıştır. Mardin Müzesi'ndeki bu 50 adet mühür günümüzde Mardin'de olmasına rağmen

Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu bölgelerinden mühürler olduğu tespit edilmiş hatta Anadolu toprakları dışından Suriye ve Irak bölgelerine ait oldukları anlaşılmıştır. Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi mühürleri adlı bu çalışmamızın başta tarih olmak üzere sanat tarihi ve arkeoloji gibi bilim dallarına ve bu konuda araştırma yapacak araştırmacılara katkı sunacağı düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler **:** Mühür, Maden, Osmanlı, Mardin Müzesi, Yüzük.
Sayfa adedi **:** IX + 156
Tez Danışmanı **:** Dr. Öğr. Üyesi. Oktay BAŞAK

(My. Sc. Thesis)

Seyithan ATAMAN

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

December, 2020

THE OTTOMAN SEALS IN MARDIN MUSEUM

ABSTRACT

In this study, 50 Ottoman Period seals were analyzed in detail in catalogue department. The period and the regions that the seals belong to, their forms, area of usage, the writing types on them, the techniques used in their formation, ornament techniques and the material were analyzed in detail. The materials used for the seals analyzed were bronze, bell metal, silver, achiote, coat number 44, precious stones and other undefined materials. the most common writing types on them were Thuluth, ta'lik and Latin alphabet.

As a result of the research and analysis, it was found that 2 of the 50 seals belong to 16. century, 1 belongs to 18. century; 11 to the 19. century, 8 to the 20. century, 1 that had 3 platforms and different dates on each, belongs to 14 century and 20. century. As 27 of them were amulet and seal ring, no date were found on them. The form of the most seals were circular. Ellipse, polygon, prismatic, triangle, square, rectangle forms were also found. The seals were generally bought or brought to the museum by unknown ways were evaluated and grouped in terms of their usage as personel, informal (position or institution) and amulet seals.

The seals were grouped as stamp seals, ring seals and amulet seals. On their surface, the stylized herbal, geometrical and animals ornamented motives were found. All the works in the museum were made by using molding and scraping techniques. Although the 50 seals were in Mardin, it was found that they were from Mediterranean, Black

Sea, Central Anatolian, and Southeastern Anatolian regions. Even there were some works belong to the Syria and Iraq regions. It is hoped that our study entitled as "The Ottoman Seals in Mardin Museum" will contribute to the Turkey Seals Studies and Art History.

Key words **:** Seals, mine, Ottoman, Mardin Museum, Ring.
Number of Pages **:** IX + 156
Supervisor **:** Asst. Prof. Dr. Oktay BAŞAK

İÇİNDEKİLER

ÖZET ..... **i**
ABSTRACT ..... **iii**
İÇİNDEKİLER ..... **v**
KISALTMALAR ..... **vii**
ÖNSÖZ ..... **viii**
GİRİŞ **1**
A. Konunun Tanımı ve Önemi 1
B. Amaç ve Kapsam 2
C. Konunun Sınırlılıkları 3
D. Materyal ve Yöntem 4
1. MARDİN'İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ **5**
2. MARDİN MÜZESİ **9**
3. MÜHÜRLER **13**
3.1. Mühürlerin Ortaya Çıkısı ve Gelişim Süreci 13
3.2. Mühür Yapım Teknikleri 21
3.3. Mühür Yapımında Kullanılan Malzemeler 22
4. OSMANLI MÜHÜR SANATI **24**
4.1. Tılsım ve Mühür Arasındaki Farklar 27
4.2. Osmanlı'da Mühür Yapım Teknikleri 28
4.3. Tuğralar 29
4.4. Osmanlı Mühürlerinin Kullanım Alanları 31
4.4.1. Hükümdar Mühürleri 31
4.4.2. Sadrazam Mühürleri 32
4.4.3. Paşa ve Vali Mühürleri 32
4.4.4. General ve Ordu Komutanlarının Mühürleri 33
4.4.5. Şahıslara Ait Mühürler 33
4.4.6. Üzerinde Sahibinin İsmi Bulunmayan Yazılı Mühürler 33
4.4.7. Avrupalılara Ait Mühürler 34
4.5. Yükseliş Dönemi Öncesi Osmanlı Mühürleri 34
4.6. Yükseliş Dönemi Sonrası Osmanlı Mühürleri 35

4.7. Geç Dönem Osmalı Mühürleri....35
5. KATALOG....37
6. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA....91
6.1. Ait Oldukları Dönem....91
6.2. Yapımında Kullanılan Malzeme....92
6.3. Kullanılan Form....95
6.4. Kullanım Alanları....96
6.5. Süsleme Özelikleri....99
6.6. Yazı Türü....101
6.7. Ait Oldukları Yöre....102
SONUÇ....103
KA YNAKÇA....107
FOTOĞRAFLAR VE ÇİZİMLER....113
ÖZGEÇMİŞ
TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

KISALTMALAR

Yy.	**:** Yüzyıl
M.S	**:** Milattan Sonra
M.Ö	**:** Milattan Önce
Foto	**:** Fotoğraf
Çiz	**:** Çizim
Cm.	**:** Santimetre
Mm.	**:** Milimetre
Yük.	**:** Yükseklik
Gr.	**:** Gram
En.	**:** Eni
Env.	**:** Envanter
No	**:** Numara
Kat.	**:** Katalog
Vs.	**:** Vesaire
Vb.	**:** Ve Benzeri
Ad.	**:** Adet
Km.	**:** Kilometre
C.	**:** Cilt

ÖNSÖZ

"Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemine Ait Mühürler" adlı bu çalışmada transkripsiyon, araştırma, sentez ve tasnif yöntemleri kullanılarak Osmanlı Dönemi ait mühürler üzerinden detaylı bir analiz yapılmaya çalışılmıştır. Mühür; Sanat Tarihi, Arkeoloji, Dinler tarihi ve Siyasal Tarih gibi bilim dallarına azımsanmayacak kadar katkı sağlayıp dönemin dini, siyasi, iktisadi, sosyal, toplumsal ve kültürel değerleri hakkında önemli bilgiler vermektedir. Bilinen en erken mühürler M.Ö 7. ve 6. bin yıla tarihlendirilmiştir. Neolitik Dönemle başlayan mühür örnekleri günümüze gelinceye kadar hemen hemen her çağda olduğu gibi Osmanlı Döneminde de önemini koruyarak devam etmiştir. Ele alınan Osmanlı Dönemine ait mühürlerden hareketle bu eserlerin Osmanlı İmparatorluğunun sanatı, iktisadi gücü, sosyal ve kültürel değerleri ve siyasi tarihi hakkında daha kapsamlı ve sağlıklı bilgiler edinmek amaçlanmıştır. Ayrıca tipolojik özellikleri göz önüne alınarak yaklaşık olarak bir tarihleme yapılmaya çalışılmış ve bu özelliklere göre benzer örneklerine yer verilmiştir.

Gerekli başvurular sonucunda verilen izin çerçevesinde Mardin Müzesi envanterin de mevcut bulunan Osmanlı dönemine ait mühürler üzerinden hazırlanan bu çalışma 50 adet mührün katalog çalışmasında ait oldukları dönem, kullanım alanları, yazı türleri, ait oldukları yöre, yapımında kullanılan teknikler, süsleme teknikleri, yapımında kullanılan malzemeleri ve detaylı tanımı yapılarak analojileri yapılmıştır.

Bu tez konusunun çalışılmasını önemli kılan nedenlerin başında konunun daha önce çalışılmamış ve özgün bir yapıya sahip olması gelmektedir. Mühür sanatı alanında özellikle de Osmanlı dönemi mühür sanatı alanında yayın yetersizliği bu çalışma konusunun önemini daha da arttırmaktadır.

Bu çalışmanın her aşamasında benden hiçbir yardımı esirgemeyen, bana her defasında kıymetli zamanını ayırıp sabırla ve büyük bir ilgiyle bana faydalı olabilmek için elinden gelenden fazlasını sunan ve çalışma esnasındaki karşılaştığım sorunlarda yanına çekinmeden gidebildiğim Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Ana Bilimdalı'nda görev yapan kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK'a teşekkürü bir borç bilirim. Danışman hocam kadar kapısını aşındırdığım ve her defasında bana her konuda içtenlikle destek olan değerli bölüm hocalarıma, çalışma sürecinde her zaman yanımda olan ve maddi manevi desteklerini esirgemeyen

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi Anabilim Dalı'nda doktora yapmakta olan değerli arkadaşlarım Fırat ALLAK ve Hüseyin ŞAN'a, daha iyi bir çalışma olabilmesi için mühürlerin okunmasında yardımcı olan Abdullah ALP'a, eserlerin çiziminde yardımcı olan ve Mardin'de hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli arkadaşım Seydoş BİNGÖL'e, her zaman yanımda olan ve bana kendime güvenmem gerektiğini öğreten değerli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KULAZ ve Dr. Öğr. Üyesi Ercan ÇALIŞ'a en içten dileklerimle teşekkür ederim. Çalışma kapsamında gittiğim ve bana yardımcı olan Mardin Müzesi müdür ve personeline ayrıca bu çalışmamızı proje kapsamında destekleyip birçok konuda yardımcı olan Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bilimsel Araştırma Projeleri Başkanlığına çok teşekkür ederim.

Tez çalışmamı hazırlamamda ki süreçte bana her türlü maddi ve manevi desteği sunan, her zaman yanımda olan, kıymetli aileme ve değerli arkadaşım Pınar DÜNDAR'a minnet, şükran ve saygılarımı sunarım.

Seyithan ATAMAN

VAN, 2020

GİRİŞ

A. KONUNUN TANIMI VE ÖNEMİ

Yüksek Lisans tezi olarak hazırladığımız bu çalışma Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemine ait olan müzenin depo ve teşhir salonunda yer alan 14. 16. 18. 19. ve 20. yy. ait, 50 adet madeni mühür fotoğraflanmış, ölçüleri alınmış olup bu eserlerin tanıtılması yapılmıştır. Çalışma kapsamına alınan bu mühürler sanat tarihi bilimine ve bu alandaki bilimsel çalışmalara katkı sağlanması amaçlanmıştır.

Geçmiş dönemlerde yaşamış olan toplumların yaşam izlerini gelecek nesillere aktarmada yazılı kaynakların önemi kadar, el sanatları ürünlerinin de önemi büyüktür. Bu eserler ait oldukları döneme ışık tutmaları açısından, birer belge niteliğindedirler. Günümüzde neredeyse yok olmaya yüz tutmuş bu sanat dalının gelecek nesillere aktarılması adına Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi mühürlerinden 50 adet ele alınarak katalog düzeni içerisinde tanıtılmaya çalışılmıştır.

Araştırma konusunun önemini arttıran, bu konunun daha önce çalışılmamış olmasından dolayı özgün bir çalışma olmasıdır. Çalışma kapsamında ele alınan mühürler içerisinde Resmi (kurum-makam), şahıs (zat) ve tılsım mühür örnekleri yer almaktadır. Mardin Müzesi'nde yer alan Osmanlı Dönemi'ne ait bu mühürlerin değerlendirilmesi sonucunda tarihleri, kimlere ait olduğu, ya da ne amaçla kullanıldığı, günümüzdeki mevcut halleri sanat tarihi metodolojisine uygun bir şekilde incelenip kayıt altına alınması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

B. AMAÇ VE KAPSAM

Aslında geçmişte yaşamış olan toplumların izlerini gelecek nesillere aktarmada daha öncede belirtildiği gibi yazı kadar önemli olan diğer bir etkende, iyi bir iletişim aracı olan el sanatı ürünleridir. El sanatlarının bir dalı olan maden sanatı örnekleri ahşap, seramik, deri ve dokumalara nazaran daha sağlam olduğu için günümüze daha fazla sayıda ulaşmışlardır. Bu örnekler yapıldıkları dönemi, kültürel değerlerini yansıtmaları açısından birer belge niteliği taşımaktadırlar.

Mardin Müzesi'nde yer alan mühürlerin nerede yapıldıkları bilinmediği ve günümüze kadar detaylı araştırmanın yapılmamış olması da bu eserler hakkında kesin bir yorum yapmayı engellemektedir. Böylece tezimizin kapsamında Osmanlı Sanatında ve Mardin Müzesi'nde tarihi önem arz eden mühürlerin tespiti gerçekleştirilip süsleme ve yapım tekniği, hangi döneme ve yöreye ait olduğu, mühürde kullanılan madenin ne olduğu hakkında tespitler yapılacaktır. Ayrıca konumuz kapsamındaki eserlerde kullanılan malzeme, yapım tekniği ve süslemelerin farklı müzelerdeki örnekler ile karşılaştırılmaları ele alınacaktır.

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışma sadece Mardin Müzesi'nin envanter kayıtlarında bulunan Osmanlı Dönemi'ne ait 50 adet eser seçilerek incelemeye alınacaktır. Müze de sergilenen ve farklı dönemlere ait mühür örnekleri bulunmasına rağmen, çalışma sadece Osmanlı Dönemine ait mühürler ile sınırlandırılmıştır.

Tez kapsamında, Mardin Müzesi envanterinde yer alan ve daha önce herhangi bir çalışmaya konu olmayan mühürlerin araştırılmayı bekleyen sanatsal bir zenginliğinin olması, tarihleri, kimlere ait olduğu, ya da ne amaçla kullanıldığı, günümüzdeki mevcut halleri sanat tarihi metotlarıyla incelenip bilim dünyasına kazandırılması çalışmamızın asıl amacını oluşturmaktadır.

C. KONUNUN SINIRLILIKLARI

Yüksek lisans tezi olarak hazırlanan çalışmamızdaki araştırma ve incelemeler, Mardin Müzesi'nde bulunan Osmanlı Dönemi mühürleri ile sınırlı tutulmuştur. Mardin Müzesi'nde farklı kültür ve dönemlere ait birçok mühür örneği olmasına rağmen, araştırma ve inceleme konumuzun Osmanlı Dönemi mühürleriyle sınırlı tutulmasından ve ayrıca konu birliği ile bütünlüğü sağlanması açısından diğer dönem ve kültürlere ait mühürler araştırma kapsamına alınmamıştır. Müzede yer alan Osmanlı Dönemi mühürlerinin tespiti yapılmış ve tespit edilen eserlerin tamamı incelemeye alınmıştır. Bu eserler sistemli bir araştırmadan geçirilmiş, form özellikleri, yapım ve bezeme teknikleri ve kullanım alanlarına göre sınıfsal olarak ayrılan eserlerin tamamı incelenmiştir.

Konunun sadece Osmanlı Dönemi mühürleriyle sınırlı tutulmasında, çalışmadan daha iyi sonuçlar elde etmek ve daha verimli olmak istenmesi olmuştur. Ayrıca diğer el sanatlarından farklı özellikler taşımalarından dolayı araştırmaya sadece mühürler dâhil edilmiştir. Araştırmamız yazılı kaynaklar, görsel veriler ve benzer örnekler ile karşılaştırılarak desteklenmiştir.

D. MATERYAL VE YÖNTEM

Çalışma kapsamına dâhil edilen "Mardin Müzesindeki Osmanlı Dönemi Mühürleri" detaylı bir biçimde incelenmiş olup konuyla ilgili fotoğraf çekimi yapılmış, ölçekleri alınmış, bu mühürlerde kullanılan malzeme çeşitleri, form özellikleri, yapım ve süsleme teknikleri, üzerlerindeki yazılar günümüz Türkçesine çevrilmiş, autocad çizimleri yapılmış ve belgelenmiştir. Tezimizin kapsamındaki mühürler 16. 18. 19. ve 20. yüzyıllar arasında yer almaktadır.

Sürdürülen çalışmalar sırasında elde edilmiş olan verilerin yoğunluğuna bağlı olarak, daha sonrasında bazı sınırlamalara gidilmiştir. Konu başlığına bağlı kalarak Osmanlı dönemine ait olmayan mühürler çalışmanın kapsamı dışında tutulmuştur.

Çalışmamızın kataloğunda eserler sınıflandırılmış ve sırasıyla; katalog numarası, envanter numarası, Türü, Fotoğraf Numarası, Çizim numarası, Dönemi, Sahibi, inceleme tarihi, malzeme cinsi, yapım teknikleri, süsleme teknikleri, ölçüleri, müzeye geliş şekli, müzedeki yeri ve mührün detaylı tanımı hakkında bilgi verilmiştir.

Mühürler, ait oldukları dönem, kullanılan malzeme, kullanılan form, kullanım alanları, süsleme özellikleri, yazı türü ve ait oldukları yöre açısından değerlendirilmeye alınmış ve karşılaştırma yapılmıştır. Karşılaştırma da kullanılan fotoğraflar, değerlendirme ve karşılaştırma başlığının altında verilmiştir. Ayrıca eserlerde adı geçen kurum ve şahısların kimler olduğu hakkında salnameler ve Sicil-i Osman-i 1 adlı 6 C.'lik kitap taranmış ancak eserlerde adı geçen şahıs ve kurumlar hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir.

Sonuç bölümünde ise çalışmada elde edilen bilgiler özet bir biçimde ele alınmış kaynakça, fotoğraf ve çizimler ile araştırma sonuçlandırılmıştır.

1. MARDİN'İN COĞRAFİ KONUMU VE TARİHİ

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin önemli şehirlerinden biri olan Mardin, güneyinde Suriye, batısında Şanlıurfa, kuzeyinde Diyarbakır ve Batman, kuzeydoğusunda Siirt ve doğusunda Şırnak yer almaktadır. Mardin, tarihsel süreçteki önemini sürekli olarak korumuş, farklı kültür ve medeniyetlerin etkisi ile çok kültürlü bir yapıya ev sahipliği yapmıştır (Göyünç, 1991: 2, 3). Mardin Tur Abdin bölgesinin en batı ucunda ve İpekyolu'na hâkim bir konumda yer alan Mardin Dağı'nın güney yamacında kurulmuştur. Yüksek bir plato üzerine kurulan kent merkezi, Mezopotamya ovasına hâkim ve stratejik bir konum kazandırmaktadır. Ayrıca birçok il ve Suriye ile olan komşuluğu Mardin'e özel bir ayrıcalık kazandırıp geniş bir bölgenin hâkimiyetini elinde tutma olanağı sağlamıştır. Söz konusu olan bu özelliğini önemli ölçüde koruyan Mardin, içerisinde bulunduğu konumu itibari ile oldukça stratejik bir değere de sahiptir (Dağ, 2007: 10).

Mardin ili tarih boyunca pek çok farklı isim ile anılmıştır. Mardin adı ilk kez M.S. 4. yüzyıl Roma yazarlarından Antakyalı tarihçi Ammianus Marcellinus'un (322-400) Diyarbakır-Nusaybin yolunun "İzala dağı üzerinden, Maride ve Lorne kaleleri arasından" geçtiği şeklindeki tabiri kayıtlarda yer almaktadır (Çevik, 2006: 66). Bizans İmparatoru Jüstinyen döneminde (527-565) yaşamış olan ünlü tarihçi Procopis, kenti "Margdis" adıyla Diyarbakır-Dara arasında ikinci derecedeki kaleler içerisinde anmaktadır. Yine 7. yüzyılda yaşamış olan bir diğer Bizans tarihçisi Samsatlı Tehophanes'in yazılarında kentin ismi "Mardes" olarak geçmektedir (Çevik, 2006: 65). Mardin ili günümüzde hala birçok kişinin yaşam sürdüğü Süryani halkı tarafından kaleler anlamını taşıyan Merin, Merdo Merdi; (Dolebeni, 1972: 17) Ermeniler Merdin, Araplar Maridin, Cumhuriyet döneminde ise Mardin olarak adlandırılmıştır.

Bölgenin çeşitli yerlerinde yapılan arkeolojik kazılar neticesinde M.Ö. 3000'e kadar uzanan kalıntılara rastlanmıştır. Böylece tarih öncesi çağlara yönelik çalışma ve araştırmalar hız kazanmıştır. Belirtilen tarihten başlayarak Hurrilerin yerleşme ve yaşam bölgesi olan Mardin, Asya'dan gelen göçebe toplulukların etkisi altına girmiştir. M.Ö. 1375'e kadar ise Mittani'ler yörede üstünlük sağlamıştır. (M. Aydın ve M. Beykan, 1997: 1174).

Mittanilerden sonra bölgeyi ele geçiren Hititler ise Kral IV. Tuthaliya Döneminde Asurlulara yenilmiştir. M.Ö. 608'de Med'lerin hâkimiyetine geçen bölge 6. yüzyılda Perslerin eline geçmiştir. M.Ö. 331'de Büyük İskender Perslerin buradaki hâkimiyetine son vermiş, komutanlarından Selevkos Mardin'i ve doğusundaki bölgeleri ele geçirmeye çalışmıştır (M. Aydın ve M. Beykan, 1997: 1174).

Selevkos'tan sonra uzun bir süre hâkimiyet altında tutulan Mardin ve Hakkâri bölgesi M.Ö. 129'da Partlar tarafından saldırıya uğramıştır. Bu savaş girişimi ile ağır darbeler alan Partlar bu bölgede fazla tutunamamışlardır. Bölgenin yerel Arami halkı bu kez Pers kökenli olduğunu zannettikleri Abgar isimli bir komutanın etrafında toplanmışlardır. Abgarlar yörede egemen olmak için Partlar ile savaşan Romalıların yardımcısı konumuna gelmiştir. Roma imparatoru Septimius tarafından M.S. 197'de Roma egemenliğine girmiştir. Kuzey Suriye bölgesiyle birlikte yöre kesin olarak Roma egemenliğine girmiştir (M. Aydın ve M. Beykan, 1997: 1174).

Mardin kenti aynı zamanda Roma İmparatorluğu'nun güney bölgesindeki sınır noktasını teşkil eden bir konuma kavuşmuştur. Ancak M.S. 4. yüzyılda Sasaniler ile Romalılar arasında yapılan savaşta Romalıların Mardin'i kaybetmesi üzerine Nusaybin ve Mardin çevresine Sasaniler (İranlılar) yerleştirilmiştir. M.S. 5. yüzyılda Sasani hükümdarı Behram Mardin'de bulunan ve orada yaşam süren gayrimüslim ahaliyi oradan göç etmeye zorlanmıştır. Behram'ın bu politikası üzerine İmparator II. Theodosius Sasanilere karşı savaş açmış, ancak gerçekleşen savaşta Romalılar savaşı kazanamayıp bölgeyi ele geçirememişlerdir. Sasaniler ise Mezopotamya'yı üç ayrı vilayete ayırmışlardır. Bu bölgeler kuzeybatıdaki Mardin, Tur Abdin ve Resülayn'dan oluşmaktadır. Fakat sonraki dönemde Sasani hükümdarı Hüsrev Anuşirvan Mezopotamya'nın bu üç vilayetini Batı bölgesi adı altında birleştirmiştir (Demirkent, 2005: 76).

Mardin şehri Roma İmparatorluğu'nun daha sonraları ise Bizanslıların Sasanilerle mücadelelerinde önemli bir yerleşim alanını teşkil etmektedir. II. Constantin Döneminde Sasani akınları önlemek amaçlı Hasankeyf ve Hatem-i Ta-i adında iki kale yapısı inşa edilmiştir. İmparator Anastasius (491 – 518) döneminde Nusaybin'in yapılan bu her iki kaleden uzak olmasından dolayı sürekli olarak Sasaniler ile Bizanslılar arasında el değiştirmesinden ötürü yeni bir kale ihtiyacını

doğurmuştur. Böylelikle Nusaybin sınırında yeni bir denge oluşturacak küçük bir köy yerleşimi olan Dara'yı bir askeri garnizon alanı olarak düzenlemeye karar verdiler (Mitchell, 2016: 186). Bu askeri garnizon sayesinde Bizans İmparatorluğu kendisini Sasanilerden gelen saldırılara ve güneyden gelebilecek her türlü Arap saldırılarına karşı daha iyi koruyabilmiştir. Tüm bu yaşananlardan sonra Dara Kalesi Roma'nın güneydoğudaki en önemli karargâhlarından biri olmuştur (Demirkent, 2005: 77).

Bizans imparatoru Herakleios(610-641) Döneminde Bizans imparatorluğunun elinde bulunan Mardin İslam fethi hareketleriyle Bizans'tan alınmıştır. İslami dönemde Arap ordularının kuzeye yayıldığı M.S. 7. yüzyıl ortalarında İyaz b. Ganem idaresinde bulunan ordular Diyarbakır, Nusaybin, Tur Abdin, Dara, Mardin kalelerini ele geçirmiştir (Demirkent, 2005: 77-78). Böylece yıllar boyunca Romalıların elinde bulunan Mardin Arapların eline geçmiştir. M.S. 640 yılından sonra İslam saldırıları Mardin'de etkisini göstermeye başlamış ve Araplar(Müslümanlar) Roma İmparatorluğunu Toroslara kadar püskürtmüş, böylelikle bölge İslamlaşmaya başlamıştır (Sarı, 2010: 89).

Mardin bölgesinde 1085'teki Selçuklu fethine kadar farklı İslam birliklerinin kendi aralarında yaptıkları savaşlar ile sık sık el değiştirmiştir. 1085 yılında Selçukluların aldığı Mardin artık Diyarbakır'ın diğer şehirleri gibi Selçuklu hâkimiyeti altına girmiştir. Bu tarihten sonra El-Cezire Bölgesi Türkmenlerin hâkimiyeti altına girmiştir (Aydın, Emiroğlu, Özel, 2000: 75). Giderek devam eden bu iskân sonucunda bölge 11. yüzyılın sonu 12. yüzyılın başlarında Türkmenlerin kontrolü altına girmiştir (Çevik, 2006: 69). Malazgirt Savaşından sonra Sultan Alparslan'ın emrinde bulunan komutanlar Anadolu'nun belirli bölgelerinde beylik ya da boylarının adı ile devlet kurmak izni verilmişti (Noyan, 2008: 17). Böylece El-Cezire, Türkmen topluluklarının en büyüklerinden olan Artuk beylerinin eline geçmiştir (Çevik, 2006: 69). Artuklu beyler, öncelikle türlü şehir ve bölgelere hâkim olmakla beraber bunlar arasında başkentleri Hasankeyf, Mardin ve Harput olmak üzere üç kolda uzun ömürlü olmuşlardır (Turan, 2001: 151). Böylece Mardin ve çevresinde 300 yıl kadar uzun sürecek Artuklu hâkimiyeti başlamıştır. Mardin, Artuklu beyliğinin hâkimiyetiyle birlikte siyasi bir merkez ve başkent olmuştur. Kentin fiziki yapısı ve mimari dokusu genel olarak 12-13. yüzyılda Artuklu beyliği döneminde şekillendiği söylenebilir. 13. yüzyılda Mezopotamya bölgesinde Mardin Artuklularını tehdit eden en önemli öğe

Moğol saldırıları olmuştur. 1260 yılından sonra yaklaşık 50 yıl boyunca Mardin Artukluları İlhanlı hâkimiyeti altında varlıklarını sürdürmüşlerdir (Acar, 2006: 83). Artuklular Moğol saldırılarının ardından 1400'lü yılların başında Karakoyunlu ve Akkoyunlu beyliklerinin baskısı sonucunda Mardin Kalesini Karakoyunlu beyliğine bırakarak tarih sahnesinden silinmişlerdir (Altun, 1978: 4).

Artuklu devletinden tarih sahnesinden silinmesi ile Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevi devletlerinin hâkimiyetin de kalan Mardin, 1517 yılında Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim'in doğuya yaptığı sefer ile gerçekleşen Çaldıran Savaşı ile Safevi devletini Anadolu'dan atmış ve Bıyıklı Mehmed Paşa Mardin'i fethederek Osmanlı topraklarına katmıştır. Diyarbakır eyaletine bağlı olan Mardin sancağı bu tarihten sonra Osmanlı Devleti'nin sancağı ve önemli bir ticaret merkezi olmuştur (Öztürkatalay, 1995: 38).

19. yüzyılda Mardin kenti Müslüman, Ermeni, Süryani, Keldani, Katolik, Protestan, Musevi ve Yezidi gibi halkların bir arada yaşadığı çok uluslu bir sancak durumunda olmuştur. Mardin sancağı, Müslim ve Gayrimüslimlerin yüzyıllar boyunca bir arada hoşgörülü bir şekilde yaşadıkları bir şehir olma kimliğini korumuştur (Yaşar, 2006: 642).

1923 Cumhuriyetin ilanından sonra Mardin Türkiye Cumhuriyeti'nin bir sınır şehri olmuştur. Mardin günümüzde Merkez Artuklu, Nusaybin, Dargeçit, Mazıdağı, Derik, Kızıltepe, Ömerli, Savur, Yeşilli ilçelerinden oluşan Türkiye Cumhuriyeti'nin bir büyükşehridir.

2. MARDİN MÜZESİ

Mardin Müzesi, ilk olarak 1947 yılında Zinciriye Medresesi binasında hizmet vermeye başlamış ancak, Zinciriye Medresesi binasının ihtiyaca cevap veremediğinden dolayı bugünkü binasına taşınmıştır (Anonim, 1998: 18).

Günümüzde kullanılan Mardin Müzesi; tarihi kentin meydanında yer almakta olup Müze ve idari birimden oluşan iki ayrı binada hizmet vermektedir. Bugün kullanılan müze binası 1895 yılında Antakya Patriği İgnatios Behnam Banni tarafından "Süryani Katolik Patrikhanesi" olarak yaptırılmıştır (Akyüz, 1998: 89). Binanın doğu kısmında Meryem Ana Kilisesi yer almaktadır. Binayı Süryani Katolik Vakfı'ndan satın alan Kültür Bakanlığı 1988-1994 yılları arasında restore ettirmiş, 23 Ağustos 2000 yılında son şeklini alarak hizmete açmıştır.

Sarımtırak renkli kalker taşından imar edilen çift girişli, üç katlı müze binası iç ve dıştaki tonozları, kemer ve sütun başlıklarındaki taş süslemeleri ve envanterinde bulunan eserleriyle Türkiye'nin önemli müzelerinden birisidir. Binada örtü sistemi olarak çapraz tonoz, yuvarlak beşik tonoz, sivri beşik tonoz ve aynalı çapraz tonoz örnekleri kullanılmıştır (Önder, 1999: 200). Müze binası, Meryem Ana Kilisesi'nin batı cephesinde, kilisenin bitişiğinde yer almaktadır. Müze binasının yapım aşamasındaki taş ustaları ile nakışçıları; Refail, Mihayel ve Cebrail Kalo kardeşlerdir (Akyüz, 1998: 89).

Müzenin girişinde yer alan açık alanda, Asur'dan Bizans'a Artuklu'dan Osmanlı Dönemine kadar Mezopotamya uygarlıklarına ait taş ve seramik eserler sergilenmektedir. Ayrıca giriş katında eğitim salonu, hediyelik eşya dükkânı ve gişe bölümleri de yer almaktadır. Müze binasının ön tarafındaki avluda ise Arkeopark ile küçük bir amfi tiyatro bulunmaktadır.

Müzenin birinci katında, açık teşhirde Roma Dönemine ait mozaikler, Bizans Dönemine ait lahit, taş eserler ve çeşitli dönemlere ait depolama kapları bulunmaktadır. Devamında ise arkeolojik kazılar sonucu elde edilmiş olan eserlerin sergilendiği Arkeolojik Kazılar Salonu bulunmaktadır.

Arkeolojik Kazılar Salonunda, bölgede yürütülen arkeolojik kazılardan elde edilen buluntular, Paleolitik Çağ'dan başlayarak Osmanlı Dönemine kadar kronolojik olarak sergilenmektedir. Salonda Paleolitik Çağ'a tarihlenen Hırbe Helale Nekropolü ve Neolitik döneme tarihlenen Boncuklu Tarla kazılarında çıkartılan ilk taş aletler, balta, boncuklar ve figürünler, Tunç Çağına tarihlenen Tatika ve Havuz Mevkiinde yapılan kazılarda bulunan taş mühür ve figürünler, kap kaçaklar ile Halaf Dönemine tarihlenen Kerküşti Höyük eserleri ve Roma Dönemine tarihlenen Dara Antik Kenti, Midyat Aktaş Mevki ve Benuva Şengi Höyük kazılarında ele geçirilen eserler sergilenmektedir. Ayrıca salonda Gırnavaz Höyük kazılarında bulunan Sümer Dönemi ölü gömme geleneğini gösteren bir canlandırmaya da yer verilmiştir.

Müzenin ikinci katında, tematik teşhir salonları bulunmaktadır. Bu katta yer alan salonlar inanç, ticaret, yaşam, beslenme, savunma ve süslenme temalarından oluşan bir sergilemeye sahiptir. Sözü edilen salonların yanında ise sahte eserler, tarihi eser kaçakçılığı ve dolandırıcılığının anlatıldığı bir salon da yer almaktadır.

Müzenin İnanç Salonunda, Mezopotamya ve Anadolu uygarlıklarının inançları, Eski Mezopotamya mitolojisi, ilk çağ dinleri, Paganizm, Hristiyanlık ve İslamiyet dinlerini anlatan ve yansıtan eserler ile ölü gömme gelenekleri, şifa, büyü ritüelleri gibi inanç temalarını anlatan eserlere yer verilmiştir.

Bu salonda Gırbel Höyük'teki kazı çalışmaları sonucunda çıkarılan ve Asur Dönemine tarihlendirilen ölü kültü heykelleri ve M.S. 13.-14. yüzyıl mezar taşları açık bir şekilde teşhir edilmektedir. Duvarlarda yer alan küçük vitrinlerde ise Tunç Dönemine tarihlendirilen adak taşları, düdük çeşitleri, çömlek çeşitleri, araba modeli, figürünler, tütsü sunakları, Roma Dönemine tarihlenen kandil, sikke, heykeller ve M.S. 18.-19. yüzyıla ait şifa tasları, muskalıklar bulunmaktadır. Orta bölümde yer alan vitrinlerde, Selçuklu Dönemine ait saray su kabı ve Gırnavaz Höyük kazıları sonucunda ortaya çıkarılan Asur Dönemine tarihlendirilen kült kabı sergilenmektedir.

Müzenin ikinci katında bulunan Ticaret Salonunda, Mezopotamya'da ticaretin doğuşu, paranın icadından önceki dönemlere ait olan ödeme araçları, paranın bulunuşu ve gelişimi, yazının icadı ve taşımacılık gibi insanoğlunun ekonomi ve ticaret gibi yaşam serüveni anlatılmaktadır.

Salonun birinci bölümünde, önemli ticaret yollarını ve Mardin ilinin konumunu belirten büyük bir harita, vitrinlerde ise Halaf, Tunç, Yeni Hitit, Selçuklu ve Osmanlı Dönemlerine ait mühürler, Roma Dönemine ait biletler, Asur Dönemine ait tabletler ve Nusaybin Gırnavaz Höyük'te bulunan Asur Dönemine tarihlenen tapu senedi gibi farklı eserlere bulunmaktadır.

İkinci bölümde ise; Arkaik Dönemden başlayarak Osmanlı Dönemine kadar olan sikke çeşitleri sergilenmektedir. Bu bölümde yer alan en ilgi çekici sergi örneği Kızıltepe'nin Sürekli Köyünde gün yüzüne çıkartılmış olan Sürekli Definesi'dir. Definede 9. yüzyıl ile 14. yüzyıl arasına tarihlenen Helenistik, Fatimi, Anadolu Selçuklu, Timur, Memlük, Abbasi, Eyyubi, Bizans, Zengi, Artuklu, İlhanlı gibi birçok medeniyetin izlerini taşıyan altın ve gümüş sikkeler, altın ve gümüş bilezikler, yüzükler, kolye uçları, muskalıklar yer almaktadır.

Yaşam Salonu, kendi içinde üç bölümden meydana gelmektedir. Bu bölümler; beslenme, süslenme ve savunma temalarının anlatıldığı üç küçük salon şeklindedir.

Beslenme salonunda; Mezopotamya'da tarımın başlangıcı, çanak çömleğin ortaya çıkışı ve günümüze kadar olan gelişim süreci ile Mardin yemek kültürü tanıtılmaktadır. Vitrinlerde Neolitik Çağ'a ait dilgi çeşitleri, taş kaplar, çanak ve çömlekler, havaneli, Selçuklu ve Osmanlı Dönemine ait seramik kaplar sergilenmektedir. Açık teşhirde ise 20. yüzyıla ait döven ve öğütme taşları yer almaktadır.

Savunma Salonunda; açık bir şekilde teşhir edilen Asur ve Artuklu Dönemi özelliklerini yansıtan bal mumundan elde edilmiş olan heykeller, vitrinlerde ise Neolitik, Kalkolitik ve Demir Çağlarına ait ok uçları, baltalar, Roma Dönemine ait masklar, zırh parçaları, Osmanlı Dönemine ait olan kılıç, kama, barutluklar ve ateşli silahlar teşhir edilmektedir.

Süslenme Salonunda ise; erken dönemlerden günümüze kadar olan insanların ürettiği takılar, kıyafetler ve dokuma örnekleri sergilenmektedir. Duvarlardaki nişler içerisine yerleştirilmiş olan vitrinlerde Erken Tunç, Roma, Bizans ve 20. yüzyıla ait fibula ve iğneler ile iğnenin gelişim süreci, Yeni Asur Dönemi, Roma, Bizans ve

Osmanlı Dönemlerine tarihlendirilen kandil örnekleri ile ateşin icat edilmesi ve kontrol altına alınmasıyla ortaya çıkan kandilin gelişim süreci anlatılmaktadır. Yine burada yer alan vitrinlerde Mardin'deki hamam kültürü, telkâri sanatının gelişimi, duvarlarda Eski Mardin halkının kıyafetleri ve fotoğraf örneklerine yer verilmektedir.

Müzenin Sahte Eserler Salonunda ise; tarihi eser kaçakçılığı ve dolandırıcılığına yönelik insanlarda bilinç oluşturmak amacıyla kaçakçılık ve dolandırıcılıkta kullanılırken yakalanan sahte nesneler bulunmaktadır.

Binanın kuzeybatı bölümünde müze idari binası yer almaktadır. 19. yüzyıl geleneksel Mardin ev mimarisi özelliklerini taşıyan bina güneye dönük iki katlı L planlı avlulu bir yapıya sahiptir. Müze idari bina yapısı 2002 yılında satın alınmış ve bir asma köprü yardımıyla müze binasına bağlanmıştır. Müze idari bina yapısının alt katında sanat galerisi, terzi atölyesi, üst katta ise ihtisas kütüphanesi, fotoğrafhane, konferans salonu, arşiv, uzman odaları ile müdüriyet yer almaktadır.

3. MÜHÜRLER

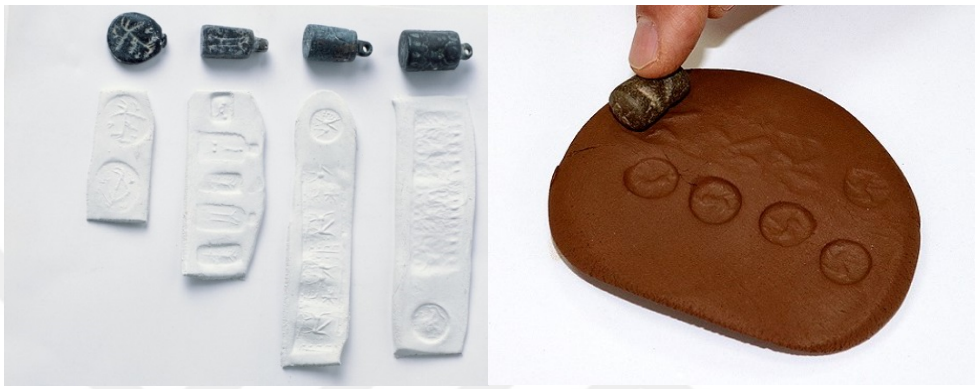
3.1. MÜHÜRLERİN ORTAYA ÇIKISI VE GELİŞİM SÜRECİ

Farsça olan mühür kelimesi kıymetli veya yarı kıymetli taşlar gibi sert malzeme üzerine, basıldığında düzgün çıkması için ters olarak kazınmış, imza yerine geçen yazı, arma, simge veya damgalarla bunların baskısı için kullanılır (Taş ve Bozkurt, 2006: 528). Arapça karşılığı hatem olan mührün Arapçada da temhir (mühürleme) ve memhur (mühürlü) olarak yanlış kullanımından söz edilmektedir (Uzunçarşılı, 1995: 496). Bir başka tanımda ise mührü; isim, işaret, motif, ayet-i kerime, güzel sözlerden oluşan altın, gümüş, pirinç, gibi madenlerden zümrüt, akik, kantaşı, necef gibi kıymetli taşlar üzerine yapılan bir sanat olarak tanımlamaktadır (Kuşoğlu, 2009: 6). Fatma Egemen Engin de mührü tanımlarken mührü tamamlayan unsurların yani güzel yazı yazma sanatının, metindeki edebiyat özelliğinin ve hak edenin başarısının bir araya gelmesiyle bu sanatın oluştuğunu dile getirmiştir (Egemen Engin, 1994: 6).

İlk örneklerine Neolitik Çağ'da rastlanılan mühürlere Sümerce'de Na-Kişib, Akadça'da Kunnukku, Hititçe'de Şiyatar, denilmektedir. Kolye şeklinde olanlara ise mühürlerin öncüsü olduğu söylenen Amulet denilmiştir (Erkanal, 1997: 1314). Collon ilk mühür örneklerinin bu tür amuletlerden geldiğini fakat amuletlerin de işlevlerini yitirmediklerini belirtir (Güney, 2014: 9, 14). Aynı zamanda mühür Yunanca olarak Sfragis, Latincede Sigillum olarak bilinir (Hür, 1994: 16).

İnsanlık tarihinin en büyük değişimlerinden birinin yaşanmış olduğu ve günümüzdeki yaşam temellerinin atılmış olduğu Neolitik Dönemde yaşanmış olan değişim ve gelişmeler, insanların yaşamlarında kolaylık sağlayacak birden fazla yeniliği de kendisi ile getirmiştir (Başak, 2008: 15). Bu gelişmelere paralel olarak Neolitik Dönem ile başlayan mühür örnekleri günümüze ulaşıncaya kadar hemen hemen her dönemde gerek resmi gerekse günlük yaşamda mülkiyeti belirtmek, bir nesnenin emniyeti ve güvenilirliği sağlamak, onay simgesi ve imza görevi gibi kullanım alanları görmüştür. İmza olarak kullanılan mühür örneklerinin daha önce Sümerlerde, Elamlarda ve Hititlerde mühür yüzük olarak kullanıldığı kazılardan çıkan eserler sayesinde belirlenmiştir (Uzunçarşılı, 1995: 496).

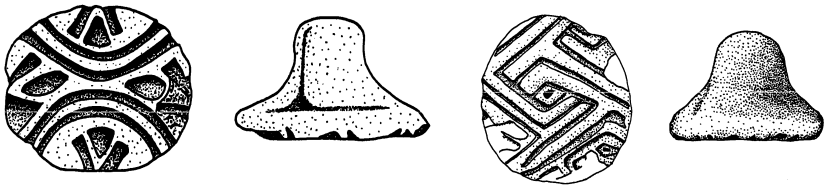
Mühürler biçimsel açıdan damga, silindir bir de damga silindir mühürler olarak adlandırılmaktadırlar (Erkanal, 1997: 1314). Damga silindir mühür terimi ilk olarak Bernett tarafından kullanılmıştır (Güney, 2014: 22). Damga mühürler her dönem farklı şekiller aldıklarından ötürü kesin bir başlık altında toplamak güçleşmiştir. Ancak sanat tarihçiler ve arkeologlar tarafından damga mühürler, tutamaklı ve tutamaksız diye iki bölümde ele alınmıştır (Foto.1a – 1b).

Fotoğraf. 1a – 1b: Tutamaklı Ve Tutamaksız Damga Silindir Mühür Örnekleri
https://www.urartular.com.tr/alticerik/92/muhurculuk.html
(Erişim Tarihi: 10.12.2020).

Mühür boyutları da dönemsel farklılıklar göstermişlerdir. Silindir mühürler 1-5 cm arasında farklılık gösterirken, damga mühürlerin çapları ise nadir olarak 5 cm'nin üzerine çıkmaktadır (Erkanal, 1997: 1315).

Neolitik Dönem damga mühürlerinin Anadolu'da ilk örneklerini Çatalhöyük'te bulunan pişmiş kilden oluşmuş damga mühürleri oluşturur (Çizim: 1a). Yapılan sınıflandırmada damga mühürler olarak isimlendirilen bu grup büyük olasılıkla farklı baskı yüzeylerinde kullanılmış (dokuma veya ekmek somunları gibi) olduğu düşünülmektedir. Damgaların bir kısmı bir ocağın etrafında öğütme ve tahıl işleme aletleriyle bir arada bulunmuştur. Çıkarılan bu buluntulardan bu damgaların boyama damgası olduğu düşünülebilir. Aynı zamanda Burdur Antalya bölgesinde de rastlanıldığı, tutamak ve mühür kaidesinden oluşan eserlerin öncelikle kaba bir şekilde yapıldığı daha sonra kazıma ve süsleme işleminin yapıldığı söylenmektedir (Güney, 2014: 32).

Çizim. 1-a: Neolitik Dönem Çatalhöyük 2. Ve 3. Tabakalarda Bulunan Damga Mühür Örnekleri. Anadolu Medeniyetleri Müzesi (Mellaart,1963: 96).

Mezopotamya'da tarih öncesi dönemlerde Geç Uruk olarak da bilinen dönemde (M.Ö. 3100-2900) mühür örneklerinde yer alan konuların başında av sahneleri, kutsal sürü, hayali yaratıklar ve kahramanlık sahneleri yer almaktaydı (Foto. 1c). Uruk çağına ait mühür örnekleri üzerinde iki üslup tarzı yer almaktadır. Birincisi, tasviri üslup diğeri ise, dekoratif geometrik üsluptur (Koçak, 1996: 25). Bahsi geçen dönemde üretimde artış görülmüş ancak işçilikte ise kalite düzeyinde düşüş görülmektedir. Mühürlere artan talebi karşılamak için mühür kazıcıları hızlı bir üretim elde edebilmek için daha çok geometrik motifler içeren çalışmalar yapmışlardır (Koçak, 1996: 28). Geç Uruk Dönemi'nin sonuna doğru Er Hanedanlar Dönemi'nin (M.Ö. 2800- 2600) başlarında ise stilize edilmiş brokar (Brokar; altın veya gümüş işli ipekli bir kumaş çeşidine verilen addır) mühürlerle karşılaşılmıştır. Er Hanedanlar Dönemi'nin başlarında çizgici üsluptan ötürü motifler belli bir üslupta değildi ve mühür örneklerinde ilk olarak mitolojik kompozisyonlu sahnelere yer verilmiştir. Daha sonraki evrelerde ise ilk kez bir mühür örneğine mühür sahibinin ismi hakkedilmiştir. Dönem sonunda ise ilk olarak tapınma sahnelerine yer verilmiştir (Erkanal, 1997: 1315).

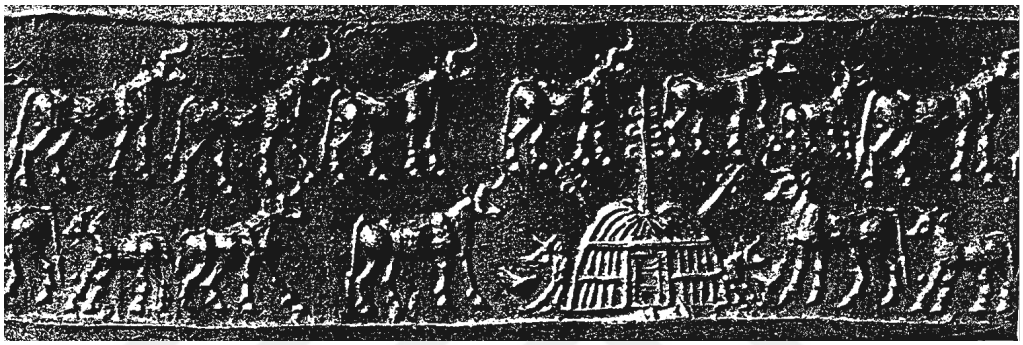
Fotoğraf. 1c: Uruk Dönemi Silindir Mühür Örneği https://tr.wikipedia.org/wiki/Silindir_m%C3%BCh%C3%BCr#/media/Dosya:Cylinder_seal_cowshed_Louvre_Klq17.jpg (Erişim Tarihi: 07.12.2020).

Sümerler ise daha çok silindir mühür örneklerini kullanmışlardır. Silindir mühürlerin en özgün ve en başarılı örneklerinin bu döneme ait olduğu bilinmektedir. Silindir mühür örneklerine erken dönemlerde tutamaklar yapılırken daha sonraki dönemlerde ise taşların ortaları oyularak açılan delikten geçirilen bir obje ile kullanmışlardır (Foto. 1d). Sümerlerin silindir mühürleri geliştirmeleri ile ilgili olarak mühürlerin döngüsel yapısı ve döngünün yarattığı resimler ile hayatın döngüsü arasında bağ kurularak yaptıklarını söylemiştir (İşbilir Aydın, 2007: 23). Sümerlerin son dönemlerinde silindir mühürler gittikçe önemini kaybetmiş ancak buna rağmen üretim durmamıştır. Sümerlerden sonra silindir mühür örneklerini en çok kullanan Babil halkı ve Asur halkı olmuştur.

Fotoğraf 1d: Sümer Dönemine Ait Silindir Mühür Örneği https://kosmosmacerasi.com/v1/2015/06/616/ (Erişim tarihi: 04.12.2020).

Cemdet-Nasr Döneminde, gliptik (Yunanca mühür oyma sanatına verilen isim) olarak kalitede bir gerileme görülmüş, ancak üretim miktarında ise artış görülmektedir. Üslup olarak tasvir devam etmiş, ancak dekoratif üslubun içerisinde geometrik bezemelerin artış gösterdiği görülmektedir (Foto. 1e). Yani figürlü süslemelerin yanında geometrik süsleme öğelerinin de artık yer aldığı görülmektedir. Bu dönemde mühür üretiminin artması ile birlikte işçilik özensiz ve daha basit bir hal almaya başlarken, kompozisyonda da basitliğe gidilmiştir. Uruk Döneminde mühürler üzerinde işlenmiş olan bazı ana temalardan konular alınmış, bunlar şematik bir biçimde yan yana getirilmiştir.

Fotoğraf. 1e: Cemdet Nasr Dönemi (M.Ö 2900-2600) Silindir Mühür Örneği https://neferkaminanu.wordpress.com/2013/02/15/sumer-silindir-muhurleri/ (Erişim Tarihi: 05.12.2020).

Akadlar, Mezopotamya topraklarına hâkim olduktan sonra Ön Asya mühürcülük sanatını en üst seviyelere kadar çıkarmışlardır. Akadlar bu dönemde mühür örnekleri üzerinde lejant (işaret tablosu) bölümüne yer vermiş ve mitolojik konularda mühür örneklerinde işlenmiştir. Mühür sanatında ilk defa bu dönemde tapınma sahneleri kullanılmıştır (Erkanal, 1997: 1315).

Asurlardaki mühür örnekleri ise, parmak kalınlığında iki boğum uzunluğunda silindir şeklindeki örneklerdir (Foto. 1f – g). Asur Ticaret Kolonileri Çağı'nda, Hitit Döneminde kullanılmış olan mühür örneklerine oranla daha fazla tasvir sanatı kullanılmıştır (Alparslan, 1995: 5). Eski Asurların kullanmış oldukları mühürlerinde çok fazla stilize edilmiş figürlere ve dinsel mitolojik kompozisyonlara yer verilmiştir. Yeni Asurların mühürlerinde ise ayrıntı çok fazla kullanılmamış, üzerlerine işlenen figürler ise hayat ağacı, kanatlı cinler, kült olaylar, tapınma ve yemek sahneleri gibi konular olmuştur. Ancak yine de en fazla işlenen sahneler içki sahneleri olmuştur (Erkanal, 1985: 381).

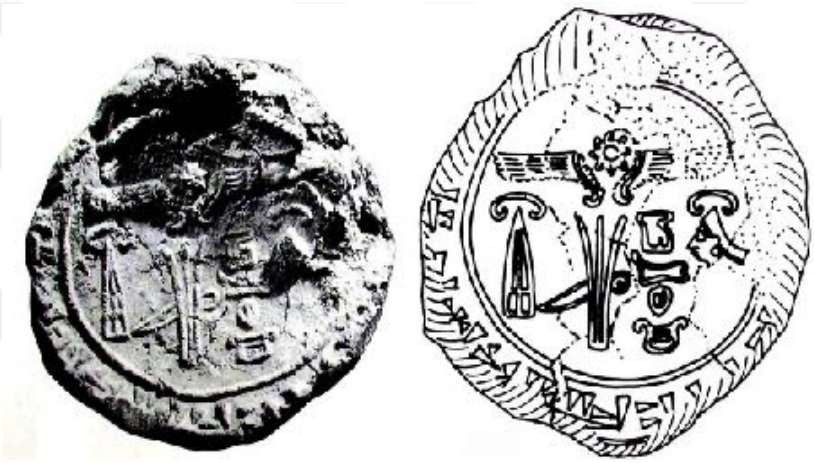

Fotoğraf. 1f-g: Diyarbakır'ın Çınar İlçesi Yakınlarındaki Zerzevan Kalesi'nde Yürütülen Kazılar Sonucunda, Asur Dönemine Ait 3 Bin Yıllık Mühür Örneği https://www.hurriyet.com.tr/galeri-3-bin-yillik-asur-muhru-kazilarda-ortaya-cikti-41355397/1 (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

Hitit mühür örnekleri ise, kullanan kişilere göre kendi içerisinde kral ve kraliçenin kullandığı mühürler ve halkın kullandığı mühürler olmak üzere ikiye gruba ayrılır. Kral veya kraliçeye ait olan mühür örnekleri genel olarak damga mühür şeklinde olup, toprak bağısı belgeleri ile mektuplaşma gibi alanlarda kullanılmışlardır (Foto.1h). Hitit halkının kullandığı mühürler ise, hematit taşı, serpantin (yılan) taşı, steatit (sabun) taşı, diyorit taşı ve kireçtaşından imal edilmiş olan mühürlerdir. Bu mühürlerde sadece hiyeroglif(resim) yazı türü kullanılmış ve morfolojik (yapı bilimi) olarak bu eserler belirli evrelere ayrılmıştır (Dinçol, 1997: 1316). Karışık varlıklara çok az yer verilmiş ve bu karışık varlıklardan sfenks Anadolu mühür sanatında ilk kez görülmüştür (Alparslan, 1995: 71). Hititlerde ayrıca Hitit Kralı III. Hattuşili ile eşi Kraliçe Puduhepa'ya ait olan kral ve kraliçeyi eşit tutan ortak mühür örnekleri de vardır (foto. 1ı), (İşbilir Aydın, 2007: 37).

Fotoğraf. 1h: Murşili II'nin Steatit Mühürü, Ugarit, Şam Müzesi
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/174640/mod_resource/content/1/13%20Hitit%20Glipti%C4%9Fi%20ve%20Tabletler.pdf

Fotoğraf. 1ı: Hattuşili III Ve Puduhepa'nın Mühür Baskısı
https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/174640/mod_resource/content/1/13%20Hitit%20Glipti%C4%9Fi%20ve%20Tabletler.pdf
(Erişim Tarihi: 08.12.2020).

Urartu'da ise, mühür üzerine hakkedilen kompozisyonlar genel olarak savaşçı özelliklerin anlatıldığı kompozisyonlar işlenmiş aynı zamanda Anadolu geleneklerine bağlı konulara da yer verilmiştir (Kaçmaz Levent, 2006: 22). M.Ö. 1. binin ilk yarısında Doğu Anadolu'daki en yaygın mühür kullanımı ilk defa Urartu Krallığı döneminde görülmektedir. Urartu Krallığı mühürleri Anadolu'daki mühür gelişimine önemli ölçüde katkılar sunmuştur. Urartular silindir damga mühür yapımı ve kullanımında kendilerine has bir üslup tarzı geliştirerek mühürcülük alanında kendilerine özgü bir anlayış tarzı yaratmışlardır (Basmaz, 2011: 12), (Foto. 1j).

Fotoğraf. 1j: Urartu Dönemine Ait Mühür Örneği
https://www.urartular.com.tr/alticerik/92/muhurculuk.html
(Erişim tarihi: 04.12.2020).

Mühür doğuda olduğu gibi batıda da bilinmekte ve kullanılmakta idi. Eski Yunan, Roma ve Bizans'ta mühür itibarlı kişilere aittir (Hür, 1994: 16 – 17). İlk öncüleri Romalılar olmuş ve sanatının batıdaki ilk öncülerinden olmaları açısından önemli bir yere sahiptirler. Romalılarda bilinen en önemli mühür örneği Julia Cesar ait olan Venüs resimli yüzük mühürdür. Anahtar ve kilidi tanımayan eski Avrupa kavimleri muhafaza edecekleri eşyaların üzerine balmumu ile mühür vururlardı. Batı mühürlerinde yazı yerine daha çok resim veya armalar kullanılmaktaydı (Kuşoğlu, 1983: 32) Batı gliptiğinde kullanılan kompozisyonlar genel olarak tanrı heykelleri, mitolojik sahneler, yaratıklar ve kendilerinin günlük yaşamından sahneler yer almaktadır (İşbilir Aydın, 2007: 25).

Bizans Döneminde ise; mühür kullanımı çok yaygın bir hale gelmiş ve toplumun neredeyse her kesiminde mühür kullanılmıştır. Bizans Döneminde mühür aynı zamanda cenaze yemeklerinde hazırlanan ekmekler üzerine de vurulmaktaydı. Kilise ayinlerinde inançlı kişilere sunulmak için hazırlanmış, üzerinde aziz kişilerin tasviri ve dinsel yazılarda bulunan mühürler ile mühürlenmiş kutsama ekmekleri de bulunmaktadır (Köroğlu ve Perk, 2010: 531).

İslamiyet'te ise ilk mühür örneğinin Hz. Muhammed (sav) ait olduğu söylenmektedir. İslamiyet'in ilk dönemimde Hz. Muhammed sav. mührü bulunmamaktaydı. Ancak, hicretinin altıncı yılında Mekke müşrikleri ile imzalanmış olan Hudeybiye Anlaşması'ndan sonra Hz. Muhammed (sav) Medine'ye dönmüş ve İslam halkı için davet mektupları hazırlamıştır. Bu davet mektuplarının altına da yüzük

biçiminde olan üzerinde de Muhammed Resul Allah (Muhammed Allah'ın Resulüdür) yazılı mühür yüzüğü basmışlardır. Hz. Muhammed'den sonra gelen İslam halifeleri bu mühür yüzüğü uğur olsun diye taşımışlardır (Kuşoğlu, 2009: 7). Bu mühür yüzük örneğini Hz. Muhammed'in vefatından sonra Hz. Ebubekir, Hz. Ömer ve Hz. Osman'da sırasıyla kullanmışlardır. Bir söylentiye göre günün birinde Hz. Osman Kuba Mescidi civarındaki Eriş Kuyusuna abdest almaya gittiği sırada bu mühür yüzüğü kuyuya düşürmüştür. Kuyunun içerisindeki suyun tamamen boşaltılmasına rağmen mühür bulunamamıştır (Rado, 1986: 3). Dört halife döneminden sonra gelen Emevi ve Abbasi halifeleri de kendi özel mühürlerini kullanmışlardır (Ölçer, 1997: 1317), (Foto. 1k).

Fotoğraf. 1k: İslamiyet Dönemi Mühür Örneği. Ömer B. Hattâb'ın Mührü

https://islamansiklopedisi.org.tr/muhur (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

3.2. MÜHÜR YAPIM TEKNİKLERİ

Mühürlerin yapıldıkları atölyeler ile ilgili arkeolojik bilgiler sınırlı olsa da yine de elde edilen bilgiler mevcuttur. Mühür önce bir mengeneye sıkıştırılır ve üzeri tesviye edilir yani pürüzsüzleştirilir. Üstü bezle silindikten sonra kazılacak isim kurşun kalemle sağdan sola ters bir şekilde yazılır. Sonra çelik bir uç ile yazı sabit hale getirilir ve dört köşe çelik kalemle yazı mühre hakkedilir (Tali, 2013: 523). Kazınan mühürler kil, sıva, balmumu, hayvan dışkısı gibi işlenebilir maddelerin üzerine bastırılarak kazınan şeklin pozitifi elde edilir.

Mühür baskıları pozitif çıkması için genel olarak negatif işlenirken az da olsa tam tersi durumlarla karşılaşılmıştır. Mühürün yüzeyine negatif işlenmiş olan figür, baskı zemini üzerinde pozitif iz bırakırsa bu mühre gem denir. Mühür yüzeyine pozitif işlenip negatif iz bırakırsa da buna da kamca denilmektedir (Basmaz, 2011: 13). Başka bir kaynakta mühürler ile ilgili şu bilgi verilmektedir. Mühür basılınca isim beyaz çıkıyorsa dişi mühür, eğer isim siyah çıkıyorsa erkek mühür olarak ayrılmaktadır (Egemen Engin, 1994: 45). Mühür işleme teknikleri, mikro yongalama tekniği, törpüleme yöntemi, matkap yöntemi ve kesim çarkı olarak başlıklara ayrılır. Mikro yongalama tekniği oyma Cemdet-Nasr Dönemi'nden Eski Babil Dönemi ortalarına kadar yaygın bir şekilde, Orta Asur Dönemi ortalarında ise nadiren kullanılmıştır. Törpüleme yöntemi Cemdet-Nasr Dönemi'nden Eski Babil Dönemi ortalarına kadar nadiren, Geç Asur, Geç Babil Dönemlerin de ise yaygın olarak kullanılmıştır. Matkap yönteminde de törpüleme yönteminde olduğu gibi Cemdet-Nasr Dönemi'nden Eski Babil Dönemi ortalarına kadar nadiren, Geç Asur- Geç Babil Dönemlerinde yaygın kullanılmıştır. Kesim çarkı ise Eski Babil Dönemi'nin ortalarında başlamış Orta Asur Dönemi'nin ortalarından itibaren de yaygınlaşmıştır (Güney, 2014: 33).

Mühür yapımında hakkâk kalemi, kalem keski, basit matkaplar, küre oyan matkap, biley çarkı gibi malzemeler kullanılmıştır. Demir keşfedilince de sert taşlar için demir aletler kullanılmıştır (Erkanal, 1997: 1315).

3.3. MÜHÜR YAPIMINDA KULLANILAN MALZEMELER

Mühür yapımında kullanılan malzemeler dönemlere göre farklılıklar göstermiştir. Malzemenin işlenebilir ya da elde edilebilir olması öncelikli amaçlar arasında yer almaktadır. Mühür yapımında çoğu zaman ise mühür yapılacak olan kişiye göre malzeme değişiklikler göstermiştir. Mühürlerde kullanılan malzeme kullanıldığı dönemin ve bu dönemde var olan devletin birden çok özelliğini yansıtması açısından oldukça önemlidir. Bundan dolayı hem ekonominin yani zenginliğin hem de gücün sembolü olarak nitelik kazanmıştırlar. Mühürlerde kullanılan malzemenin kalitesi oranı ve kullanılan işçilik eserlerin teknik belirtisi olmasının dışında o dönemin gelişmişlik düzeyini göstermesi açısından da önemli bir yere sahip olmuşturlar. M.Ö

3.binlerin sonlarına doğru kullanılan malzemeler genel olarak deniz kabukları, alçı taşı, kumtaşı, kalker taşı, mermer, serpantin, steatit (sabun taşı) ve lapis lazuli gibi yumuşak taşlar kullanılmıştır. M.Ö 3.binlerin sonlarına doğru kullanılan teknik aletlerin gelişim göstermesiyle hematit, bazalt, diorit, çeşitli porfir'ler, akik, pembe kuvars, kaya kristali, ametist, jasp (donuk-akik), kalsedon (Kadıköy taşı), safir, oniks ve karnalin gibi sert taşlarda işlenmeye başlanmıştır. Bunların dışında pişmiş toprak, cam, obsidyen, fildişi, kemik, boynuz, asfalt ve ahşap gibi malzemeler de mühür yapımında kullanılmıştır (Erkanal, 1997: 1314). Mezopotamya'da malzeme seçimini etkileyen faktörlerden en önemlisi malzemeye ulaşılabilirlik ön planda olmuştur. Anadolu'da ise Mezopotamya'da olduğu gibi malzemenin kolay bulunabilmesi ve kazımaya uygun olması etkili faktörler olmuştur (Güney, 2014: 24). Günümüze doğru yaklaştıkça mühür yapımında kullanılan altın, gümüş, bronz, pirinç, zümrüt, yakut, kantaşı gibi değerli madenler ve taşlar kullanılmaya başlanmıştır.

Gerek az bulunmaları ve gerekse estetik değerleri yüksek olmasından dolayı yarı değerli taşların süsleyici unsurların yanında her bir taşın sihirli oluşu ve kendine özgü gücü olduğuna olan yaygın inanç bulunmaktadır (Meriçboyu, 2001: 19). Böylece eserlerde kullanılmış olan yarı değerli taşların büyülü bir etki kazanmalarını sağlamıştır. Böylelikle şans getirmeleri, nazardan ve kötülüklerden korunmak için nazarlık amaçlı da kullanılmışlardır. Genel inanışa göre taşın rengi, sahip olduğu büyülü etkinin dışa vurumu olarak görülmüştür. Bu da yine bu taşlara yüklenen olumlu özelliklerle ilgili inanışlardan birisidir.

Yani sonuç olarak mühürlerde ilk olarak pismiş toprak, taş çeşitleri ile sert ağaç gibi sıradan malzemeler seçilmiş ve genel olarak pozitif bir sonuç almak için ise bu eserlere negatif olarak kazınmıştır. Daha sonraları ise altın, gümüş, bronz, pirinç gibi madenler ile zümrüt, akik, yeşim ve yakut gibi sert ve yarı değerli taşlar kullanılmaya başlanmıştır (Kahya, 1997: 1314).

4. OSMANLI MÜHÜR SANATI

Osmanlı Döneminde mühürcülüğün en gelişmiş hali karşımıza çıkmaktadır (Albayraktar, 1998: 23). Osmanlı mühürleri genel olarak üç grup adı atında incelenmektedir. Bunlar resmi mühürler, makam mühürleri ve şahıs mühürleridir. Bu gruplar kendi içlerinde de alt başlıklara ayrılmaktadırlar (Uzunçarşılı, 1959: 1).

Resmi mühür örneklerini kullananlar arasında; Osmanlı padişahları, şehzadeler, sadrazamlar, vezirler olmuştur. Kadınlar arasında resmi mühür örneklerine sahip olanlar ise valide sultan, padişah zevceleri, padişah kızları, hazinedar ustaları gibi kişiler kullanmışlardır (Özbilgen, 1987: 12). Resmi mühür örnekleri son dönemlerde yerini imzalara bırakmıştır.

Halk arasında kullanılan Şahıs (zat) mühürleri ise; meslek ya da unvan kazınmış kişiler, dua ve niyaz ibareli mühürler, inanç eğilimlerini açıklayanlar, yalnızca isim bulunanlar, kültürel kökenli unvan bulunanlar, tekke şeyhleri ve dervişlerin mühürleri, gayrimüslimlerin mühürleridir. Bunların dışında vakıf, temellük mühürleri, isimsiz ayet yazılı mühürler ve tılsım mühürler bu grup içerisinde yer almaktadır (Özbilgen, 1987: 14). Tek yüzlü damga mühürler haricinde iki ya da üç tarafı kazınmış prizmatik üçgen formunda düzenlenen mühürler de karşımıza çıkmaktadır. Bu mühürlerin işlevi, mührün sahibi vefat ettikten sonra mührün çocukları ya da akrabaları tarafından da kullanabilmesidir (Ölçer, 1997: 1318). İki ayrı parçadan meydana gelen ortaklık mühürleri olarak adlandırılan örnekler de vardır. Her ortakta bir parçası bulunan ve bu doğrultuda tasarlanan mühürlerin amacı istismarı önleyebilmektir. Ancak her iki ortak bir araya geldiği vakit o işlem görebilmektedir (Perk ve Berk, 2001: 139).

Osmanlı mühür örnekleri çoğu zaman mühür sahibinin mizacını, meşrebini ve mesleğini yansıtırdı. Herhangi bir tarikat ehlinin tac-ı şerifi, kaptanın çıpası, tabibin ise sadaret düğümü denilen birbirine geçmeli iki yılanı bulunurdu (Kuşoğlu, 1994: 24). Kadın kişilerin kullandığı mühür örneklerinde ise çoğu zaman tutamakları bitkisel bezemeli, eğer mühür sahibi orduda görevli olan biri ise onun da ordudaki konumuyla ilgili simge ya da sembollere yer verilirdi. Osmanlı Devleti'nin bütün sanat dallarında olduğu gibi mühürcülük sanatında da hâkim olan sadelikte güzeli yakalama fikri etkili

olmuştur (Kuşoğlu, 1994: 17). Osmanlı'da kullanılmış olan gliptik[1] sanatı ile ilgili ilk bilgileri Evliya Çelebi'den elde etmekteyiz. Osmanlı Padişahlarına ait üç veya dört mührü bulunur ve bu mühürlerden bir tanesi kare diğer üç tanesi beyzi yani ovaldir (Uzunçarşılı, 1995: 498). Bu mühürlerden bir tanesi padişaha, ikincisi veziriazama, üçüncüsü has odabaşına, dördüncüsü ise harem dairesi hazinedarı olan görevli bir kadına verilirdi. Osmanlı padişahlarının kendi kullandıkları mühür genellikle mühür yüzük şeklinde olup tuğralıdır ve malzeme olarak zümrüt taşı kullanılmıştır. Diğer üç mühür örneği ise altın malzemeden imal edilirdi (Uzunçarşılı, 1995: 500). Padişahlar değiştikçe eser üzerlerinde yer alan tuğra gibi mühürde değişirdi ve eski padişaha ait olan mühürler saray hazinesine bırakılırdı. Örnek olarak I. Abdülhamit'in vefatı üzerine 12 adet mühür hazineye bırakılmış ve 1789 yılında bu mühürlerden 5 tanesi bozdurulmuş günümüze ise 7 tanesi gelmiştir (Egemen Engin, 1994: 32). Saray koleksiyonunda yer alan en erken padişah mühürleri Yavuz Sultan Selim ve III. Murat'a aittir (Perk ve Berk, 2001: 136). Osmanlı'nın yıkılışına kadar vezirlerin, nazırların, şeyhülislamların, kadıların, askerlerin, sadrazamların mühürdar isimli güvenilir adamları vardır. Sadrazam mührü sadaret mühürdarında dururdu (Uzunçarşılı, 1995: 496-497). Mühürde hem makam hem de şahıs adını kullanan ilk sadrazam Keçecizade Fuad Paşa'dır (Kütükoğlu, 2006: 531). Sadrazamlar Tanzimat döneminden sonra ilk defa Keçecizade Fuad Paşa döneminde (1861- 1866) kendi adlarına mühür yaptırmışlar ve resmi yazılarda da onları kullanmışlardır (Ölçer, 1997: 1317). Devlet hizmetinde çalışan ve devletle iş yapan şahısların tatbik mührü denilen mühürleri bulunur ve bu mühürler de devlet dairesinde saklanırdı (Kütükoğlu, 2006: 530). Meclislere ait mühürler dışında resmi daireler de kendilerine mühür kazdırtmışlardır (Kütükoğlu, 2006: 531). Kişisel mühürlere gelince II. Meşrutiyet dönemine kadar başta devlet memurları olmak üzere neredeyse herkes mühür kullanırdı (Ölçer, 1997: 1317). İstanbul'daki yabancı devlet elçileri de Osmanlı geleneğine uyarak Arap harfleriyle mühür kazdırtmışlardır (Kütükoğlu, 2006: 530). Osmanlı Döneminde mühürler, örnekleri üzerine hakkedilen dua ve ayet gibi sözler 18. yüzyılın sonuna kadar devam etmiş olup 19. yüzyılda sadece mühür sahibi ve babasının adının yer aldığı mühür örnekleri daha fazla görülmüştür (Rado, 1986: 3).

[1] Yunanca 'da mühür oyma sanatına denir.

Mühürlerin bazılarında üzerlerine hakkedilen motiflerin yanında birde edebi sözlere yer verilmiştir (Kuşoğlu, 1994: 17). Osmanlı Devleti'nin son dönemlerinde padişahların kullanmış olduğu mühürler de Avrupa'ya özenme durumu söz konusu olmuştur. Örnek olarak 3. Selim ilk armalı ve taçlı mühür örneğini kullanan Osmanlı padişahıdır (Egemen Engin, 1994: 33).

Bunlar dışında kullanılan tılsım mühürler de bulunmaktadır. Osmanlı mühür sanatı içerisinde tılsım mühürler önemli bir yere sahiptir. Vefkler, altı kollu yıldızlar, Kur'an-ı Kerim'den ayetler, ashab-ı Keyf isimleri ve inançsal olarak ön plana çıkan konular en çok kullanılan örnekleridir (Tali, 2013: 523).

Tılsım, esrarlı bir kuvvet taşıdığına inanılan nesne, tabiatüstü eylemler yapılabileceğine inanılan güçtür. Buradaki amaç ise insanoğlunun ihtiyaçlarını inançlar doğrultusunda metafizik güç ile elde etmektir (Berk, 1996: 22). Tılsım mühür örneklerindeki amaç genel olarak gerçek yardım veya şifanın Allah tarafından geldiğini ve Allah'a ait olduğuyla ilgili ayet, hadis ve ifadelere çok sık bir şekilde rastlanılmaktadır. Yani her ne kadar olağanüstü güçlere ihtiyaç duyulsa da asıl yardımın Allah'ın izni ve yardımıyla olacağı bilinmektedir. Tılsım mühür örnekleri üzerine kazınmış olan ifadeler genel olarak besmele, Ayet-el Kürsi, nazar ayeti, Ashab-ı Keyf'in isimleri (yedi uyurlar: Yemliha, Mekselina, Meslina, Mernuş, Debernuş, Sazeniş, Keşeftatayyuş, Kıtmir), Allah'ın bazı sıfat ve isimleri, dört büyük melek isimleri, İslam halifelerinden Hz. Ebubekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali ve Peygamber Efendimizin torunları Hz. Hasan ve Hz. Hüseyin isimleri gibi ifadeler yer almaktadır (Berk, 1996: 23). Özel işçiliklerine karşın tılsım mühürler birbirine benzer olarak imal edilmiş, üzerine hakkedilmiş sembol ve şifreleri barındıran gizemli eserlerdir. Bir çeşit muska görevindeki bu mühür örnekleri, üzerinde yer alan ifadeleri aktarabilmek için mürekkeplenip kâğıda basılmak suretiyle kullanılmışlardır. Tılsım mühürlerde dini felsefe çerçevesi doğrultusunda resme yer verilmemiştir. Daha çok dua ve ayetlerle tılsımlı işaretlerle yer verilmemektedir (Perk ve Berk, 2003: 132-135).

Mühürlerin muhafaza edilmesi ya da taşınması için eskiden beri keselerde veya özel kutular yaptırılarak saklanmışlardır. Bu kese veya kutular değerli madenlerden (altın, gümüş) örme tekniği ile yapılırlardı ya da kıymetli kumaş parçalarından dikim

tekniği ile elde edilirlerdi. (Foto.1-I). Son devirlerde ise masa çekmecelerinde saklanmışlardır (Egemen Engin, 1994: 34).

Fotoğraf. 1-I: Osmanlı Mühür Kesesi Örnekleri. (Özlem Perk Koleksiyonu)

Osmanlı Devleti'nin tarihinde mühür kazıma ve hattatlık sanatının en iyi olduğu dönemler 16. ve 17. yüzyıl olmuştur. 18. Yüzyıldan sonra geçmiş dönemlere göre gittikçe gerileme gösteren bu sanat dalı 20. yüzyılda ise tamamen yok olmuştur (Ölçer, 1997: 1317).

4.1. TILSIM VE MÜHÜR ARASINDAKİ FARKLAR

Arapçaya Grekçe 'den geçmiş olup sözlük anlamı "tabiatüstü güçlere, birtakım sırlara sahip olan nesne, çözülemeyen düğüm, anlamı gizli ve kapalı söz" anlamlarına gelen tılsım; altın, gümüş, bronz, pirinç(sarı) vb. kıymetli madenler veya değerli taşlar ile süslenmişlerdir. Baş süslemeleri arasına takılan tılsımın, takanı nazardan, kem gözden, kötü ruhlardan koruduğuna inanılmaktadır (Engin, 1994: 90)

Fungruben des Orients'in 4. cildinde yer alan "über die Talismane der Moslimen" (Müslüman Tılsımları Hakkında) adlı makale çalışmasında tılsım mühürler ile diğer mühür örnekleri arasındaki farkı şu şekilde belirtmektedir. Tılsımların üzerindeki Kur'an-ı Kerim sureleri ve Allah'a ait olan isimlerin diğer yazılar gibi okunup ele alınması, buna karşılık diğer mühür örneklerindeki yazıların her zaman ters bir biçimde kazınması ve ancak bir yüzeye basıldığı zaman düz çıkması

olarak verir. Tılsım örnekleri ve diğer mühür örnekleri arasındaki diğer önemli bir fark ise mühürlerin genel olarak kullanan kişinin isminin üzerinde yer alması, tılsım örneklerin de ise taşıyan kişiler ile ilgili özel bir bilgilere yer verilmemesi daha çok genel ifadelerin yer alması olarak karşımıza çıkmaktadır. Son olarak mühürler daha çok bir kesede, kutuda ya da yüzük şeklinde parmakta taşınırken (foto. 1-I), tılsımlar ise vücudun hemen hemen tüm bölümlerinde; başta, kolda, omuzda, ayakta ve göğüste koruma amacıyla taşınmaktadır (Von Hammer, 1999: 1-2).

Tılsım mühür örneklerinin taş üzerinde 1 ve 2. yüzyıldan başlayarak büyük bir kullanım alanı kazandığı bilinmektedir (Bohak, 2003: 8-15). Tılsımlar; yapım teknikleri, formları, yazıların ters bir biçimde kazılması, kullanım şekilleri itibariyle diğer mühürlerden ayrılırken, diğer mühürlerin bazı örneklerinde üzerindeki yazı ve şekiller ile tılsım özelliklerini taşıdıkları söylenebilir. Diğer bir deyişle, bazı mühürlerin tılsım özelliği taşımasına rağmen, tılsımlar üzerine kazılmış olan yazılar veya semboller ters kazınmış olmadığından, mühür olarak kullanılmamaktadırlar.

4.2. OSMANLI'DA MÜHÜR YAPIM TEKNİKLERİ

Osmanlı'da mühürcülük sanatı ufak bir yüzey üzerinde oldukça dikkat ve deneyim gerektiren, Arap alfabesiyle özel bir yığın ve belirli bir üslupta ters bir biçimde kazınan eserler, bu sanatın dalının ne kadar zor olduğunu gözler önüne sermektedir. Mühür yapım tekniklerini kısa bir biçimde tanımlamak gerekirse eğer, eser ilk olarak bir mengeneye sıkıştırılır ve üzeri tesviye edilir. Üstübeçle silinip temizlendikten sonra hakkedilecek olan isim, sağdan sola ters olacak şekilde kurşun kalem ile yazılmaktadır. Daha sonra çelik bir uçla, yazı sabit hale getirilir ve dört köşe çelik kalemle yazı mühre hakkedilir ve nihayet mühür tekrar tesviye edilerek işlem tamamlanmaktadır (Tali, 2013: 513). Görsel açıdan oldukça özel örneklerin bulunduğu bu eserler üzerine geometrik, bitkisel ve figürlü ya da batılı bir üslup tarzıyla stilize bitkisel süslemeler ile bezenmişlerdir. Eserin baskı yüzeyine bitkisel ya da geometrik motifler dışında kişiyi yansıtan, ona özgü olan bazı sembol ve figürler de işlenmiştir. Osmanlı mühürlerin de stilize edilmiş yazı üslubu ile bezemeler yapılarak kalp, çiçek şeklinde kazınmıştır. Bazı örneklerde ise "müsenna (aynalı yazı)" denilen düz ve ters yönden bir eksene göre simetrik bir düzenlemeye sahip yazılar yazılmış, bu şekilde

“veçhe’ler (insan yüzleri) ortaya çıkarılmıştır. Eserlerin üzerindeki istif açısından güzel olan mühürler, arka bölümünde baş ve işaret parmaklarının yardımıyla tutulacak şekilde islenmiş, süslü tutamakları (sap) vardır. Katlanabilir ya da sabit olarak tasarlanan mühür tutamakları da stilize bir düzenlemeye sahip olan bitkisel ya da geometrik motifler ile özel bir işçilik kullanılarak şahısların meslek ve meşreplerini yansıtacak bir tarzda şekillenmiştir. Mühürlerin saklanma yöntemleri de kişiye göre farklılık göstererek, sedef kakmalı veya gümüş kutularda yada islemeli keseler içine konularak muhafaza edilirdi (Özbilgen, 1987: 17).

4.3. TUĞRALAR

Sözlük anlamıyla tuğra, Osmanlı padişahlarının imza yerine kullandıkları özel bir biçimi olan ve Osmanlıda sembolleşmiş olan işarete verilen addır. Mühür, şahısların imzası yerine geçme özelliği bulunurken, tuğra ise sadece Osmanlı hükümdarlarına özel bir semboldür. Tuğra, padişah isminin de içeresinde geçtiği ancak hiçbir zaman kendisinin atmadığı tuğrakeş, tuğrai, tuğranüvis, tevki-i veya nişancılar tarafından uygulanan semboldür. Kelime anlamı kimi kaynakta “tuğ‟ kökünden türediği (Aksoy, 1999: 67) kimi kaynakta da Uygur Türkçesi’ndeki “Tugru” ve Çağatay, Kazan, Oğuz gibi lehçelerde bulunan Togru(doğru) kelimesinden türediği ve kendisiyle doğrulanan, tasdik olunan anlamını taşıdığı belirtilmektedir (Sertoğlu, 1975: 3).

Tuğra sembolü Büyük Selçuklulardan Eyyubiler aracılığı ile Memlüklere geçmiş olan bir semboldür. Ancak Memlüklerdeki tuğralarda da hükümdarın ve babasının ismi tuğrada yer almak ile beraber kavisler yerine, bir satıra yazılan abartılı keşidelere ağırlık verilmiştir. Memlüklerde tuğra, ilgili belgeler üzerine yazılmaz; önceden yazılıp kesilmiş tuğralar belgenin üzerine yapıştırılırdı (Derin Sel, 2012: 51-52).

En eski Osmanlı tuğrası ikinci Osmanlı Sultanı Orhan Gazi’ye aittir (foto. 1-m). Orhan Gazi’ye ait olan bu örneğin üzerine basıldığı iki belge bulunmaktadır. Osmanlı padişahlarının ilki olan Sultan Osman Gazi’ye ait olan tuğra örneğine ise günümüze kadar hiçbir yerde rastlanmamıştır. Bu nedenden ötürü Osmanlı padişahından 35’inin

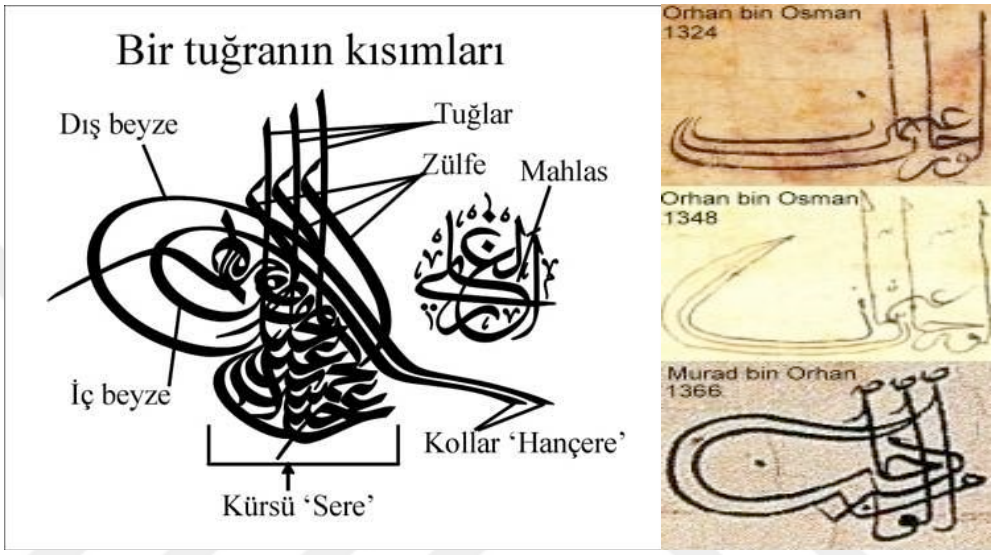
tuğrası bulunmaktadır. Tuğralar, Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarından yıkıldığı döneme kadar birçok yerde kullanılmış, resmi işlevini tamamladıktan sonra ise tarihe mal olmuştur. Halen hat sanatı ile uğraşan kişiler, sanatsal amaçlı olarak tuğraları yaşatmaktadırlar (Derin Sel, 2012: 51-52).

Tuğra, sere (kürsi), beyze, hançere (kollar), tuğ (Elif) ve zülfe bölümlerinden meydana gelmektedir. Sere ya da kürsi olarak isimlendirilen tuğranın alt bölümüne, tuğra sahibinin ve babasının adı hakkedilirdi. Ayrıca, bu bölüm yazı kısmını oluşturduğundan dolayı tuğralara eklenen Han, Şah veya El Muzaffer gibi kelimeler de bu alana kazınmıştır. Beyze ise; tuğranın sol tarafına yerleştirilen, elips formundaki eğimleri oluşturan iç içe geçmiş iki eğriden meydana gelen bölümdür. Bunlar, bin ve han kelimelerindeki "nun" yani "n" harfinin uzamış şeklidir. İçteki beyzede, söz konusu padişahın daima zafer kazanması temennisini belirtmek amacıyla "daima "sözü yer alır. Burası tuğranın bütünlüğünü sağlayan ve okumaya yardımcı bölümüdür. Tuğ, tuğranın üst kısmında yer alan ve burayı sere bölümüne bağlayan, elif harfini hatırlatan üç dikey çizgiden oluşur. Adlarda uzamaya uygun olan harflerin uzantısı olan ve sadece şekli tamamlayıcı işaretlerdir. Değişik seviyelerden ve sol taraftan, boyları da farklı her bir tuğa bağlı "S'' şeklindeki vurgular ise zülfeyi oluşturur. Hançere ise, iç ve dış beyzenin devamı olarak yatay yönde tuğranın sağ aşağı bölümüne düzleşerek ilerleyen uzantılardır (Boydaş, 2000: 81).

Tuğra kelimesi Osmanlı Döneminden önceki dönemlere dayansa da Osmanlı tuğra örneklerinin kendilerinden önce kullanılmış olanlar ile isim benzerliği dışında ortak yanı pek görülmemektedir. Osmanlı Döneminde ilk tuğrayı kullanan Orhan Gazi'nin tuğrasında yazılı Orhan ve Osman isimlerinin yazılış biçimi ondan sonra gelecek olan tuğraların temelini oluşturmaktadır (Derin Sel, 2012: 54).

Osmanlı'nın kuruluş yıllarında çekilen tuğralarda asıl amaç aidiyeti belirtmek, devletin varlığını ve buyruğunu vurgulamak olduğundan herhangi bir bezeme öğesine rastlanılmaz. Siyah mürekkep ile çekilen ilk Osmanlı tuğralarındaki hareket saflığı ve uyumun yaratmış olduğu sade ve çarpıcı görünüm, bu dönem tuğralarına bir güç sembolü görünümü kazandırmaktadır (Aksoy, 1999: 70). Zaman içerisinde Osmanlı Devleti'nde görülen ilerleme, gerileme ve çöküş dönemleri tuğrada da aynı zamanlı olarak yaşanmış ve bu doğrultuda şekil almıştır.

Osmanlı Devleti'nde Gücün ve egemenliğin sembolü olarak kabul edilen tuğra, çekildiği belgelerde her zaman başta yer almıştır. Sultanı betimlemek için kullanılan tuğranın kullanımı 1922'de saltanatın kaldırılması ile birlikte son bulmuştur. Ancak Hat Sanatı içerisindeki özgün yapısı ve Türk Milletine özgü bir sembol olmasından dolayı tuğra, Türkleri temsil eden ve yansıtan bir sembol olarak tarihteki yerini almıştır.

Fotoğraf. 1-m: Tuğranın Bölümleri, Osmanlı'nın ikinci ve üçüncü padişahı olan Orhan ve Murat'a ait tuğra
https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/04/Tughra-nun-beyze.jpg
(Erişim Tarihi: 08.12.2020).

4.4. OSMANLI MÜHÜRLERİNİN KULLANIM ALANLARI

Osmanlı Devleti'nde mühürler kullanım alanlarına göre çeşitli sınıflara ayrılmaktadırlar. Bunlar;

4.4.1. Hükümdar Mühürleri

Osmanlı Devleti'nde padişahların kullandığı mühürlere verilen isimdir. ''Mühr-i Şerif, Hatem-i Vekâlet" gibi isimler ile de bilinirdi. Bu mühürler saltanatın simgesi olup, her Osmanlı padişahı için tahta oturduktan sonra kendisi ve babasının isminin hakkedilmiş olduğu tuğralı, bir tanesi zümrüt taşından öteki üçü altın madeninden yapılmış olan yüzük biçiminde dört adet mühür örneğidir. Her padişah

değiştiğinde tuğralı mührü de değişir ve kendisinden önce hüküm sürmüş olan padişahın mühürleri alınarak saray hazinesinde muhafaza altına alınmaktaydı. Bu mühür türleri Osmanlı Devleti'nin yıkılışına kadar kullanılmıştır (Derin Sel, 2012: 66).

4.4.2. Sadrazam Mühürleri

Hükümdar mühürlerinden bir tanesi onun sınırsız kudretinin sembolü olarak sadrazama verilir ve sadrazam bunu sadece sultanın huzuruna çıktığı meclislerde takardı. Buna karşılık sadrazamın elindeki sultanın asıl mührü, sultanın ölümünden sonra kırılırdı (Von Hammer, 1999: 25).

Osmanlı Dönemi sadrazam mühürlerinin bilinen ilk kopyası, İbrahim Paşa'nın mührüne ait kopyadır (Von Hammer, 1999: 82). Bu mühür örneği siyah renkte, büyük bir leke tuttuğundan dolayı isim güçlükle okunabilmektedir. Ancak İbrahim Paşa'nın okunabilen başka bir mühründe, peygamber mühründen de söz edildiği görülmektedir. Bu örnekteki Peygamber Mühründen kasıt, Hz. Muhammed'in iki omzunun arasındaki mühür seklindeki bendir (Von Hammer, 1999: 36).

Ayrıca, yine Osmanlı Döneminin en önemli veziriazamlarından biri olan Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'ya ait olduğu düşünülen bir mühür örneği yine sahibi gibi Osmanlı mühürleri arasında önemli bir yere sahiptir. Sokullu Mustafa Paşa mühründen neredeyse 100 yıl sonraya ait olan bu örnek, Osmanlı mühür sanatının geldiği düzeyi göstermesi açısından da önem arz etmektedir. Akik taşına hakkedilmiş olan mühür üzerindeki yazıların Arapça bilmeyenler tarafından süs zannedilebilecek kadar özenli ve zariftir (Von Hammer, 1999: 43).

4.4.3. Paşa ve Vali Mühürleri

Osmanlı Döneminde Paşa ve valilerin devlet işlerinde kullanmış oldukları mühür örnekleridir. Bu mühürlerin boyut ve hakkediliş biçimi açısından Sadrazam mühürlerinden daha lüks özellikler taşıdığı görülmektedir (Von Hammer, 1999: 65). Bu mühür örneklerini Osmanlı Sarayı'na valilerin göndermiş oldukları resmi yazı ve mektuplar üzerinde görülmektedir. Bu mühürlere örnek olarak Budin Valisi Murtaza Paşa'ya ait olan mühür örnek verilebilir.

4.4.4. General ve Ordu Komutanlarının Mühürleri

Osmanlı Dönemi'nde askeri makamlarda yer alan görevlilerin kullandığı mühürlerdir. Bu mühürlerin iki ucu sivri elips formunda olup hükümdar mühürleriyle benzer form ve özelliklere sahip olmalarıyla ön plana çıkarlar. Bu örneklerin dışında, dört köşesi yuvarlak kare, armut tarzında, dairesel ve sekizgen örnekleri de bulunmaktadır.

4.4.5. Şahıslara Ait Mühürler

Şahıs mühürleri günümüze sayı olarak en çok ulaşmış olan mühür örnekleridir. Bu örneklerde sadece kullanan kişinin ismi çoğu zaman bu isimle beraber birkaç dini ifade de yer almaktadır. Halk arasında kullanılan Şahıs (zat) mühürleri meslek ya da unvan kazınmış kişiler, dua ve niyaz ibareli mühürler, inanç eğilimlerini açıklayanlar, yalnızca isim bulunanlar, kültürel kökenli unvan bulunanlar, tekke şeyhleri ve dervişlerin mühürleri, gayrimüslimlerin mühürleridir. Bunların dışında vakıf, temellük mühürleri, isimsiz ayet yazılı mühürler ve tılsım mühürler bu grup içerisinde yer almaktadır (Özbilgen, 1987: 14). Tek yüzlü damga mühürler haricinde iki ya da üç yüzlü, döner tablalı, prizmatik üçgen formunda düzenlenen mühürlerde karşımıza çıkmaktadır. Bu mühürlerin işlevi, mührün sahibi vefat ettikten sonra mührün çocukları ya da akrabaları tarafından da kullanabilmesidir (Ölçer, 1997:1318)

4.4.6. Üzerinde Sahibinin İsmi Bulunmayan Yazılı Mühürler

Osmanlı Dönemindeki bu mühürler üzerinde herhangi bir isim ibaresi bulunmamaktadır. Ölçü olarak büyük boyutlara sahip olmalarından dolayı devletin yüksek makamlarında çalışan memurlarına veya paşalara ait oldukları yorumunu yaptıran mühür örnekleridir. Bu mühür örnekleri üzerinde isim haricinde farklı ifadeler ve ibareler kazınmaktadır. Birçoğunun üzerine kazınmış olan bu ifadelerin anlamı bu tür eserlerin mühür amaçlı kullanıldıklarını ifade etmektedir. Örnek olarak; bir eserde günümüz dili ile de sıklıkla kullanılan bir deyimle benzerlik gösteren "iki kişiyi aşan sır yayılmış sayılır" ibaresi yer almaktadır (Von Hammer, 1999: 17).

4.4.7. Avrupalılara Ait Mühürler

Osmanlı saray ve devlet erkânı ile önde gelen tebaanın mühürleri haricinde, Osmanlı Devleti'nin sınırları içerisinde yaşayan Avrupalıların da mühür kullandığı ve Osmanlı'daki bu geleneğe uyduğu bilinmektedir. Avrupalıların kullanmış oldukları bu mühür örnekleri iki gruba ayrılır. Bu iki grup arasındaki farklılıkları birbirlerinden ayırt etmek oldukça kolaydır. Bunun nedeni ise doğulu hakkaklar tarafından hakkedilen mühürler ile Avrupalı hakkakların hakkettikleri eserler arasında çok belirgin farklar bulunmaktadır. En usta Avrupalı hakkâk dahi, alfabe ve yazı hakkında en azından yüzeysel bir bilgisi yoksa Arap, Fars ve Osmanlı harflerini onlara has yönleri ve karakterleriyle taklit etmesi oldukça zordur. En becerikli Avrupalı hakkaklar bile bu denemelerde başarılı olamamışlardır. Dolayısıyla, ilk bakışta bir mühür veya tılsımın hakiki mi yoksa Avrupa'da mı hakkedilmiş olduğu anlaşılabilmektedir (Von Hammer, 1999: 92-93). Burada açıklamada söz ettiğimiz eserlerin şekil olarak değil, eser üzerine hakkedilmiş olan ifadelerdeki mana ve kelime oyunlarındaki yetersizliktir.

4.5. YÜKSELİŞ DÖNEMİ ÖNCESİ OSMANLI MÜHÜRLERİ

Ele aldığımız bu çalışmamızda eserlerin incelenmesi sırasında dönemsel farklılıklar gösterdikleri gözlemlenmiştir. Gözlemlenmiş olan bu farklılıkları daha iyi bir şekilde belirmek açısından eserler erken ve geç olarak ikiye ayrılmış dönem olarak da Osmanlı Devleti'nin yükseliş öncesi ve yükseliş sonrası dönemleri seçilmiştir. Osmanlı Devleti'nin bu dönemi imparatorluğun kuruluş ve gelişme devirlerini simgelemesi aynı zamanda siyasi, askeri, ekonomik ve sosyal alanlarda köklü değişimlerin ilk işaretlerini vermeye başladığı dönem olmasıdır.

Osmanlı Devleti hükümdarlarına ait bilinen en erken hükümdar mührü Orhan Gazi'ye aittir. Bu mühür örneği için hâkimiyet sembolü olan "üç ok ve bir yay" sembolü olduğudur (Von Hammer, 1999: 27). Üzerinde Orhan bin Osman ismi hakkedilmiştir. Orhan Gazi'nin tuğrasından devam ederek gelen 35 Osmanlı hükümdarının tuğralarında yer alan ilk tuğra örneğini ana hatlarını koruyarak devam ettirmişlerdir.

4.6. YÜKSELİŞ DÖNEMİ SONRASI OSMANLI MÜHÜRLERİ

Osmanlı Devleti'nde Türk yüzyılı olarak da adlandırılan 16. yüzyıl ve sonrasında, devlet ve toplumun her alanında olduğu gibi mühürcülük, tuğracılık, hakkaklık ve nakkaşlık sanatlarında da gösteriş ve şaşanın ön plana çıktığı bir döneme girilir. Hükümdar, Sadrazam ve aynı zamanda halkın kullandığı mühürlerde de kendilerinden önceki örneklerden daha gösterişli ve şaşalı olmaları bir yana, özellikle paşa ve vali mühürlerinin lükste ve gösterişte sadrazam ve vezir mühürlerini dahi arkada bıraktıkları gözlenmektedir.

4.7. GEÇ DÖNEM OSMALI MÜHÜRLERİ

Geç Osmanlı Dönemine kadar başta devlet memurları olmak üzere hemen herkes mühür kullanmıştır (Kahya,1997:1317). Genellikle de resmi yazışmalarda mühür basılacak belgenin arka bölümüne ya da adın yanına mühür basmak o belgenin onaylandığına dair ispatı olmuştur. Şahıs (zat) mühürleri resmi mühürlere oranla daha küçük boyutlara sahip olmuş, form olarak da dairesel, elips, kare, çokgen formlarını korumuşlardır. Aynı zamanda tırtıklı kenarlara ya da etrafı düz ay şekline de sahip olmuşlardır (Kütükoğlu, 1998: 93). Kimi şahıs(zat) mühürleri, yalnızca kullanan kişinin adını, kimisi ise eseri kullanan şahısların tanınmalarını kolaylaştıracak bazı sözcüklerden oluşmaktadırlar. Mühür tutamakları da onu kullanan kişiyi belirtmesi açısından önem arz etmektedirler. Örnek olarak kadınların kullanmış olduğu mühür örneklerinin tutamakları genellikle bitkisel(çiçek) kompozisyonlarına sahip olmuşlardır. Erkeklerin kullanmış oldukları mühür örneklerinde ise genel olarak asker veya tabi olduğu bir tarikat var ise onun sembolü kullanılmıştır (Anadol, 1994: 17). Mühürler üzerine kazınan yazı çeşitleri arasında en fazla kullanılan sülüs, talik, rik'a gibi yazı hatları olmuştur (Kahya, 1997: 1317; Anadol, 1994: 17). Osmanlı Dönemi mühürlerinde çoğu zaman da eseri kullanan kişinin adının yanında dini ya da inançsal ifadeler de kazınmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun bu döneminde kullanılan mühür örnekleri, işlevsel açıdan daha önceki dönemlerle aynı işleve sahip olmuş, ancak form özellikler açısından kendine has bir üslup özelliği geliştirmiştir. Bu dönemde halktan okuma yazma bilsin ya da bilmesin herkesin bir şahsi mührü bulunmaktaydı (Kütükoğlu, 1998: 93). Böylece Osmanlı Devleti'nde mühür kullanımının bu kadar yaygın olmasından dolayı bu sanatı yapmak ve mühürleri kullanan şahısların

isteklerini yerine getirebilmek için, hakkâk adı verilen belirli bir meslek ya da esnaf grubunun ortaya çıkmasına neden olmuştur (Kut ve Bayraktar, 1984: 12).

İmparatorluğun son yıllarında Cumhuriyet'e yakın devirlerde genellikle dairesel formlu ve sülüs yazı hattı ile hakkedilmiş mühür örnekleri görülmektedir (Albayraklar, 1998: 24). Eski dönem mühürleri boyut olarak büyük olup üzerinde oldukça fazla kelime kazınmıştır. Ancak son dönemlerde ise, bu tür uzun ifadelerden kaçınılmış sadece eseri kullanacak olan kişilerin isimlerine yer verilmesiyle mühür eserlerin boyutları ufalmıştır.

5. KATALOG

Katalog No **:** 1

Envanter No **:** 2010/196 Eski (918)

Türü : Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 2a – 2b

Çizim No **:** 2

Dönemi **:** 1908 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Piskopos Abdulahad Filüksinos

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2019

Malzeme Cinsi **:** Pirinç

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,4cm. Gövde Çapı: 2,1cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, gövde ve tutamak olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Dairesel formdaki tek yüzlü sabit tablalı mührün baskı yüzeyi tek bölümden oluşmaktadır. Mührün merkezine kazıma tekniğinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**المطران عبد الأحد ١٩٠٨ فلكسنوس **El-Metrân 'Abdu'l-Ahâd Filüksinos; Piskopos Abdulahad Filüksinos)"** ismi yerleştirilerek hakkedilmiştir. Tarih olarak da **1908** tarihi okunmuştur (Foto.2b). Hareketsiz ve yassı bir biçimde düzenlenen mührün tutamağı üste doğru genişleyerek düzgün olmayan dairesel form özelliği göstererek tamamlanmıştır. Tutamağın uç kısmına bir delik açılmış, açılan bu deliğin ip deliği olduğu bilinmektedir(Foto.2a). Tutamak ve baskı bölümünün birleştiği noktada, tutamak kısmı kare bir altlık üzerine oturmakta olup tabla kısmı ile birleşmektedir. Üzerinde yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesi verilmemiş olan mühür, sağlam ve iyi bir durumda günümüze ulaşmıştır.

Katalog No **:** 2

Envanter No **:** 2010/141- Eski (293)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 3a – 3b

Çizim No **:** 3

Dönemi **:** 1909 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Seyyid Şeyhmus

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2019

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2cm. Gövde Çapı: 2,4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Bilinmemektedir.

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Resmi (makam-kurum) mührü olarak kullanılmış eser, tabla ve tutamak olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Hareketsiz bir düzenlemeye sahip olan eserin müzeye nasıl kazandırıldığı belli belli değildir. Dairesel formlu, sabit tablalı, tek yüzlü eserin baskı bölümü içten dışa doğru iki bölüme ayrılmıştır. Mührün dairesel formlu tek silme ile ayrılan iç bölmenin içerisine talik yazı hattı kullanılarak **"(**سيد شيخموس **Seyyid Şeyhmus)''** ismi hakkedilmiştir. Dış bölmede ise yine talik yazı hattı ile **"(**١٣٢٧ امام قرية ء سعري **İmam-ı Kariye-yi Su'ra; sura köyü muhtarı)"** ibaresi kazıma tekniği ile hakkedilmiştir. Tarih olarak da **H.1327;(1909)** tarihi okunmuştur. Eser üzerine hakkedilmiş olan Sura köyü ismi bugün Antalya Demre'den 6 km. uzaklıkta yer alan küçük bir köy yerleşmesidir. Altı ciltlik Sicili Osmani ansiklopedisinden mühür üzerinde yer alan konum ve isim araştırılmış ancak herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Döküm ve kazıma tekniği ile elde edilmiş olan eserin tutamak kısmı yassı bir biçimde düzenlenmiş olup uç bölümünde ip deliği yer verilmiştir (Foto. 3a – 3b). Baskı kısmındaki yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Bronz malzemeden elde edilmiş olan mühür günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 3

Envanter No **:** 2010/142 Eski (277)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 4a – 4b

Çizim No **:** 4

Dönemi **:** (Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Beyazıt

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2019

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** yükseklik: 2,2cm. Gövde çapı: 1,2cm

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, tabla ve tutamak olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Her iki bölümde hareketsiz bir düzenleme göstermektedir. Eserin elips formundaki baskı bölümüne celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(بیازید بن محمود Beyazıd bin Mahmud; Mahmut oğlu Beyazıt)"** ismi kazıma tekniği ile hakkedilmiştir. Mühür üzerinde herhangi bir tarih ibaresine rastlanılmamıştır. Ancak Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilmiş olan benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Yapımında döküm tekniği, üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağında ise kazıma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Eserin sapı yassı oval bir biçimde olup ortadan boğumlu bir düzenlemeye sahiptir. Mühür tutamağının üst kısmında yer alan oval açıklığın, ip deliği olarak da kullanıldığı tahmin edilmektedir. Baskı kısmına hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir bezeme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 4a – 4b). Eserin baskı ve tutamak bölümlerinde basit deformeler meydana gelmiş olmasına karşın, yine de günümüze büyük ölçüde sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 4

Envanter No **:** 2010/144 Eski (276)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 5a – 5b

Çizim No **:** 5

Dönemi **:** 1915 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Hüseyin Ali

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2019

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2.2cm. Gövde Çapı: 2.4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eserin, dairesel formundaki sabit tablalı tek yüzlü mührün tablası içten dışa doğru iki bölümden oluşmaktadır. Yuvarlak formlu basit bir silme ile çevrelenen mührün merkezindeki iç bordürde yatay olarak talik yazı hattı kullanılarak **"(**حسين علي **Hüseyin Ali)''** ismi hakkedilmiştir. İçten dışa doğru ikinci bordürde ise yine yatay olarak talik yazı hattı ile **"(٣٣٣)١٣٣٣** خباز قرية ء سعر **Habbaz-ı Kariye-yi Su'ra H.1333)**; **(Sura Köyü fırıncısı Hüseyin Ali. M.1915)''** ifadesi hakkedilmiştir. Eser üzerine hakkedilmiş olan Sura köyü ismi günümüzde Antalya Demre'den 6 km. uzaklıkta yer alan küçük bir köy yerleşmesine aittir. Mühür üzerine hakkedilmiş olan Hüseyin Ali ismi ise, altı ciltlik sicili Osmani ansiklopedisinden araştırılmış ancak incelemeler neticesinde herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Eserin sabit durumdaki baskı kısmı ve tutamağı döküm tekniğinde, üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağı ise kazıma tekniği ile elde edilmiştir. Mührün tutamağı palmet motifli bir düzenleme sahiptir. Palmetin alt kısmında iki, uç kısmında ise dairesel formlu bir deliğe yer verilmiştir. Uç kısımda yer alan deliğin ip deliği olarak kullanıldığı tahmin edilmektedir (Foto. 5a – 5b). Eser üzerinde basit deformeler meydana gelmesine karşın günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 5

Envanter No **:** 2010/191 Eski (919)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 6a – 6b

Çizim No **:** 6

Dönemi **:** 1880 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ramazan oğlu Hasan

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1,9cm. Gövde Çapı: 1,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1, Raf: 4

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, baskı ve tutamak olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Dairesel formlu, tek yüzlü, sabit tablalı eserin baskı yüzeyi tek bölümden oluşmaktadır. Hareketsiz bir düzenlemeye sahip olan eserin baskı bölümüne üç satır halinde kazıma tekniği kullanılarak celi sülüs yazı hattı ile "**(٩٧) ١٢٩٧ رمضان بن حسن Ramazan bin Hasan H. 1297; Hasan oğlu Ramazan M.1880)''** ismi ve tarihi yerleştirilerek hakkedilmiştir. Üst kısımda stilize bir dal motifi bulunan mührün sapı ortada bir tomurcuk ve etrafına iki kademeli kalp şeklinde yerleştirilen volütlerle tamamlanmıştır. Stilize bitkisel sap kısmı üstte bağlanmış havasında ve tek ip deliklidir. Baskı bölümünde ise hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 6a – 6b – Çizim. 6).. Eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 6

Envanter No **:** 2010/ 192 Eski (336)

Türü : Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 7a – 7b

Çizim No **:** 7

Dönemi **:** 1907 **(**Osmanlı Dönemi**)**

Sahibi **:** Necmeddin

İnceleme Tarihi **:** 25.12.2019

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1.5cm. Gövde Çapı: 1.7cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı tek yüzlü mührün, baskı yüzeyi tek bölümden oluşmaktadır. Eserin baskı bölümüne kazıma tekniği kullanılarak talik yazı hattı ile "((٣٢٥)١٣٢٥نجم الدين **Necmu'd-Dîn, 325 (1325); Necmeddin 1907)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Eser üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağı şekil olarak Osmanlı tuğralarını anımsatmaktadır. Mührün tabla ve tutamağı birlikte dökülmüş olup sabit bir durumdadır. Mührün tutamağı, yassı biçimde tabladan yukarıya doğru asimetrik bir şekilde daralarak, bir ibriği andırır şekildedir. Mühür tutamağının uç bölümünde ip deliğine yer verilmiştir. Eserin dairesel formdaki baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 7a – 7b – Çizim. 7). Geç Osmanlı Dönemine ait olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 7

Envanter No **:** 2010/197 Eski (927)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 8a – 8b

Çizim No **:** 8

Dönemi **:** 1915 – 1917 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Yalvaç İlçesi Müftülüğü

İnceleme Tarihi **:** 25.12.2019

Malzeme Cinsi **:** Pirinç

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2.8cm. Gövde Çapı: 2.2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Hıdır Yılmaz'dan Satın Alma (03.12.1993)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım : Resmi (makam-kurum) mühür olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı ve tek yüzlü eserin baskı bölümü dairesel bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Mührün baskı yüzeyine sülüs yazı hattı ile iki satır halinde **"(١٣٣٣/١٣٣٥ يلواج قضاسي مفتيلكي Yalvâc Kazâsı Müftülüğü 1333\1335; Yalvaç İlçesi Müftülüğü 1915\1917)''** ifadeleri hakkedilmiştir. Mühür kaşı üzerine hakkedilmiş olan Yalvaç ilçesi belirtilen tarihlerde Isparta ilimize bağlı olup, günümüzde de halen bu isim ile anılmaktadır. Mührün yassı olarak düzenlenen tutamağı tabla bölümüne bir menteşe ile bağlanmaktadır. Tutamak kısmı palmet motifli olup motifin alt bölümünde karşılıklı olarak iki, üstte ise bir adet damla motifli delik ile hareketlendirilmiştir. Mühür tutamağının uç bölümünde ise ip deliğine yer verilmiştir. Mührün tutamağa bağlandığı dairesel yüzey sade olup eser üzerindeki yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 8a – 8b – Çizim. 8). Geç Osmanlı Dönemine ait olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 8

Envanter No **:** 2010/547 Eski (1025)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 9a – 9b

Çizim No **:** 9

Dönemi **:** 1903 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Yusuf oğlu Muhammed Emin

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma-Oyma Kabartma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2, 3cm Gövde Çapı: 1,7cm.
Zincir uzunluğu: 10,2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Hıdır Yılmaz'dan)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı ve tek yüzlü mührün baskı yüzeyi tek bölümden oluşmaktadır. Eserin baskı bölümüne oyma kabartma tekniğinde talik yazı hattı kullanılarak **"(**محمد امین بن یوسف **Muhammed Emin bin Yusuf H.1321; Yusuf oğlu Muhammed Emin M.1903)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Eserin kaş ve tutamak bölümleri birlikte dökülmüş olup, hareketsiz bir düzenleme göstermektedir. Mühür tutamağı, yassı biçimde düzenlenmiş, palmet motifli bir düzenlemeye sahiptir. Eserin ajur tekniği kullanılarak düzenlenmiş tutamağı, esere ayrı bir hareketlilik kazandırmaktadır. Mühür sapının uç bölümünde bir adet ip deliğine yer verilmiş, ip deliğine 10,2 cm. uzunluğunda bir zincir bağlanmıştır. Eserin dairesel formlu baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 9a – 9b – Çizim. 9). Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 9

Envanter No **:** 2010/548 Eski (1026)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 10a – 10b

Çizim No **:** 10

Dönemi **:** 1899 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ali oğlu Hacı Muhammed

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma-Kabartma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,3cm. Gövde Çapı: 1,7cm.
Ağırlık: 4,99gr.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Hıdır Yılmaz'dan)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı ve tek yüzlü mühür gümüş malzemeden yapılmıştır. Eserin baskı bölümüne kabartma tekniğinde yapılmış olan elips formunda bir kabara yerleştirilerek mühür iki bölüme ayrılmıştır. Mühür baskı bölümüne celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(٣١٧ حاج محمد بن علي Hacı Muhammed bin Ali 317; Ali oğlu Hacı Muhammed 1899)''** ismi ve tarihi kazıma tekniği kullanılarak hakkedilmiştir. Mührün baskı bölümünde yer alan yazı kuşağının sağ ve sol bölümlerine hurma yaprağı olduğu tahmin edilen bitkisel bezemeler yerleştirilmiştir. Mührün yassı biçimli tutamağı baskı bölümü ile birlikte dökülmüştür. Palmet motifli tutamak bölümünün sağ ve sol bölümlerine birer delik açılmış, uç bölümünde ise bir adet ip deliğine yer verilmiştir. Mühür tutamağının kaş bölümüne bağlandığı tabla sade bir düzenleme göstermektedir (Foto. 10a – 10b – Çizim. 10). Geç Osmanlı Dönemi eseri olan mühür günümüze sağlam ve iyi bir durumda gelmiştir.

Katalog No **:** 10

Envanter No **:** 2010/572 Eski (180)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 11a – 11b

Çizim No **:** 11

Dönemi **:** 1522 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ahmet oğlu Yusuf

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,5cm. Gövde Çapı: 2,1cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Resmi (makam-kurum) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı tek yüzlü mührün tutamak ve kaş bölümleri döküm tekniğinde, üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağı ise kazıma tekniği ile elde edilmiştir. Eserin baskı yüzeyinde merkezden dışa doğru dairesel formlu basit bir silme ile iki bölüme ayrılmıştır. Bronz malzemeden yapılmış olan mührün dış bordüründe yatay bir şekilde istiflenmiş yazı kuşağında, celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(Tel Halef Kariyesi Muhtarı 928; Tel Halef Köyü Muhtarı 1522** تل حلف قرية سي مختاري٩٢٨ **)"** ibaresi hakkedilmiştir. İç merkezde yer alan bordürün içerisine ise yine celi sülüs yazı hattı ile **"(Yusuf Bin Ahmed; Ahmet oğlu Yusuf** يوسف بن احمد**)"** ismi hakkedilmiştir. Eser üzerine hakkedilmiş olan Tel Halef yerleşkesi günümüzde Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesinin hemen karşısındaki Resulayn'ın yaklaşık 2 km batısında yer alan bir kasaba konumundadır. Yassı bir düzenlemeye sahip olan eserin tutamak kısmı palmet motifli bir düzenlenme göstermektedir. Palmet motifli tutamak üzerine üç adet dairesel formlu delik açılmıştır. Üst kısımda yer alan delik diğer ikisinden daha geniş tutulmuş ve ip deliği olarak kullanıldığı bilinmektedir. Eserin tutamak ve baskı bölümünde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir bezeme öğesine yer verilmemiştir. (Foto. 11a – 11b – Çizim. 11). Osmanlı yükseliş dönemine ait olan eser günümüzde sağlam ve iyi bir durumdadır.

Katalog No **:** 11

Envanter No **:** 2010/578 Eski: (181)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 12a – 12b

Çizim No **:** 12

Dönemi **:** 1899 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Zankır Köyü Muhtarı Hasan

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3.1cm. Gövde çapı: 2.3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 8

Tanım **:** Resmi (Makam-Kurum) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formlu, sabit tablalı ve tek yüzlü bir düzenlemeye sahiptir. Mühür baskı bölümünün orta kısmında dairesel formlu basit bir silme ile baskı yüzeyi iki bölüme ayrılmıştır. Bronz malzemeden yapılmış olan mührün baskı yüzeyinde yatay bir biçimde istiflenmiş yazı kuşağında celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(** ٣١٧ مختار قريت زانقر حسن **Muhtâr-ı Kariyetu Zankır Hasan H.317; Zankır Köyü Muhtarı Hasan M.1899)''** ibaresi ve tarihi hakkedilmiştir. Baskı yüzeyine hakkedilmiş olan Zankır, Irak'ın Kerkük şehrine bağlı bir köy yerleşmesidir ve halen bu isim ile anılmaktadır. Eserin yapımında döküm tekniği, üzerine hakkedilen yazıda ise kazıma tekniği kullanılmıştır. Sade ve yassı bir düzenlemeye sahip olan eserin tutamak kısmı tabladan yukarıya doğru hafif bir genişleme göstermekte olup uç kısmına bir ip deliği açılmıştır. Tutamağın uç kısmına, ip deliğinin açılmış olduğu bölge sıkıştırılarak ya da darbelenerek düz bir form oluşturmaya çalışılmıştır. Mührün tutamak ve baskı yüzeyi sade tutulmuş, üzerinde yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesi yer almamaktadır (Foto. 12a – 12b – Çizim. 12). Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:**12

Envanter No **:** 2010/194 Eski 1526

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 13a – 13b

Çizim No **:** 13

Dönemi **:** Osmanlı Dönemi?

Sahibi **:** Hüsrev

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş-Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1.9cm. Gövde Çapı: 1.8cm**.**

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Aziz Yürüyen ’den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, baskı ve tutamak olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Hareketsiz ve sabit bir düzenlemeye sahip olan eser kare formlu, tek yüzlüdür. Baskı yüzeyine yerleştirilen kırmızı akik taşından olan mühür kaşı tek bölümden oluşmaktadır. Akik taşının içine oturtulduğu gümüş tablanın bir köşesi kırıktır. Bu sebepten dolayı eserde hafif deformeler görülmektedir. Akik taşından olan mührün baskı yüzeyinde kazıma tekniği kullanılarak yatay bir düzenleme ile talik yazı hattı kullanılarak iki satır halinde **“(خسرو... Husrev…; Hüsrev…)’’** ismi hakkedilmiştir. Mührün arka kısmında yer alan tutamağı yukarıya doğru düzenli bir şekilde incelme göstermektedir. Mührün tutamağa bağlandığı kare yüzey sade, tutamak ve kaş bölümü üzerinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 13a – 13b – Çizim. 13).Mühür baskı bölümü üzerinde basit deformeler meydana geldiğinden dolayı üzerindeki yazı kuşağı tam çözülememiştir. Bundan dolayı eserin tarihi tam tespit edilememiştir. Ancak yapılan incelemeler ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda eserin Osmanlı Dönemi’ne ait olduğu düşünülmektedir. Eserin tutamak ve tabla bölümleri günümüze sağlam bir şekilde ulaşmış, ancak kaş üzerinde hafif deformeler görülmektedir.

Katalog No **:** 13

Envanter No **:** 2010/193 Eski: (1636)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 14a – 14b

Çizim No **:** 14

Dönemi **:** Osmanlı Dönemi?

Sahibi **:** Taşçılı Köyü Ahyar Meclisi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Pirinç

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma- Kabartma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2.2cm. Gövde Çapı: 3.5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Resmi (makam-kurum) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı, tek baskı yüzlü eserin baskı yüzeyi bir bordürle çerçevelenmiş ve eserin baskı yüzeyi iki bölüme ayrılmıştır. Mührün baskı yüzeyindeki dış bordürün içerisine yatay bir istifleme ile üç bölüm halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(Taşcılı Köyü Ahyar Meclisi Şebin Kara Hisar; Şebin Kara Hisar Taşçılı Köyü Ahyar Meclisi**شبين قرة خصار طاشجيلي كويي اخيار مجلسي**)"** ibareleri kazınmıştır. Eser baskı yüzeyine hakkedilmiş olan Şebinkarahisar Taşçılı Köyü günümüzde Giresun il sınırları içerisinde yer almaktadır. Ahyar ise; Dünya düzenini koruyan, "ricalü'l-gayb" veya "ricalullah" denilen seçkin insanlardır. Bahsi geçen ahyar'ların sayıları çeşitli kaynaklara göre, altı ila üç yüz arasında değişmektedir. Mührün merkezinde yer alan bordürün içerisine ise ay yıldız motifi işlenmiştir. Eserin baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağındaki Ahyar Meclisi ismi, Osmanlı Dönemi'nde faaliyet gösteren bir tarikat olduğu bilinmektedir. Bundan dolayı eserin Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilmektedir. Mührün baskı yüzeyindeki yazı ve motifler kazıma ve kabartma tekniğinde işlenmiş olup yazı ve ay yıldız motifi dışında mühürde herhangi bir bezeme öğesine yer verilmemiştir. Baskı ve tutamak bölümleri birlikte dökülmüş olan eserin tutamak kısmı, kısa ve basit bir forma sahiptir. Ayrıca

tutamakta ip deliğine yer verilmemiştir (Foto. 14a – 14b – Çizim. 14). Eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 14

Envanter No **:** 2010/195 Eski: (917)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 15a – 15b

Çizim No **:** 15

Dönemi **:** 1924 (Cumhuriyet Dönemi)

Sahibi **:** T.C Savcılık Genel Dairesi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Pirinç

Yapım Tekniği **:** Döküm-Kazıma

Süsleme Tekniği **:** Kazıma- Kabartma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3,2cm. Gövde Çapı: 2,9cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Resmi (makam-kurum) mührü olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Sabit tablalı, tek yüzlü eserin baskı yüzeyi bir bordürle çerçevelenmiş ve mühür iki bölüme ayrılmıştır. Mührün baskı yüzeyinde içten dışa doğru yatay istifleme ile iki bölüm halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(Tûrkiye Cumhûriyeti Deyrel Muddde'i Umûmluğu H.1340; Türkiye Cumhuriyeti Savcılık Genel Dairesi 1924** **(توركية جمهورية ديرڤل مدعي عموملكي١٣٤٠)"** ibaresi hakkedilmiştir. Baskı yüzeyinde yer alan yazı kazıma ve kabartma tekniği kullanılarak uygulanmıştır. Eserin baskı yüzeyinde hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Mührün tutamağı tablaya ortadan menteşeli bir sistem ile bağlanmıştır. Mührün tutamağı palmet motiflidir. Eserin tutamağında altta paralel olarak iki, üstte dikey olmak üzere iki adet elips formlu delik açılmıştır. En üst kısımda ise bir adet ip deliğine yer verilmiştir. Eserin tutamağı stilize çam ağacına benzer şekilde tasarlanmıştır (Foto. 15a – 15b – Çizim. 15).Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlendirilen eser Osmanlı Dönemi sanat anlayışı ile elde edilmiştir. Eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 15

Envanter No **:** 2011/1489 Eski: (1396)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 16

Çizim No **:** 16

Dönemi **:** Osmanlı Dönemi?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş – Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3,2cm. Gövde Çapı: 2,1 x 1,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanıldığı düşünülen eser, gövde ve tutamak olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Sabit ve hareketsiz olan eser dikdörtgen formludur. Tabla bölümüne açılan yuva içerisine yerleştirilen akik baskı yüzeyine iki satır halinde kazıma tekniği ile celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(Muhammed Resulu'l-Lah; Allah'ın Elçisi Muhammed** محمد رسول الله**)''** ibaresi hakkedilmiştir. Mührün yassı formlu tutamağının en uç bölümüne lehimleme tekniğiyle ip deliği olarak kullanılan bir halka yerleştirilmiştir. Eser tutamağının ön ve arka kısımlarına savatlama tekniği ile bitkisel formda düzenlenen çiçek ve yaprak motiflerine yer verilmiştir. Dikdörtgen formlu tabla bölümünün dört tarafına ise savatlama tekniğinde bitkisel düzenleme gösteren kıvrık dallar ve yaprak motiflerine yer verilmiştir (Foto. 16 – Çizim. 16) Mührün baskı yüzeyine hakkedilmiş herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı dönemi kesin olarak belirlenememiştir. Ancak yapılan incelemeler ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eser günümüzde sağlam ve iyi bir durumdadır.

Katalog No **:** 16

Envanter No **:** 2011/1490 Eski (1397)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 17a – 17b

Çizim No **:** 17

Dönemi **:** 1886 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Hacı Mustafa

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,5cm. Gövde Çapı: 1,6cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (Vitrin 15)

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış olan eser, gövde ve tutamak olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Hareketsiz, sabit bir biçimde olan eserin baskı yüzeyi elips formludur. Eserin elips formundaki baskı yüzeyinde iki satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(El-Hacı Mustafa H.1340; Hacı Mustafa M.1886** الحاجي مصطفي**)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Bronz malzemeden yapılmış olan eserin tabla ve tutamak kısmı birlikte dökülmüş olup üzerindeki yazılar kazıma tekniğiyle hakkedilmiştir. Baskı bölümünde kazınmış olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Eserin yassı bir düzenleme gösteren tutamak bölümü, stilize bir çanı ya da ibriği andırır formda düzenlenmiştir. Üzerinde ajur tekniği kullanılarak yapılmış olan geometrik düzenlemeye sahip motifler yer almaktadır (Foto. 17a – 17b – Çizim. 17). Tutamağın uç bölümünde ise ip deliğine yer verilmiştir. Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen eser, günümüze sağlam ve iyi bir durumda gelmiştir.

Katalog No **:** 17

Envanter No **:** 2011/1491 Eski: (1398)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 18a – 18b

Çizim No **:** 18

Dönemi **:** 1905 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Tabureli Köyü Muhtarı Halil

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,5cm. Gövde Çapı: 2,1cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Bilinmemektedir

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (Vitrin 15)

Tanım **:** Resmi (kurum-makam) mührü olarak kullanılmış olan eser, gövde ve tutamak bölümleri olmak üzere iki bölümden meydana gelmektedir. Sabit, hareketsiz bir biçimde olan eserin baskı yüzeyi dairesel formludur. Bronz malzemeden yapılmış olan eserin, baskı yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**طبوره لي قرية سي مختاري خليل١٣٢٣**) Tabûreli Kariyesi Muhtarı Halil H.1323; Tabureli Köyü Muhtarı Halil M.1905)''** ibaresi ve tarihi hakkedilmiştir (Foto. 18b – Çizim. 18). Mühür baskı yüzeyine hakkedilmiş olan Tabureli Köyü günümüzde Mersin'in Erdemli ilçesine bağlı bir köy konumunda yer almaktadır. Altı ciltlik Sicilli Omani kaynağından eser üzerinde yer alan isim araştırılmış ancak herhangi bir bilgiye ulaşılamamıştır. Yapılan incelemeler doğrultusunda eserin yapımında döküm tekniği, üzerine hakkedilmiş olan yazılarda ise kazıma tekniği kullanılmıştır. Baskı kısmında yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Baskı ve tutamak bölümleri beraber dökülmüş olan eserin tutamağı palmet formludur ve palmet motifinin yer aldığı kısma 3 adet daire biçimli delik açılmıştır (Foto. 18a – Çizim. 18). Tutamak üzerinde yer alan üç adet dairesel deliklerden üst kısımda yer alanın, ip deliği olarak ta kullanıldığı düşünülmektedir. Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 18

Envanter No **:** 2011/1508 Eski: (594)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 19a – 19b

Çizim No **:** 19

Dönemi **:** 1871 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Süleyman

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm-Kazıma

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,5cm. Gövde Çapı: 1,5cm. Tutamak Çapı: 1,2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Bilinmemektedir.

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (Vitrin 15)

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış olan eser, dairesel formludur. Eser tabla ve tutamak bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Bakır malzemeden yapılmış olan eserin yapımında döküm tekniği, üzerine hakkedilmiş olan yazı ve süslemeler de ise kazıma tekniği kullanılmıştır. Dairesel formlu baskı yüzeyinin etrafına geometrik formlu çentikler ile hareket kazandırılmıştır. Baskı bölümünün ortasında sülüs yazı hattı kullanılarak "**(Suleyman H.1288; Süleyman M.1871** ٨٨٢١ سليمان**)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir (Foto. 19b – Çizim.19). Eserin tutamağı palmet biçimlidir ve palmet motifinin yer aldığı kısım 3 adet dairesel biçimli delik açıklığına yer verilmiştir. Mührün tutamağa bağlandığı arka kısımdaki yüzey sade tutulmuş olup herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 19a – Çizim19). Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen eser günümüzde sağlam ve iyi durumdadır.

Katalog No **:** 19

Envanter No **:** 2010/ 302 Eski: (1525)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 20

Çizim No **:** 20

Dönemi **:** 1893 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ali Veysi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Siyah Akik Taşı

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,9 x 1,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Aziz Yürüyen ’den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, prizmatik üçgen formludur. Döner tablalı ve siyah akik taşından yapılmıştır. Eserin üç yüzeyi bulunmaktadır, ancak tek yüzeyi kazınmış diğer iki yüzeyi ise boş bırakılmıştır. Kazınmış olan yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak “**(Ali Veys H.1311; Ali Veysi M. 1893**, ١١٣١ علي ويس**)’’** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Eserin ortasında bir delik yer almakta ve bu deliğin tutamak ile bağlantı kurması için yapılmış olduğu bilinmektedir. Tutamaklı mühür olduğu bilinen mührün, tutamak kısmı günümüze ulaşamamıştır. Üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. (Foto. 20a – Çizim 20). Geç Osmanlı Dönemi’ne ait olan mühür kaşı, günümüze sağlam ve iyi bir durumda ulaşmıştır.

Katalog No **:** 20

Envanter No **:** 2010/252 Eski: (1524)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 21

Çizim No **:** 21

Dönemi **:** 1878 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Sıtkı Sadık

İnceleme Tarihi **: 2**2.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik Taşı

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,3cm x 1,7cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Aziz Yürüyen 'den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, prizmatik üçgen formludur. Döner tablalı, üç baskı yüzeyine sahip olan eser, akik taşından imal edilmiştir. Mühür kaşının tek yüzü kazınmıştır. Kazınmış olan yüzeyinde üç satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(Sıdkı Sâdık H. 1296; Sıtkı Sadık M. 1878** ١٢٩٦ صادق صدقي**)**" ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Mühür baskı yüzeyine hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Eserin ortasında bir delik yer almakta ve bu deliğin tutamak ile bağlantı kurması için yapılmış olduğu bilinmektedir (Foto. 21 – Çizim. 21). Tutamaklı mühür olduğu bilinen mührün, tutamak kısmı günümüze ulaşamamıştır. Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilmiş olan eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır

Katalog No **:** 21

Envanter No **:** 2010/276 Eski: (671)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 22

Çizim No **:** 22

Dönemi **:** 1757 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Şeref Bin Hüdabende Tufi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1cm. Gövde çapı: 0,7cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, prizmatik üçgen formludur. Döner tablalı üç baskı yüzeyine sahip olan eser, mavi renkli akik taşından imal edilmiştir. Üç baskı yüzeyi olan mühür kaşının tek yüzü kazınmıştır. Eserin kazınmış olan tek yüzünde yer alan yazı hattı elips formunda bir düzenlemeye sahip tek bordür ile çerçevelenmiştir. Baskı yüzeyine üç satır halinde istiflenmiş celi sülüs yazı hattı ile **"(Şeref Bin Hüdabende Tufi H.1171 M.1757** ١١٧١ شرف بن خداده طوفي**)"** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Mühür kaşı üzerinde kazınmış olan yazı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Eserin bazı bölümlerinde oluşan siyah renkli lekeler mevcut olup bu lekelerin sonradan oluştuğu bilinmektedir (Foto. 22 – Çizim. 22). Yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda eserin tutamaklı mühür olduğu anlaşılmıştır. Eserin ortasında bir delik yer almakta ve ortasındaki delikten geçirilen bir mil yardımıyla tutamak bölümüne bağlanıldığı bilinen eserin tutamağı günümüze ulaşmamıştır. Osmanlı Dönemi'ne ait olan eser, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 22

Envanter No **:** 2011/1505 Eski: (1211)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 23a – 23b

Çizim No **:** 23a – 23b

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi**)**

Sahibi **:** Hacı oğlu Abdurrahman- A. Hilmi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3,3cm. Gövde Çapı: 1,9cm.
Ağırlık: 10,37gr.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (vitrin 15)

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser prizmatik üçgen formlu olup gümüş malzemeden elde edilmiştir. Üçgen formun ve tutamağın yapımında döküm tekniği, üzerlerinde yer alan yazı kuşağı ve süslemelerin elde edilmesinde ise kazıma tekniği kullanılmıştır. Üç baskı yüzeyine sahip olan döner tablalı eserin iki baskı yüzeyi hakkedilmiştir. Eserin birinci baskı yüzeyinde talik yazı hattı kullanılarak "**(Abdurrahman bin Hacı; Hacı oğlu Abdurrahman** عبد الرحمن بن حاجي**)''** ismi hakkedilmiştir (Foto. 23a). Diğer yüzeyinde ise latin alfabesi kullanılarak "**(A. Hilmi, H.930, M. 1930)''** ismi ve tarih hakkedilmiştir (Foto. 23b). Üçüncü yüzey ise boş bırakılmış olup herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine yer verilmemiştir. Baskı yüzeylerinde yazı hattı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Mühür kaşının her iki yanında birer delik yer almakta ve tutamak kısmı yarım daire bir yay ile mühür kaşına bağlanmaktadır. Eserin tutamak kısmı yukarıya doğru incelmekte olup stilize rumi formunda bir düzenleme göstermektedir. Tutamağın uç kısmında ip deliğine yer verilmiştir. Eserin tutamağında geometrik bir düzenleme gösteren bazı çizgiler süsleme amaçlı yapılmıştır (Foto. 23a – 23b – Çizim. 23). Mühür üzerinde hem Osmanlıca hem de latin alfabesi ile hakkedilmiş isimlerin yer alması eserin farklı dönemlerde farklı kişiler tarafından kullanıldığını

kanıtlamaktadır. Osmanlı Dönemi'nde hakkedilmiş olan eser, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 23

Envanter No **:** 2011/1507 Eski: (593)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 24a – 24b – 24c – 24d

Çizim No **:** 24

Dönemi **:**1918 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Mustafa oğlu Münib – Hacı Tayyib

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3,4cm. Gövde Çapı: 1,4cm.
Tutamak Çapı: 1,2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (vitrin 15)

Tanım **:** Şahıs (zat) ve ticari amaçlı olarak kullanılmış eser, prizmatik üçgen formludur. Döner tablalı üç baskı yüzeyine sahip olan eser, baskı ve tutamak bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Baskı ve tutamak kısımları döküm tekniğinde, üzerindeki yer alan yazı kuşağı ve süslemeler ise kazıma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Bronz malzemeden yapılmış eserin üç yüzeyi de kazınmıştır. Birinci yüzünde talik yazı hattı kullanılarak "**(**تورك ترزيخانسي **Turk Terzihanesi; Türk Terzihanesi)'', i**kinci yüzeyinde yine talik yazı hattı kullanılarak **"(١٩٢٧** حاجي طيب **Hacı Tayyib M.1927)''** ismi ve tarihi, Üçüncü yüzeyinde yine talik yazı hattı kullanılarak **"(٦٣٣٦** منب بن مصطفى **Munib Bin Mustafa H. 1336; Mustafa oğlu Münib M.1918)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Üç yüzlü mührün baskı bölümlerinde yer alan farklı isim ve ibareden anlaşılmaktadır ki eser birden çok kişi tarafından kullanılmıştır. Mührün baskı bölümünün her iki yanında birer deliğe yer verilmiş ve tutamak yarım daire bir yay ile baskı kısmına bu delikler yardımı ile bağlanmaktadır. Mührün bir baskı yüzeyinde kullanılan yazı hattının alt bölümüne hurma yaprağını anımsatan küçük çaplı bitkisel formlu süsleme öğelerine yer verilmiştir. Diğer iki baskı yüzeyinde ise herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. Eserin tutamak kısmı, bitkisel süslemeli bir düzenleme göstermekte

olup, palmet motiflidir. Tutamağın üst uç kısmında ip deliğine yer verilmiştir (Foto. 24a – 24b – 24c – 24d), (Çizim. 24). Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olan eser, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 24

Envanter No **:** 2011/1486 Eski: (393)

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 25

Çizim No **:** 25

Dönemi **:** 1883 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ahi Muhammed Ali

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 4,6cm. Gövde Çapı: 2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Bilinmemektedir

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu (vitrin 15)

Tanım **:** Şahıs(zat) mührü olarak kullanılan eser, prizmatik üçgen formludur. Döner tablalı üç yüzlü mühür, baskı ve tutamak bölümü olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. Baskı ve tutamak kısımları döküm tekniğinde, üzerindeki yer alan yazılar ise kazıma tekniği kullanılarak elde edilmiştir. Gümüş malzemeden elde edilmiş olan eserin tek yüzeyi kazınmıştır. Kazılı olan baskı yüzünde talik yazı hattı kullanılarak **"(**اخي محمد علي لله١٣٠١ **Ahi Muhammed Ali Lillahi H.1301; Kardeş Muhammed Ali Allah (için) M.1883)''** ismi tarihi hakkedilmiştir. Mühür kaşının her iki yanında birer delik yer almakta ve tutamak bu delikler yardımıyla kaş bölümüne yarım daire bir yay ile bağlanmaktadır. Mührün baskı yüzeyinde hakkedilmiş olan yazı kuşağının aralarına stilize bitkisel bezemelere ve geometrik süsleme öğelerine yer verilmiştir. Eserin tutamağı kapalı insan eli (sağ el) biçiminde olup yukarı doğru bir objeyi tutar şekilde bir düzenlemeye sahiptir. Ancak yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda tutulan objenin ne olduğu hakkında herhangi bir bilgi elde edilememiştir. Uç kısmında sonradan lehimleme yöntemiyle bir halka eklenmiştir. Eklenmiş olan bu halkanın ip deliği olarak kullanıldığı bilinmektedir (Foto. 25 – Çizim. 25). Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olan eser, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 25

Envanter No **:** 2010/275 Eski: 653

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 26

Çizim No **:** 26

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi) ?

Sahibi **:** Hoşman oğlu Hüdabende Şahin

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,4cmx1,6cm. Kalınlık: 0,4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, çokgen (sekizgen) formludur. Mühür kaşı tek baskı yüzeyli ve tek bölümden meydana gelmektedir. Kırmızı akik taşı üzerine kazıma tekniği kullanılarak dört satır halinde istiflenmiş talik yazı hattı ile **"(**خدابندةشاهين بن خشمان**Hudabende Şahin bin Hoşman; Hoşman oğlu Hüdabende Şahin)"** ismi hakkedilmiştir. Eser üzerinde yapılan inceleme ve araştırmalar neticesinde, eserin mühür kaşı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Mühür kaşının baskı yüzeyinde herhangi bir tarih ibaresine yer verilmediğinden dolayı eserin hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak hem eser üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler hem de benzer örnekler ile karşılaştırılması neticesinde mühür kaşının Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşının tutamak bölümü günümüze ulaşmamıştır. Mühür kaşı üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir bezeme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 26 – Çizim. 26). Mühür kaşı günümüze sağlam ve iyi bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 26

Envanter No **:** 2010/281 Eski (306)

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 27

Çizim No **:** 27

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,5 x 1,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Tek yüzlü bir düzenlemeye sahip olan eserin baskı yüzeyinde dairesel bir bordür içerisine üç satır halinde istiflenmiş olan yazı kuşağı yer almaktadır. Mühür kaşının baskı yüzeyinde yer alan yazının aralarına birer çizgi çekilerek üç bölüme ayrılmıştır. Kırmızı akik malzeme üzerine kazıma tekniği kullanılarak celi sülüs yazı hattı ile **"(** يا من (هو) لمن تاب عفي / اغفر مصطفى/ لعبدك **Ya men (huve) limen tabe 'afa / Eğfir Mustafa / Li'abdike; Senden af isteyenleri affettiğin (gibi) Mustafa kulunu da bağışla)''** ibaresi hakkedilmiştir. Eser üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler sonucunda eserin mühür kaşı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak eserin tutamak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Eser üzerinde kazınmış olan yazı kuşağının anlam bütünlüğüne bakıldığı zaman bir dua olduğu ve bu tür ibarelerin tılsım mühürler üzerinde kullanıldığı bilinmektedir. Form, yazı özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşı üzerinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 27 – Çizim. 27). Eserin bir kısmı kırık olarak günümüze ulaşmıştır.

Katalog No **:** 27

Envanter No **:** 2010/282 Eski (1266)E

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 28

Çizim No **:** 28

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,2 x 1cm. Kalınlık: 0,4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, elips formundadır. Mühür kaşı tek yüzlü olup günümüze sağlam ve iyi bir durumda ulaşmıştır. Kırmızımsı akik taşından yapılmış olan eserin üzerine kazıma tekniği kullanılarak dağ keçisi figürü kazınmış olup (Foto. 28), figürün etrafına ise talik yazı hattı kullanılarak **"(صناع Sınai; Sanai(tabiattan olmayan, sanat ile ilgili ya da insan yapısı anlamına gelmektedir)''** ibaresi hakkedilmiştir (Foto. 28 – Çiz. 28). Bu tarz mühürlerin üzerinde yer alan figürlerin bazen şahıslara özgü kullanıldığı ve genel olarak halk arasında eser üzerinde yer alan figürün mühür sahibini temsil ettiği bilinmektedir. Dağ keçisi/teke damgası, Türk dünyasının en eski ve ortak damgalarından biridir. Ayrıca Türk tarihinde de önemli bir yere sahip olan bu figür yüceliği, erişilmez yerlere erişilebilirliği, bağımsızlığı, özgürlüğü, kararlılığı, asaleti ve cesareti sembolize eden bir damgadır. Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olduğuna inanılan hükümdarı simgeler. Mühür kaşı olarak kullanılan eserin tutamak bölümü günümüze ulaşmamıştır. Eser üzerinde yapılan incelmeler ve benzer örnekler ile karşılaştırılması neticesinde Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Katalog No **:** 28

Envanter No **:** 2010/283 Eski: (1389)

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 29

Çizim No **:** 29

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Siyah Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,4x1,2cm. Kalınlık: 0,1cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Bilinmemektedir

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, düzgün olmayan elips formludur. Tek yüzlü ve sabit durumdaki mühür kaşının baskı yüzeyinde iki satır halinde istiflenmiş olan yazı kuşağı, celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(**الرحمن **Merhametli olan (Allah))"** ibaresi kazıma tekniği kullanılarak hakkedilmiştir. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde eserin mühür kaşı olarak kullanıldığı bilinmektedir. Ancak eserin tutamak bölümü günümüze ulaşmamıştır. Eser üzerinde hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesi yer verilmemiştir (Foto. 29 – Çiz. 29). Mühür kaşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 29

Envanter No **:** 2010/285 Eski: (472)

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 30

Çizim No **:** 30

Dönemi **:** 1883 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Süleyman Abduh

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,7x1,2cm. Kalınlık: 0,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, elips formludur. Kırmızı akik malzemeden imal edilmiş mühür kaşı tek yüzlü ve sabit durumdadır. Baskı yüzeyinde kazıma tekniği kullanılarak iki satır halinde talik yazı hattı ile **"(٣٠٠ سليمان عبده Suleyman Abduh H.300 (1300); Süleyman Abduh M.1883)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Müzeye satın alma yoluyla kazandırılmış olan eserin tutamaklı mühür olarak kullanılmış olduğu bilinmektedir. Ancak eserin tutamak kısmı günümüze ulaşamamış olup sadece kaş bölümü elde edilmiştir. Eser baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 30 – Çiz. 30). Geç Osmanlı Dönemi'ne tarihlendirilen eser, günümüze sağlam ve iyi bir durumda ulaşmıştır.

Katalog No **:** 30

Envanter No **:** 2010/292 Eski: (473)

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 31

Çizim No **:** 31

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Haydar oğlu Osman

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,4x1cm. Kalınlık: 0,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, sekizgen formludur. Tek yüzlü ve sabit bir durumda olan eserin baskı yüzeyinde talik yazı hattı kullanılarak **"(**عثمان بن حيدر **Osman bin Haydar; Haydar oğlu Osman)**" ismi hakkedilmiştir (Foto. 31 – Çiz. 31). Kırmızı akik malzeme üzerine kazıma tekniğinde iki satırdan oluşan yazı kuşağı dıştan bir bordür ile sınırlandırılmıştır. Üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı dönemi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak yapılan inceleme ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda mühür kaşının Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir bezeme öğesine rastlanılmamıştır (Foto. 31 – Çiz.31). Tutamaklı mühür olarak kullanıldığı bilinen eserin tutamak ya da sap kısmı günümüze ulaşamamıştır. Günümüze sağlam ve iyi bir durumda gelmiştir.

Katalog No **:** 31

Envanter No **:**2010/284 Eski (474)E

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 32

Çizim No **:** 32

Dönemi : (Osmanlı Dönemi)?

Sahibi : Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,7cm. Kalınlık: 0,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1, Raf: 6

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, kırmızı akik taşı kullanılarak elde edilmiştir. Dairesel formlu, sabit ve hareketsiz bir düzenlemeye sahip olan mühür kaşının baskı yüzeyine kazıma tekniği ile hakkedilmiş olan yazı kuşağı iki adet silme ile sınırlandırılmıştır. Mühür üzerinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**يا الله **Ya Allah; Ey Allah)''** ibaresi hakkedilmiştir. Mühür kaşı üzerinde yer alan yazı kuşağının üst bölümünde **"Saadet Motifi''** bezeme öğesi olarak kullanılmıştır (Foto. 32 – Çiz. 32). Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak üzerine hakkedilmiş olan yazı hattı ve form özellikleri ve benzer örnekler yardımı ile Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eserin tutamak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Mühür kaşı günümüze sağlam ve iyi bir durumda ulaşmıştır.

Katalog No **:** 32

Envanter No **:** 2010/295 Eski (471) E

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 33

Çizim No **:** 33

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Arap Abduh oğlu Ömer

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,7 x 1,5 cm. Kalınlık: 0,4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, sekizgen (çokgen) formludur. Sabit ve hareketsiz bir düzenlemeye sahip olan mühür kaşının baskı yüzeyinde üç satır halindeki istiflenmiş olan yazının etrafı geometrik bir düzenleme gösteren iki adet silme ile çevrelenmiştir. Ön yüzeyinde yer alan üç satırlık yazı kuşağında celi sülüs yazı hattı kullanılarak "(عمر بن عرب عبده **Amr bin Arab Abduh; Arap Abduh oğlu Ömer)''** ismi hakkedilmiştir. Mühür kaşının arka yüzeyi sade bir şekilde olup herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine rastlanılmamıştır (Foto. 33 – Çiz. 33). Yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda eserin mühür kaşı olarak kullanıldığı, ancak mühür kaşının tutamak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Mühür kaşı üzerinde herhangi bir tarih ibaresine rastlanılmadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak üzerindeki yazı hattı, form özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşı günümüze bir bölümü kırık bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 33

Envanter No **:** 2010/297 Eski (508) E

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 34

Çizim No **:** 34

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Murad oğlu Yusuf

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik Taşı

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,2cm. Kalınlık: 0,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, açık kırmızı akik taşından imal edilmiştir. Sekizgen formlu olan mühür kaşı tek yüzlü ve sabit durumdadır. Mühür kaşının baskı yüzeyinde iki satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak (يوسف ابن مراد **Yusuf ibni Murad; Murad oğlu Yusuf)** ismi hakkedilmiştir. Mühür baskı yüzeyinde kullanılan yazı kuşağının arasına stilize bitkisel düzenleme gösteren bezeme öğelerine yer verilmiştir. Eserin arka yüzeyinde ise herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine yer verilmemiş olup sade tutulmuştur (Foto. 34 – Çiz. 34). Eserin yapılan incelemeler doğrultusunda tutamaklı mühür olduğu bilinmekte, ancak tutamağı günümüze ulaşamamıştır. Mühür kaşının baskı yüzeyinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak kullanılan form özellikleri, yazı hattı ve benzer örnekler ile karşılaştırılması neticesinde Osmanlı dönemine ait olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşı günümüzde sağlam ve iyi bir durumdadır.

Katalog No **:** 34

Envanter No **:** 2010/298 Eski (274)E

Türü **:** Damga Mühür

Fotoğraf No **:** 35

Çizim No **:** 35

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik Taşı

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,2cm. Kalınlık: 0,2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Tılsım olarak kullanılmış eser, düzgün bir şekilde kesilmiş tek yüzlü, kare formludur. Üzerinde iki satır halinde kare bir bordür içerisine alınmış olan yazı kuşağında celi sülüs yazı hattı kullanılarak (عبد الله**...Abden lillah; Allah'ın kulu)** ibaresi hakkedilmiştir. Mühür kaşının arka yüzeyi ise sade tutulmuş olup herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine rastlanılmamıştır (Foto. 35 – Çiz. 35). Günümüze sağlam ve iyi bir durumda ulaşmış olan mühür yüzük kaşının tutamağı günümüze ulaşamamıştır. Mühür üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı dönemi kesin olarak bilinmemektedir. Ancak eser üzerindeki karakteristik özellikler ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucu Osmanlı Dönemi eseri olduğu düşünülmektedir.

Katalog No **:** 35

Envanter No **:** 2010/299 Eski (563)E

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 36

Çizim No **:** 36

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Kırmızı Akik Taşı

Yapım tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 2,5 x 1,7 cm. Kalınlık: 2,2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, kırmızı akik taşından imal edilmiştir. Elips formlu, tek yüzlü ve sabit durumdaki eserin baskı yüzeyine kazıma tekniği ile hakkedilmiş olan yazı kuşağı beyaz boya ile belirginleştirilmiştir. Tek bordür içerisine celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(** يا فاطمة الزهراء **Ya Fatımatu'z-Zehra; Ey Fatma Zehra; kendisi ve soyu cehennemden uzak tutulmuş, cennetin süsü, ziyneti)''** ibaresi hakkedilmiştir. Baskı yüzeyine hakkedilmiş olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 36 – Çiz. 36). Eser üzerinde yapılan inceleme ve araştırmalar dikkate alındığında eserin mühür kaşı olduğu bilinmektedir. Ancak eserin tutamak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak üzerinde yer alan yazı hattı, form özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması neticesinde Geç Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşı günümüzde sağlam ve iyi bir durumdadır.

Katalog No **:** 36

Envanter No **:** 2010/300 Eski: 475E

Türü **:** Tutamaklı Mühür

Fotoğraf No **:** 37

Çizim No **:** 37

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Murad Muhammed Emin

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik Taşı

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 2 x 1,6cm. Kalınlık: 0,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, elips formludur. Tek yüzlü ve sabit durumda bulunan eserin baskı yüzeyine tek sıra silme ile çerçevelenmiş bir bordürün içerisine iki satır halinde istiflenmiş yazı kuşağına yer verilmiştir. Eserin baskı yüzeyine talik yazı hattı kullanılarak **"(**... إلهي مراد محمد امين , **… ilahi Murad Muhammed Emin; Murad Muhammed Emin)"** ismi hakkedilmiştir. Mühür kaşının baskı yüzeyinde hafif çaplı deformeler meydana geldiğinden dolayı üzerine hakkedilmiş olan yazıların bir bölümü çözümlenememiştir. Eser baskı yüzeyinde yer alan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 37 – Çiz.37). Günümüze sağlam bir şekilde ulaşmış olan mühür kaşının tutamağı günümüze ulaşmamıştır. Mühür kaşı üzerinde herhangi bir tarih ibaresine rastlanılmadığından ya da meydana gelen deformeler sonucu okunamadığından kesin dönemi tespit edilememiştir. Ancak üzerinde yer alan yazı hattı, form özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir.

Katalog No **:** 37

Envanter No **:** 2010/164 Eski:1235E

Türü **:** Mühür Yüzük

Fotoğraf No **:** 38a – 38b

Çizim No **:** 38

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Osman oğlu Ahmet

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,6cm. En: 1,2cm.
Gövde Çapı: 2.4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Remziye Yürüyen ’den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu**:** 1 Raf: 4

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, bronz malzemeden yapılmıştır. Sekizgen (çokgen) formlu mühür yüzük kaşı, baskı yüzeyinde iki satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **“(**احمد بن عثمان **Ahmed bin Osman; Osman oğlu Ahmet)’’** ismi kazıma tekniğiyle hakkedilmiştir. Eserin hakla kısmı içten düz ve sade tutulmuştur. Dış bölümü ise bombeli olup üzerinde çentikler ve geometrik bezemelere yer verilmiştir. Eserin çokgen formlu ve kenarları yuvarlatılmış olan kaş bölümünün dört kenarına altlı üstlü iki sıra halinde geometrik formlu çentikler yerleştirilmiştir (Foto. 38a – 38b – Çiz. 38). Mühür üzerine hakkedilmiş olan yazıda herhangi bir tarih ibaresine rastlanılmamış ayrıca hangi yöreye ait olduğu da tespit edilememiştir. Ancak eser üzerinde yapılan araştırma, inceleme ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda mühür yüzüğün Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür yüzük günümüze sağlam bir vaziyette ulaşmıştır.

Katalog No **:** 38

Envanter No **:** 2010/161 E (1236)

Türü **:** Mühür Yüzük

Fotoğraf No **:** 39a – 39b

Çizim No **:** 39

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Zaralı Hasan

İnceleme Tarihi **:** 02.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz-Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm – Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,6cm. En: 1,4cm.
Gövde Çapı: 2,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Remziye YÜRÜYEN 'den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu:1 Raf: 4

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, bronz ve akik malzemeden imal edilmiştir. Çokgen formlu mühür yüzüğün, halka ve kaş bölümü olmak üzere iki ayrı bölümden meydana gelmektedir. İçten düz, dıştan bombeli bir düzenlemeye sahip olan halka kesiti omuza doğru daralmakta olup, çokgen formlu kaş ile birleşmektedir. Halka üzerine açılmış kaş yuvasına, çokgen bir akik taşı yerleştirilmiş, üzerine de celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**زارالي حسن **Zaralı Hasan)''** ismi hakkedilmiştir (Foto. 39b). Zara günümüzde Sivas ili sınırları içerisinde yer alıp, Sivas il merkezine 72 km. uzaklıktaki bir ilçe konumundadır. Eserin kaş bölümüne yerleştirilmiş olan akik taşı üzerinde yer alan yazının aralarına stilize geometrik bezemelere yer verilmiştir. Eserin halka bölümü ise sade tutulmuş olup herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 39a – 39b – Çiz. 39). Mühür yüzükte herhangi bir tarih ibaresine yer verilmediğinden dolayı dönemi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler ile karakteristik özellikleri karşılaştırılması neticesinde Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir.

Katalog No **:** 39

Envanter No **:** 2010/171 Eski: (1302)

Türü **:** Tutamaklı Mühür

Fotoğraf No **:** 40a – 40b

Çizim No **:** 40

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş-Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm-Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,2cm. En: 1,4cm.
Gövde Çapı: 2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Metin EZİLMEZ 'den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 4

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, elips formludur. Halka ve kaş bölümü olmak üzere iki bölümden oluşan mühür yüzüğün gümüşten yapılan kısmının döküm tekniğiyle yapıldığı bilinmektedir. Mühürün üst bölümüne açılan yuva içerisine yerleştirilen elips formdaki akik kaşında tek satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**توكلت على الله **Tevekkeltu Alallahi; Allah'a güvendim (Hud Suresi 56. Ayeti kerimede geçer)** ibaresi kazıma tekniği kullanılarak hakkedilmiştir. Yazı kuşağının hemen alt bölümünde ise saadet motifi işlenmiştir (Foto. 40b). İçten düz dıştan bombeli bir düzenleme gösteren yüzük mührün halka bölümü sade tutulmuş olup herhangi bir bezemeye yer verilmemiştir (Foto. 40a – 40b – Çiz. 40). Mühür üzerinde herhangi bir tarih ibaresine yer verilmediğinden dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler ve üzerinde yapılan araştırmalar neticesinde Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 40

Envanter No **:** 2011/1640E Eski:1591(A)

Türü **:** Mühür Yüzük

Fotoğraf No **:** 41a – 41b

Çizim No **:** 41

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** İlahi Berat Süleyman

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş-Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm – Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,2cm. En: 1,5cm.
Gövde Çapı: 2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf:4

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, elips formludur. Gümüş malzemeden elde edilmiş olan tutamak bölümü döküm tekniğiyle yapılmıştır. Gövde kısmına açılmış olan yuva içerisine kesme tekniği kullanılarak elde edilmiş olan akik kaş bölümü yer almaktadır. Mühür yüzüğün baskı yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak iki satır halinde hakkedilmiş olan yazıda **"(**إله براد سليمان**)...**
...İlahi Burad Suleyman; İlahi Berat Süleyman) " ismi hakkedilmiştir. Mühür kaşı üzerinde hafif deformeler meydana geldiğinden dolayı yazı kuşağının bir bölümü çözülememiştir. Kaş bölümüne hakkedilmiş olan yazının etrafına stilize bitkisel ve geometrik bezeme öğelerine yer verilmiştir. Mühür yüzüğün yuvasına yerleştirilmiş olan kaş bölümünü sıkıştırmak amaçlı etrafına yay biçiminde geometrik formlu çentikler yapılmıştır. Bunlar da yüzük mühre ayrı bir hareketlilik kazandırmıştır (Foto. 41a – 41b – Çiz. 41). Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi rastlanmamış ya da baskı yüzeyinde oluşan deformeden dolayı tarihi ve dönemi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak eser üzerinde yapılan incelemeler ve benzer örnekler yardımıyla mührün Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eserin halka bölümü kırık, kaş bölümü ise kısmen sağlam bir şekilde günümüze ulaşmıştır.

Katalog No **:** 41

Envanter No **:** 2010/168(E) Eski:1926

Türü **:** Mühür Yüzük

Fotoğraf No **:** 42a – 42b

Çizim No **: –**

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Muhammed Ali, Fatıma, Hasan Hüseyin

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş – Akik

Yapım Tekniği **:** Döküm – Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 3cm. En: 2,3cm.
Gövde Çapı: 2,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma (Hıdır Yılmaz'dan)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu

Tanım **:** Üzerinde yer alan isimlerden hareketle şahıs (zat) mührü olarak kullanılan eser, gümüş malzemeden yapılmıştır. Mühür yüzük döküm tekniğiyle yapılmıştır. Mühür yüzüğün halkasının alt kısmı ince bir düzenlemeye sahip olup gövde kısmına doğru kademeli bir şekilde genişleyen bir düzenleme göstermektedir. Gövde kısmına açılmış olan yuva içerisine yerleştirilen siyah akik taşından kesme tekniği ile elde edilmiş olan kaş bölümü yer almaktadır. Mühür yüzüğün baskı yüzeyinde alt alta istiflenmiş halde celi sülüs yazı hattı kullanılarak hakkedilmiş olan yazı kuşağında sırasıyla **"(...** محمد علي فاطمة حسن حسين **Muhammed Ali, Fatıma, Hasan Hüseyin)''** isimleri yer almaktadır. Kaş bölümüne kazınmış olan isimlerin etrafına stilize bitkisel ve geometrik bezemelere yer verilmiştir. Yüzük mührün gövde kısmında yer alan yuva etrafı çentikler ile hareketlendirilmiştir (Foto. 42a – 42b). Eserde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı tarihi ve dönemi tam olarak tespit edilememiş ancak, eser üzerinde yer alan yazı hattı, form özelikleri ve benzer örnekler karşılaştırılması sonucunda Osmanlı dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eser günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 42

Envanter No **:** 2011/1306 (E) Eski: 2036

Türü **:** Mühür Yüzük

Fotoğraf No **:** 43a – 43b

Çizim No **:** 42

Dönemi : 1904 **(**Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Diyarbakır Hastanesi Baştabipliği

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Bronz

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,5cm. Kaş Çapı: 2,5cm.
Halka Çapı: 2,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma **(**Metin EZİLMEZ 'den)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 3 Raf: 2

Tanım **:** Resmi (kurum-makam) mührü olarak kullanılmış eser, bronz malzemeden döküm tekniği ile elde edilmiştir. Mühür yüzük halka ve kaş olmak üzere iki bölümden oluşmaktadır. İnce halkanın içi düz, dışı bombelidir. Hafif iç bükey yüzük halkasının iki ucu kaş kısmının altında lehimlenmiştir. Geniş ve dairesel bir forma sahip olan kaş bölümünün baskı yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(** ۳۲۲ سرطبابي خسته خانه دياربكر **Ser Tebbabi Hastane-i Diyârbekir H.1322; Diyarbakır Hastanesi Baştabibi M.1904)''** yazısı ve tarihi hakkedilmiştir (Foto. 43b). Eser üzerine kazınmış olan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesi bulunmayıp sade tutulmuştur. Mühür Kaşı Üzerinde korozyon oluşumları gözlenmiştir. Kaş üzerine hakkedilmiş olan yazılar kazıma tekniği ile negatif bir şekilde işlenmiştir (Foto. 43a – 43b – Çiz. 42). Geç Osmanlı Dönemi eseri olan mühür günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 43

Envanter No **:** 2010/ 307 (E) Eski: 507

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 44

Çizim No **:** 43

Dönemi **:** 1822 (Osmanlı Döneni)

Sahibi **:** İsmail kulu Abid

İnceleme Tarihi **:** 22. 02. 2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,9 x 1,6 cm. Kalınlık: 0,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya Salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, açık sarı renkli akik taşından imal edilmiştir. Mühür kaşı sekizgen(çokgen) bir formludur. Tek yüzlü ve sabit bir durumda olan akik mühür kaşının, baskı yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**إسماعيل عبده عابد ١٢٣٨ **İsmail Abduhu Abid 1238; İsmail kulu Abid 1822)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Baskı yüzeyine kazınmış olan bu yazı kuşağı basit bir bordür içerisine alınmıştır. Mühür kaşının baskı yüzeyinde kullanılan yazı haricinde eser üzerinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir (Foto. 44 – Çiz.43). Mühür kaşı üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda tutamaklı mühür olduğu tespit edilmiş ancak tutamak kısmı günümüze ulaşmamıştır. Osmanlı dönemi eseri olan mühür kaşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 44

Envanter No **:** 2011/1509(E) Eski: 1390

Türü **:** Tutamaklı Mühür

Fotoğraf No **:** 45a – 45b – 45c

Çizim No **:** 44

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Ahmed oğlu Samir - Ahmed oğlu Halim

İnceleme Tarihi **:** 22. 02. 2020

Malzeme Cinsi **:** Alabaster

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma – Kabartma

Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,1 x 1,8cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu Vitrin: 15

Tanım **:** Prizmatik üçgen formlu, döner tablalı mühür kaşı şeffaf bir özelliğe sahip olan alabaster (su mermeri) taştan imal edilmiştir. Üç baskı yüzeyi olan mühür kaşının üç yüzeyi de kazınmıştır. Mühür kaşının baskı yüzeylerinde yer alan yazı kuşakları elips formunda bir düzenleme gösteren bir rozet içerisine kazınmıştır. Mühür kaşının iki yüzeyinde şahıs ismi kullanılmış bundan dolayı şahıs (zat) mührü, üçüncü baskı yüzeyinde yer alan dini ibareden dolayı da tılsım mühür olarak ta kullanıldığı tahmin edilmektedir. Birinci baskı yüzeyine tuğra biçiminde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**سامر بن احمد **Samir bin Ahmed; Ahmed oğlu Samir)''** ismi hakkedilmiştir. İkinci yüzeyinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**يا حي يا قيوم **Ya Hayy Ya Kayyum; Ey diri ve canlı olan hayatların kendisine bağlı olduğu ve Ey bütün kâinatı idare eden – ALLAH**)'' ibaresi hakkedilmiştir. Üçüncü baskı yüzeyinde yine celi sülüs yazı hattı kullanılarak "**(**حالم بن احمد **Halim bin Ahmed; Ahmed oğlu Halim)''** ismi hakkedilmiştir. Yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda eserin tutamaklı mühür olduğu anlaşılmıştır. Mühür kaşının sağ ve sol bölümlerinde yer alan deliklerden geçirilen bir mil yardımıyla tutamak bölümüne bağlanıldığı bilinen eserin tutamağı günümüze ulaşmamıştır. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı eserin hangi döneme ait olduğu kesin olarak bilinmemektedir. Ancak mühür kaşının birinci baskı yüzeyinde yer alan Osmanlı tuğra

biçimi, kullanılan yazı hattı, form özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucunda Osmanlı dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşının baskı yüzeylerinde hakkedilmiş olan yazı kuşakları haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiştir. (Foto. 45a – 45b – 45c – Çiz. 44). Kazıma ve kabartma tekniklerinin bir arada kullanıldığı mühür kaşı, günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 45
Envanter No **:** 2010/301(E) Eski: 1593
Türü **:** Damga Mühür Kaşı
Fotoğraf No **:** 46
Çizim No **:** 45
Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?
Sahibi **:** Osman
İnceleme Tarihi **:** 22. 02. 2020
Malzeme Cinsi **:** Akik
Yapım Tekniği **:** Kesme
Süsleme Tekniği **:** Kazıma
Ölçüleri **:** Gövde Çapı: 1,9 x 1,2cm. Kalınlık: 0,3cm.
Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma **(**Aziz UCUZ'dan)
Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu :1 Raf: 6
Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, sekizgen formludur. Tek yüzlü ve sabit durumda olan mühür kaşı sarımsı damarlı akik taşından elde edilmiştir. Mühür kaşının baskı yüzeyinde iki sıralı bir bordür içerisine alınan, iki satır halinde talik yazı hattı kullanılarak **"(**اوله یا عثمان - عمل نا که موفق **Ameline ki muvaffak ola ya Osman; İşinde başarılı olsun ey Osman)''** ibaresi hakkedilmiştir. Damga mühür kaşı olduğu bilinen eserin tutamağı güzümüze ulaşamamıştır. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler ile karşılaştırılması, yazı hattı ve form özellikleri dikkate alındığında Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Mühür kaşı üzerinde kullanılan yazı kuşağı haricinde herhangi bir süsleme öğesine yer verilmemiş olup sade bir durumdadır. (Foto. 46 – Çiz. 45). Mühür kaşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 46

Envanter No **:** 2010/558 (E) Eski:977

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 47

Çizim No **:** 46

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Hambel Ağa oğlu Veysi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1,7 cm. En: 1,2 cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma **(**Faysal BALTACI'dan)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 6

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, kırmızı akik taşından imal edilmiştir. Elips formlu, tek yüzlü ve sabit durumdadır. Baskı yüzeyinde iki satır halinde talik yazı hattı kullanılarak "**(** ویس بن حمبل اقا الله محمد**Allah Muhammed Veys Bin Hambel Aka; Allah Muhammed Hambel Ağa oğlu Veysi)''** ismi ve ibaresi kazıma tekniği ile hakkedilmiştir. (Foto. 47– Çiz. 46). Eser üzerinde yapılan inceleme ve araştırmalar dikkate alındığında eserin mühür kaşı olduğu ancak, eserin tutamak bölümü günümüze ulaşamamıştır. Mühür kaşı üzerinde hakkedilmiş yazı kuşağı haricinde herhangi bir bezeme öğesine yer verilmemiştir. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu bilinmemektedir. Ancak üzerinde yer alan yazı hattı ve form özellikleri dikkate alındığında kesin olmamak ile birlikte Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eser üzerinde şahıs ismi yanında Allah ve Peygamberimizin isminin de yer alması Osmanlı Dönemin de sıkça rastlanan bir durumdur. Buda mühür kaşının Osmanlı Dönemi eseri olduğunu iyice güçlendirmektedir. Mühür kaşı günümüze sağlam bir vaziyette gelmiştir.

Katalog No **:** 47

Envanter No **:** 2011/1492(E) Eski:1386

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 48

Çizim No **:** 47

Dönemi **:** 1802 (Osmanlı Dönemi)

Sahibi **:** Ali Ekber oğlu Mehdi

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1,7cm. En: 1,5cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu Vitrin: 15

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, açık kırmızı akik taşından imal edilmiştir. Sekizgen formlu, tek yüzlü ve sabit durumda olan eserin yapılan incelemeler doğrultusunda mühür yüzük kaşı olduğu belirlenmiştir. Mühür yüzük kaşının baskı yüzeyinde iki satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(١٢١٧ مهدي ابن علي أكبر Mehdi bin Ali Ekber H.1217; Ali Ekber oğlu Mehdi M.1802)''** ismi ve tarihi hakkedilmiştir. Mühür baskı yüzeyinde kullanılan yazı kuşağının aralarına stilize yaprak ve çiçek motiflerine yer verilmiştir. Eserin arka yüzeyinde ise herhangi bir yazı ya da süsleme öğesine yer verilmemiş olup sade tutulmuştur (Foto. 48 – Çiz.47). Günümüze sağlam bir şekilde ulaşmış olan akik mühür kaşının tutamağı ise günümüze ulaşmamıştır.

Katalog No **:** 48

Envanter No **:** 2011/1493(E) Eski: 1387

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 49

Çizim No **:** 48

Dönemi **:** Osmanlı Dönemi?

Sahibi **:** Muhammed, Ali, Fatma, Hasan, Hüseyin

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1,8cm. En: 1,4cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu Vitrin:15

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, elips formludur. Tek yüzlü ve sabit durumda bulunan eserin baskı yüzeyine iki satır halinde celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**الله علي محمد فاطمة حسن وحسين **Allah, Muhammed, Ali, Fatıma, Hasan, Huseyin; Allah, Muhammed, Ali, Fatma, Hasan ve Hüseyin)''** isimleri hakkedilmiştir. Eser üzerinde hakkedilmiş olan yazı kuşağının etrafına yıldız motifleri ve stilize geometrik bezemelere yer verilmiştir (Foto. 49 – Çiz. 48). Günümüze sağlam bir şekilde ulaşmış olan mühür kaşının üzerinde yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde mühür yüzük kaşı olduğu tespit edilmiş ancak tutamağı günümüze ulaşmamıştır. Mühür kaşı üzerinde herhangi bir tarih ibaresine yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu kesin olarak tespit edilememiştir. Ancak üzerinde yer alan yazı hattı ve form özellikleri ve benzer örnekler ile karşılaştırılması neticesinde Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir. Mühür kaşı günümüze sağlam bir şekilde ulaşmıştır.

Katalog No **:** 49

Envanter No **:** 2010/562(E) Eski: 953

Türü **:** Damga Mühür Kaşı

Fotoğraf No **:** 50

Çizim No **:** 49

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Kul Muhammed Ali

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Akik

Yapım Tekniği **:** Kesme

Süsleme Tekniği **:** Kazıma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 1,7cm. En: 1,3cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma 17.05.1994 (Hüsnü CEYLAN'dan)

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu:1 Raf: 9

Tanım **:** Şahıs (zat) mührü olarak kullanılmış eser, sekizgen formlu, tek yüzlü ve sabit durumdadır. Mühür yüzük kaşı yeşil renkli akik taşından kesme tekniği kullanılarak yapılmıştır. Mühür kaşının baskı yüzeyinde bir kalp motifi içerisine alınan ve celi sülüs yazı hattı kullanılarak **"(**عبد محمد علي **Abdun Muhammed Ali; Kul Muhammed Ali)''** ismi hakkedilmiştir. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı hangi döneme ait olduğu ait olduğu tespit edilememiştir. Ancak benzer örnekler, üzerine hakkedilmiş yazı kuşağı, form ve özellikleri dikkate alındığı zaman Osmanlı Dönemi'ne ait olduğu düşünülmektedir. Mühür kaşı üzerine hakkedilmiş olan yazı kuşağının etrafına stilize geometrik ve bitkisel bezeme öğelerine yer verilmiştir. Geometrik motifli bezemeler kalp ve iç içe geçmiş birbiri ile bağlantılı motifler yer almaktadır. Bitkisel olarak da bir ağaç dalı şeklinde düzenleme gösteren ya da stilize çiçek motifleri yer almaktadır (Foto. 50 – Çiz. 49). Tutamaklı mühür yüzük kaşı olduğu bilinen eserin tutamağı yani halka bölümü güzümüze ulaşmamıştır. Mühür kaşı günümüzde sağlam bir durumdadır.

Katalog No **:** 50

Envanter No **:** 2010/140(E) Eski:702

Türü **:** Tutamaklı Mühür

Fotoğraf No **:** 51a – 51b

Çizim No **:** 50

Dönemi **: (**Osmanlı Dönemi)?

Sahibi **:** Bilinmemektedir.

İnceleme Tarihi **:** 22.02.2020

Malzeme Cinsi **:** Gümüş

Yapım Tekniği **:** Döküm

Süsleme Tekniği **:** Kazıma – Kabartma

Ölçüleri **:** Yükseklik: 2,2cm. Gövde Çapı: 2cm.

Müzeye Geliş Şekli **:** Satın Alma

Müzedeki Yeri **:** Etnografya salonu: 1 Raf: 4

Tanım **:** Tılsım mühür olarak kullanılmış eser, dairesel formludur. Yüzüğün mühür olarak kullanılan kaşında iki satır yazı kuşağı yer almaktadır. İçten düz, dıştan bombeli bir düzenlemeye sahip olan eser, oyma kabartma tekniği kullanılarak, celi sülüs yazı hattı ile "عز فتح **Azze Fethun; Aziz Fetih (Değerli Fetih)"** ibaresi hakkedilmiştir. Döküm tekniğinde yapılan yüzüğün kemer kısmı ile kaşı bitişiktir. Dairesel formlu olan kaş bölümünün etrafına kazıma tekniği kullanılarak geometrik biçimli çentiklere yer verilmiştir. Eser üzerinde herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı tarihi ve dönemi tam olarak tespit edilememiştir. Ancak eser üzerinde yapılan incelemeler ve benzer örnekler yardımıyla Osmanlı Dönemi eseri olduğu tahmin edilmektedir. Eser günümüzde sağlam bir durumdadır.

6. DEĞERLENDİRME VE KARŞILAŞTIRMA

6.1. AİT OLDUKLARI DÖNEM

Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mühürleri başlığı altında araştırma ve incelemeye aldığımız çalışmada, Mardin Müzesine kayıtlı Gümüş, Bronz, Pirinç(Sarı) ve Akik'en yapılmış olan bir grup damga mühür üzerinedir. Daha önce çalışılmamış ve hakkında herhangi bir yayın bulunmayan çalışmadaki damga mühürlerin baskı yüzeylerinde tarih ibaresine yer verilmeyen mühür örnekleri de mevcuttur. Baskı yüzeylerinde tarih ibaresi bulunmayan bu eserlere yaklaşık olarak bir tarihleme verilmeye çalışılmış, çoğu müzeye satın alma yoluyla geldiğinden dolayı, benzer örneklerden stil ve formlarının karşılaştırmasından yola çıkılarak dönemleri hakkında fikirler öne sürülmüştür.

Çalışmaya dâhil edilen Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi mühürlerinin kronolojik sıralaması baskı yüzeylerine hakkedilmiş olan tarihlere göre yapılmıştır. Çalışmamızı oluşturan eserler çoğunluk olarak 19.yy. ve 20.yy. olarak sınıflandırılırken 16. ve 18. yüzyıla ait eserler de bulunmaktadır. Çalışmamızı oluşturan ve ayrıntılı bir şekilde incelenen 50 adet mührün baskı yüzeylerinde yer alan tarihlere göre 2 tanesi 16. yüzyıla (kat. no: 10, 22) aittir. 1 tanesi 18. yüzyıla (kat. no: 21) aittir. 11 tanesi 19. yüzyıla (kat. no: 5, 9, 12, 16, 18, 19, 20, 24, 29, 43 ve 47) aittir. 19. yüzyıl mühür örneklerine, Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 529, 533, 534.) (env. no: 1622, 75/922, 90/7, 2011/53, 2011/234, 2011/237), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nun yer aldığı kitapta(Egemen Engin, 1994: 10, 11, 16, 18, 23, 24, 47, 48, 49, 51, 52, 58, 70, 71, 72, 76, 77, 97, 102, 103.) ve Niğde Müzesi'nde(Dursun, 2019a: 581,582, 590, 592, 593.) (env. no: 3.1.66, 2.1.96, 1.1.92, 2.1.66, 2010.1, 2.9.77, 7.1.80) karşılaşılmıştır. 9 tanesi 20. yüzyıla (kat. no: 1, 2, 4, 6, 7, 14, 23 ve 42) ait olan mühürlere yine Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 584, 585, 586.) (env. no: 5.5.93, 5.3.93, 2.1.89, 5.6.93), Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 525, 527, 530, 531, 535) (env. no: 5887, 6269, 6434, 74/520, 74/1118, 75/18, 77/714, 77/729, 2011/238) ve Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 8, 13, 14, 15, 17, 18, 23, 24, 46, 48-52, 66) yer verilmiştir. Geriye kalan 27 adet mühür örneğinde ise herhangi bir tarih ibaresi yer almadığından dolayı tarihsiz olarak değerlendirmeye alınmıştır. 50 adet mührü dönemsel açıdan

sınıflandıracak olursak 21 tanesi (kat. no: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 24, 29, 42, 43, ve 47) Osmanlı dönemine ait olup, üç baskı yüzeyine sahip olan iki adet mühürün, tek yüzeyleri (kat no 14, 23) 1923 sonrası yani Cumhuriyet Dönemi'ne aittir. Geriye kalan 27 adet mühürde (kat. no: 3, 8, 12, 13, 15, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 49, 50) tarih ibaresi bulunmamaktadır. Üzerindeki yazılar da dönem tarihlemesi için herhangi bir ipucu vermemektedir. Ancak müze örnekleri dikkate alındığında Osmanlı geç dönemine ait olması muhtemeldir. Çünkü benzer örnekler ile karşılaştırılması sonucu aynı karakteristik özellikler taşımaları bizi bu kanıya ulaştırmıştır. İncelenen mühürlerin 23 tanesinde tarih ibaresi mevcutken (kat. no: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 42, 43 ve 47), 27 tanesinde (kat. no: 3, 8, 12, 13, 15, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 44, 45, 46, 48, 49, 50) tarih ibaresine yer verilmemiştir.

Foto. 52: Van Bölge Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (kurum – makam) Mühür Örneği (Murat ÇABAZ'dan, Env. 10.2.75).

Foto. 53: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (kurum – makam) Mühür Örneği (Kat. No: 10).

6.2. YAPIMINDA KULLANILAN MALZEME

Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı mühürleri adlı çalışma kapsamındaki 50 adet eserin yapımında kullanılan malzemenin çoğunluğu Akik taşı olmakla birlikte Bronz, Gümüş, Pirinç(Sarı) ve alabaster (su mermeri) listeyi takip etmektedir. Çalışma kapsamında ele alınan bu mühürlerden malzeme olarak 21 tanesi (kat. no: 19, 20, 21, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 43, 45, 46, 47, 48, 49) akik taşı malzemeden elde edilmiştir. Akik taşı malzemeden mühür örneklerine Van Bölge

Müzesi'nde (Çabaz, 2017: 62), Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019: 592, 593) (env. no: 3.1.76, 7.1.80) ve Mehmet Zeki Kuşoğlu'nun koleksiyonunda (Kuşoğlu, 2009: 3, 47, 57, 60) rastlanılmıştır. 15 tanesi (kat.no: 2, 3, 4, 5, 6, 8, 10, 11, 16, 17, 18, 23, 37, 38, 42) bronz malzemeden elde edilmiştir. Bronz mühür örneklerine de yine Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019b: 590, 591) (env. no: 2.1.66, 2010.1), (env. no: 2011.8, 2.4.78, 2.3.78, 6.23.73, 8.5.95) (Dursun, 2019a: 742, 745-748) ve Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 523, 526, 527-533) (env. no: 1596, 71/146-17, 74/124, 75/520, 74/1118, 75/115, 75/212, 75/213, 75/517, 75/518, 75/922, 76/418, 77/703, 77/710, 77/714, 77/720, 77/729, 77/732, 78/90, 89/74, 2011/54) rastlanılmıştır. 9 tanesi (kat. no: 9, 12, 15, 22, 24, 39, 41) gümüş malzemeden elde edilmiştir. Gümüş malzemeden yapılan mühürlere Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 576-578.) (env. no: 6.1.79, 6.1.95, 1.3.93) ve Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 525, 527, 528, 533) (env. no: 6434, 75/18, 75/20, 89/172, 90/7, 2011/53) rastlanılmıştır. 4 tanesi (kat. no: 1, 7, 13, 14) pirinç (sarı) malzemeden elde edilmiştir. Pirinç (sarı)'ten örneklere Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524-527, 529, 531-535.) (env. no: 5887, 6016, 6017, 6269, 6270, 6423, 73/675, 74/125, 74/508, 74/1113, 77/427, 84/382, 88/80, 88/84, 2011/233, 2011/234, 2011/235, 2011/236, 2011/237, 2011/238, 2011/239, 2011/240), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 10-21, 26.) ve Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 579-589) (env. no: 8.6.95, 9.1.92, 2017.1, 3.1.66, 2.1.96, 1.1.92, 5.4.93, 2.61.37, 5.5.93, 5.3.93, 2.1.89, 5.6.93, 8.3.95, 5.1.82, 1.1.93, 8.4.95, 1.2.87), (env. no: 2011.5, 5.2.82, 2.2.89, 26.1.71, 1.3.87)(Dursun, 2019b: 741-744) rastlanılmaktadır. 1 tanesi (kat. no: 44) ise alabaster (su mermeri) malzemeden elde edilmiştir. Ele alınan mühürlerde iki malzemenin bir arada kullanıldığı eserler de yer almakta olup, bu eserlerin malzemeleri tutamak kısımları temel alınarak değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Buna göre müzede yer alan mühürlerin sırasıyla daha çok akik, bronz, gümüş ve pirinç (sarı)'ten yapıldığı bilinmektedir

Ele alınan mühürler değerlendirildiğinde kullanılan malzeme statü belirleyici bir özelliğe sahip olmamıştır. Çünkü değerli maden kullanımı Osmanlı'da statü ve gücü simgeleyen bir öğedir. Fakat çalışma kapsamında ki mühürlerde aynı durum söz konusu değildir. Çünkü söz konusu mühürler içinde en değerli olarak kullanılan malzeme gümüştür ve gümüş malzeme resmi mühürlerde kullanıldığı gibi şahıs

mühürlerinde de kullanılmıştır. Ya da en çok kullanılan pirinç malzeme hem şahıs mühürlerinde hem de resmi mühürlerde kullanılmıştır. Yani çalışma kapsamındaki mühürlerde malzeme kullanımı statüyü belirleyici bir konumda olmamıştır.

Foto. 54: Van Bölge Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Murat ÇABAZ'dan, Env. 1.3.73).

Foto. 55: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Kat. No: 19).

Foto. 56: Kayseri Etnografya Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Şerife Tali'den, Env. 72/86-1).

Foto. 57: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Kat. No: 20).

Foto. 58: Kayseri Etnografya Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Şerife Tali'den, Env. 1595).

Foto. 59: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örneği (Kat. No: 29).

6.3. KULLANILAN FORM

Mardin Müzesi'nde yer alan ve tez konusunu oluşturan 50 adet mühür genel olarak dairesel formludur. Bunun yanı sıra çokgen formlu mühürler, elips, prizmatik üçgen, kare ve dikdörtgen formlu örnekler de bulunmaktadır. Çalışma kapsamı içindeki mühürlerin 19 tanesi (kat. no: 1, 2, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 13, 14, 16, 17, 18, 26, 31, 42 ve 50) dairesel formlu olup, bu tarz mühür örneklerine Kayseri Etnografya Müzesi'nde(Tali, 2013: 525.) (env. no: 6269) ve Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 46, 47, 51, 52, 56, 58, 83, 86), Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 576-578, 581) (env. no: 6.1.79, 1.3.93, 2.2.90, 2017.1) rastlanılmaktadır. 10 tanesi (kat. no: 25, 30, 32, 33, 37, 38, 43, 45, 47 ve 49) çokgen formlu olup yine bu formdaki mühür örneklerine Niğde Müzesi'nde(Dursun, 2019a: 579) (env. no: 9.1.92), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 81, 84, 85.) , Hammer'in kitabındaki görsellerde (Hammer, 1999: 62, 77, 84, 85, 94-96, 100) ve Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 528.) karşılaşılmıştır. 10 tanesi (kat. no: 3, 27, 28, 29, 35, 36, 39, 40, 46 ve 48) elips formunda olup bu tür mühür örneklerine Kayseri Etnografya Müzesi'nde(Tali, 2013: 525) (env. no: 6269), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 46, 47, 51, 52, 56, 58, 83, 86.), Niğde Müzesi'nde(Dursun, 2019a: 576-578, 581) (env. no: 6.1.79, 1.3.93, 2.2.90, 2017.1) yer almaktadır. 7 tanesi (kat. no: 19, 20, 21, 22, 23, 24 ve 44) prizmatik üçgen formundadır. Bu formdaki mühür örneklerine Van Bölge Müzesi'nde (Çabaz, 2017: 25, 61, 62) (env. no: 22.8.75, 1.3,73, 2013.204E), Niğde Müzesi'nde(Dursun, 2019: 577, 581, 582, 592, 593.) (env. no: 6.1.95, 2.1.96, 1.1.92, 3.1.76, 7.1 80) yer verilmiştir. 3 tanesi (kat. no: 12, 34 ve 41) kare formlu olup yine bu formdaki örneklere Niğde Müzesi'nde (env. no: 5.2.82) (Dursun, 2019b: 742.), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda karşılaşılmıştır(Egemen Engin, 1994: 25.). 1 tanesi (kat. no: 15) dikdörtgen formunda olup bu formdaki mühür örneklerine Niğde Müzesi'nde(Dursun, 2019a: 594.) (env. no: 5.1.93, 5.2.93) bulunmaktadır.

Foto. 60: Van Bölge Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs Mühür Örneği (Murat ÇABAZ'dan, Env. 22.8.75)

Foto. 61: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs Mühür Örneği (Kat. No: 23).

6.4. KULLANIM ALANLARI

Mühürler yukarıdaki açıklamalarda da belirtildiği üzere genel olarak günümüze ulaşıncaya kadar hemen hemen her dönemde gerek resmi gerekse günlük yaşamda mülkiyeti belirtmek, emniyeti ve güvenilirliği sağlamak ve onay sembolü olarak kullanılmıştır. Kullanım alanları bakımından ise mühürler genel itibari ile şahıs(zat) ve resmi(makam) mühürler olarak iki gruba ayrılır. Çalışmanın ana konusunu oluşturan mühürler içerisinde ise şahıs(zat) mühürleri, resmi(makam) mühürleri ve tılsım mühürler de yer almaktadır. Aynı zamanda Cumhuriyet Dönemi'ne tarihlendirilip latin alfabesi ve ay yıldız motifine sahip olan mühürler de vardır. Resmi(makam) mühürler Osmanlı Devleti bünyesindeki çalışan şahıslar tarafından kullanılan ve genel olarak bir makam ya da kuruma ait olan mühür eserlerdir. Şahıs(zat) mühürleri ise hemen hemen halkın geneli tarafından kullanılan ve imza yerine geçen mühürlerdir. Tılsım mühürler ise kime ait olduğu belli olmayan ve insanları kötülüklerden koruma amaçlı kısa ayet, hadis veya duaları içeren mühür örnekleridir. Tez konumuzu oluşturan mühürlerden 33 tanesi (kat. no: 1, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 12, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 32, 33, 36, 37, 38, 40, 41, 43, 45, 46, 47, 48 ve 49) şahıs(zat) mührüdür. Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 576, 577, 578, 579, 580, 581, 582, 583, 584, 586, 587, 590, 592, 593, 594) (env. no: 6.1.79, 6.1.95, 1.3.93, 2.2.90, 8.6.95, 2017.1, 2.1.96, 1.1.92, 5.4.93, 5.5.93, 5.3.93, 5.6.93, 5.1.82, 2010.1, 3.1.76, 7.1.80, 5.1.93, 5.2.93), (env. no: 2011.5, 5.2.82, 21.2.72, 26.1.71, 1.3.87, 2011.8) (Dursun, 2019b: 741, 742, 744, 745), Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 523-529, 532- 535.) (env. no: 1595, 1596, 1622, 4363, 6423,

6434, 72/86-1, 73/675, 74/125, 74/520, 75/18, 75/20, 75/115, 75/212, 75/213, 75/413, 75/424, 77/427, 77/506, 87/477, 89/172, 90/7, 90/3055, 2011/53, 2011/54, 2011/233, 2011/234, 2011/235, 2011/236, 2011/237, 2011/238, 2011/239, 2011/240), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 7, 8, 10, 11-17, 19, 20, 23, 26, 46, 47, 51, 52, 70, 71, 72, 73, 77, 78.) ve Hammer'in kitabında karşımıza çıkmaktadır (Hammer, 1999: 17). 7 tanesi (kat. no: 2, 7, 10, 11, 13, 14 ve 42) resmi (makam) mührüdür ve bunların içerisinde 3 tanesi (kat. no: 2, 10, 11) muhtar mührü, 1 tanesi(kat. no: 7) müftülük makamına ait, 1 tanesi(kat. no: 14) savcılık makamına ait, 1 tanesi (kat. no: 42) başhekimlik makamına ait, 1 tanesi(kat. no: 13) Ahyar Meclisi adında bir tarikata ait olan resmi (makam) mühürleridir. Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 18, 24, 48, 65, 66, 75, 95, 96, 97, 98, 103.), Hammer'in kitabında (Hammer, 1999: 26, 28, 31, 44, 45, 61.), Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 525, 526, 527, 529, 530, 531) (env. no: 5887, 6016, 6017, 6269, 74/124, 74/1118, 75/517, 75/518, 75/922, 77/703, 77/710, 77/714, 77/715, 77/720, 77/726, 77/729, 77/732) ve Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 581, 583, 585, 586, 590, 591) (env. no: 3.1.66, 2.61.37, 2.1.89, 8.3.95, 2.1.66, 2.9.77), (env. no: 2.2.89, 2.4.78, 2.3.78, 6.23.73, 8.5.95) (Dursun, 2019b: 743, 746, 747, 748.) rastlanılmaktadır. 10 tanesi (kat. no: 15, 26, 27, 28, 31, 34, 35, 39, 44 ve 50) tılsım mühür olarak değerlendirilmiştir. Tılsım mühür örneklerine Van Bölge Müzesi'nde (Çabaz, 2017: 68), Fatma Egemen Engin'in koleksiyonunda (Egemen Engin, 1994: 65, 69, 89, 90, 91.), Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 525, 527, 531, 532.) (env. no: 6270,74/1113, 78/90, 84/382, 88/80, 89/74) ve Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 579, 587, 588, 589, 591) (env. no: 9.1.92, 1.1.93, 8.4.95, 1.2.87, 4.1.93) karşılaşılmaktadır.

Foto. 62: Van Bölge Müzesi Osmanlı Dönemi Tılsım Mühür Örneği (Murat ÇABAZ'dan), (Env. 21.10.75).

Foto. 63: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Tılsım Mühür Örneği (Kat. No: 50).

Foto. 64: Kayseri Etnografya Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örnekleri (Şerife Tali'den), (Env. 75/18 – 75/212).

Foto. 65: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Şahıs (zat) Mühür Örnekleri (Kat. No: 22).

Foto. 66: Kayseri Etnografya Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (makam – kurum) Mühür Örneği (Şerife Tali'den), (Env. 75/518).

Foto. 67: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (makam – kurum) Mühür Örneği (Kat. No: 13).

Foto. 68: Kayseri Etnografya Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (makam – kurum) Mühür Örneği (Şerife Tali'den), (Env. 75/517).

Foto. 69: Mardin Müzesi Osmanlı Dönemi Resmi (makam – kurum) Mühür Örneği (Kat. No: 17).

6.5. SÜSLEME ÖZELİKLERİ

Osmanlı mühürleri genel olarak incelendiğinde bitkisel ve geometrik bezemelerin kullanıldığı görülmektedir. Bitkisel örnekler olarak daha çok palmet, rumi, kıvrık dal, çiçek gibi motifler kullanılmıştır. Geometrik olarak ise genel olarak köşelere yerleştirilen yıldız motifleri, çentik ya da çizgiler, saadet motifi gibi motiflerdir. Çok nadir olacak şekilde hayvansal figürlere de yer verilen örnekler mevcuttur. Bazı mühürlerde ise süslemeye gerek kalmayacak şekilde kazınan hat sanatı ile baskı yüzeyi süslenmiştir. Çünkü küçük yüzeylerde bu sanatı ortaya çıkarmak oldukça zordur. Buna rağmen yine de süslemeden geri kalmayan bir sanattır. Tez konumuzu oluşturan örneklerde ise basit geometrik ve stilize bitkisel süslemeler bulunmaktadır. Ancak baskı yüzeyleri sade olmasına karşın kullanılan bezemeler daha çok tutamak yani sap kısımlarında görülmektedir. Hemen hemen çoğu mührün baskı yüzeyinde sadece hat sanatı ile hakkedilmiş olan yazı kuşakları yer alırken, tutamak kısımları daha süslü ve daha gösterişli bir yapıya sahiptir. 50 mührün 38 tanesinde bezeme öğesi ile karşılaşılmazken, 12 tanesinde bezeme öğelerine yer verilmiştir. Bu 12 mührün 4 tanesinde bitkisel, 7 tanesinde geometrik ve 1 tanesinde de figürlü bezemeye yer verilmiştir. 50 mührün 38 tanesinde (kat. no: 1-8, 10, 11, 12, 14, 15, 16, 17, 19, 20, 21, 22, 25, 26, 28, 29, 30-38, 42-46 ve 48) kullanılan yazı hattı haricinde herhangi bir süsleme öğesi yer verilmemiştir. Benzer eserlerin yer aldığı kaynaklarda karşımıza çıkan birçok mühürde de bezeme öğesi yoktur. Örneğin; Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 525, 527, 528, 529, 530, 531, 534) (env. no: 1622, 5887, 6017, 6423, 6434, 74/520, 75/115, 75/212, 75/517, 75/922, 76/418, 77/427, 77/710, 77/714, 77/715, 77/720, 77/726, 77/729, 78/90, 2011/234, 2011/235), Fatma Egemen Engin'in (Egemen Engin, 1994: 8, 9, 10, 13, 14, 17, 46-52, 57, 58, 70-73, 76, 77, 78, 84, 85,), Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 576, 577, 579, 580, 582, 583, 584, 585, 586, 590, 591, 593, 594) (env. no: 6.1.79, 6.1.95, 8.6.95, 2017.1, 1.1.92, 5.4.93, 2.61.37, 5.5.93, 5.3.93, 2.1.89, 5.6.93, 8.3.95, 2.1.66, 4.1.93 Müzesi'nde yer alan mühürler(Tali, 2013: 523-528, 530- 535) (env. no: 1595, 4363, 71/146-17, 72/86-1, 74/124, 74/1118, 75/18, 75/20, 75/213, 75/413, 77/506, 77/703, 77/732, 87/477, 90/7, 2011/53, 2011/54, 2011/233, 2011/236, 2011/237, 2011/238, 2011/239, 2011/240), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda yer alan mühürler (Egemen Engin, 1994: 7,

11, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 27, 50, 56, 66, 75, 80, 81, 82, 83, 89, 95, 96, 97) ve Niğde Müzesi'nde yer alan mühürler (Dursun, 2019a: 578, 579, 587, 592) (env. no: 2.2.90, 9.1.92, 5.1.82, 3.1.76), (env no 2011.5) (Dursun, 2019b: 741.) benzer örnek olarak gösterilebilir. İncelenen mühürlerin 7 tanesinde (kat. no. 13, 18, 24, 39, 40, 49 ve 50) geometrik süslemelere yer verilmektedir. Bu kategorinin içerisinde 2 tanesinde (kat. no: 18, 50) çentik motifi yer alır. Bu türdeki mühürlere Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019: 581) (env. no: 2.1.96), Van Bölge Müzesi'nde (Çabaz, 2017: 37, 49, 66, 68) (env. no: 2.2.99, 9.1.74, 10.31.76, 21.10.75) rastlanmaktadır. 3 tanesinde (kat. no: 24, 40, 49) hem bitkisel hem de geometrik süsleme öğelerinin yer aldığını görülür. 1 tanesinde (kat. no: 39) saadet düğümü motifi yer verilmiştir. Saadet düğümü motifine de yine Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019b: 577) (env. no: 1.3.93) ve Fatma Egemen Engin'in koleksiyonunda(Egemen Engin, 1994: 20.) yer almaktadır. 1 tanesinde de (kat. no: 13) ay yıldız motifine yer verilmiştir. Yine bu tür örneklere Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 65) karşımıza çıkmaktadır. 1 tanesinde de (env. no: 27) dağ keçisi figürü bulunmaktadır. Bu figür için dağ keçisi/teke damgası, Türk dünyasının en eski ve ortak damgalarından biridir. Ayrıca Türk tarihinde de önemli bir yere sahip olan bu figür yüceliği, erişilmez yerlere erişilebilirliği, bağımsızlığı, özgürlüğü, kararlılığı, asaleti ve cesareti sembolize eden bir damgadır. Tanrı'nın yeryüzündeki temsilcisi olduğuna inanılan hükümdarı simgelediğine inanılır. Üzerinde figür hakkedilmiş mühür örneklerine Niğde Müzesi envanterinde 7.1.80, 5.1.93, 5.2.93), (env. no: 21.2.72, 26.1.71, 1.3.87, 2011.8) (Dursun, 2019b: 742, 744, 745) ve Hammer 'in (Hammer, 1999: 17, 46, 61, 62, 77, 81, 84.) kitabında karşımıza çıkmaktadır. 4 tanesinde (kat. no: 9, 23, 41, ve 47) stilize bitkisel bezemeler yer almaktadır. Bitkisel süslemeli mühürlere örnek verecek olursak, Kayseri Etnografya Müzesi'nde yer alan mühürler (Tali, 2013: 523-528, 530-535). (env no 1595, 4363, 71/146-17, 72/86-1, 74/124, 74/1118, 75/18, 75/20, 75/213, 75/413, 77/506, 77/703, 77/732, 87/477, 90/7, 2011/53, 2011/54, 2011/233, 2011/236, 2011/237, 2011/238, 2011/239, 2011/240), Niğde Müzesi'nde yer alan mühürler (Dursun, 2019a: 578, 579, 587, 592), (env no 2.2.90, 9.1.92, 5.1.82, 3.1.76), (env no 2011.5), (Dursun, 2019b: 741) Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda yer alan mühürler (Egemen Engin, 1994: 7, 11, 12, 15, 16, 18, 19, 20, 27, 50, 56, 66, 75)

şeklinde söyleyebiliriz. Bitkisel motifler içerisinde yaprak motifleri, kıvrık dallar, noktalı çiçekler palmet ve rumiler yer almaktadır.

6.6. YAZI TÜRÜ

Osmanlı dönemine ait mühür örnekleri üzerindeki yazı, yazı içeriği ve karakteri ile şüphesiz en önemli olgulardan bir tanesidir. Osmanlı dönemi mühürlerinde en fazla kullanılan yazı çeşitleri talik, sülüs ve divani hat gibi yazı hatlarıdır. Bu eserleri sahiplerine aitleştiren çoğu zaman üzerine kazınmış olan yazılar olmuştur. Kimi zaman ise farklı figür ve motifler kullanılarak bu aitlik durumu biçimlenmiştir. Osmanlı döneminde kullanılan bu yazı hatları ile küçük alanlara ters bir biçimde hakkedilen yazıların büyük bir beceri ve ustalık gerektirmesi açısından ise hakkaklığın önemli bir meslek grubunu oluşturduğunu gözler önüne sermektedir. Tez konumuzu oluşturan Mardin Müzesi'ndeki Mühürlerin üzerinde kullanılan yazı hattı olarak en çok sülüs ondan sonra ise talik yazı hattı kullanılmıştır. İncelemeye alınan 50 ad. mühürden 36 tanesi (kat. no: 1, 3, 5, 7, 9, 10, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 26, 27, 28, 31, 32, 33, 34, 35, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 47, 48, 49 ve 50) sülüs yazı hattı kullanılmıştır. Bu yazı hattı kullanılarak hakkedilmiş olan mühür örneklerine Kayseri Etnografya Müzesi'nde (Tali, 2013: 524, 525, 526, 527, 529, 535) (env. no: 5887, 6016, 6017, 6269, 73/675, 74/124, 74/118, 75/517, 75/518, 75/922, 76/418, 2011/238), Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 8, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 70, 75, 76, 77, 81, 82) ve Niğde Müzesi'nde (Dursun, 2019a: 592, 593, 594) (env. no: 2.9.77, 5.1.93, 5.2.93) karşımıza çıkmaktadır. 14 tanesinde (kat. no: 2, 4, 6, 8, 11, 22, 23, 24, 25, 29, 30, 36, 45 ve 46) ise talik yazı hattı ile hakkedilmişlerdir. Yine bu tür yazı hattının kullanıldığı eserlere Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 47, 52, 66, 70, 80, 81, 82, 83) ve Niğde Müzesi'nde bulunan eserlerde (Dursun, 2019a: 576, 590, 592) (env. no: 6.1.79, 2.1.66, 3.1.76) ve Van Bölge Müzesi'ndeki eserlerde(Çabaz, 2017: 36, 37, 41, 42, 43, 46, 49) (env. no: 2.1.99, 2.2.99, 3.5.73, 3.6.73, 4.2.81, 6.1.77, 9.1.74) yer almaktadır. Döner tablalı üç yüzlü bir forma sahip olan mühürlerden 1 tanesinin (kat. no: 22) tek yüzünde Latin harfler ile yazı hakkedilmiştir. Yine bu tür örneklere Fatma Egemen Engin'in Koleksiyonu'nda (Egemen Engin, 1994: 92, 93, 94) karşılaşılmıştır.

6.7. AİT OLDUKLARI YÖRE

Osmanlı Dönemi mühür eserlerde bulunan resmi(kurum) mühürlerinde genel olarak ait olduğu kurumun ismi ve kurumun hangi il veya ilçeye bağlı olduğu yazdığından dolayı bu eserlerin nereye ait olduğu ile alakalı çoğu zaman kesin bir bilgiye ulaşılabilmektedir. Ancak resmi(kurum) mühürleri için kullandığımız bu açıklama şahıs(zat) ve tılsım mühürleri için çoğu zaman geçerli değildir. Bunun nedeni ise şahıs ve tılsım mühürlerde genel olarak unvan ve yer ismi yazılmadığından bu kişilerin kim olduğu ya da nerede yaşadığı hakkında kesin bir bilgiye ulaşmak neredeyse imkânsız bir hal almaktadır. Ait oldukları yöre bakımından incelemeye alınan 50 adet mühürden 9 tanesinde (kat. no: 2, 4, 7, 10, 11, 13, 17, 38 ve 42) yer adı geçmektedir. Geriye kalan 41 adet mühürde (kat. no: 1, 3, 5, 6, 8, 9, 12, 14, 15, 16, 18, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 32, 33, 34, 35, 36, 37, 39, 40, 41, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, ve 50) ise yer yada bölge belirtilmeyen şahıs mührü ve tılsım mühürlerdir. Hangi bölgeye ait olduğu tespit edilen 9 adet mühürden 4'ü Akdeniz bölgesine aittir. Bu 4 adet mührün 2 tanesinde (kat. no: 2, 4) Sura köyü ismi geçmektedir. Sura köyü bugün Antalya Demre'den 6km. uzaklıkta yer alan küçük bir köy yerleşmesidir. 1 tanesi (kat. no: 7) Yalvaç ismi geçmektedir. Yalvaç Isparta ilimize bağlı olan bir ilçe olup, günümüzde de halen bu ismi devam etmektedir. Diğer 1 tanesi (kat. no: 17) Tabureli Köyü ismi geçmektedir. Tabureli Köyü günümüzde Mersin'in Erdemli ilçesine bağlı olan bir köy konumundadır. Diğer yer ismi geçen mühürlerden 1 tanesi (kat. no: 13) Karadeniz bölgesine ait olup Şebin Karahisar Taşçılı Köyü ismi geçmektedir. Bu yerleşim yeri ise günümüzde Giresun ilimize bağlıdır. Diğer 1 adet mühür (kat. no: 38) ise İç Anadolu bölgesine ait olup Zara ismi geçmektedir. Zara bugün Sivas ilimize bağlı olan bir ilçe konumundadır. Diğer 1 adet mühür (kat. no: 42) Güneydoğu Anadolu bölgesine ait olup Diyarbakır Hastanesi Baştabipliğine aittir. Geriye kalan 2 adet mühür (kat. no: 10, 11) Anadolu toprakları dışında olan bölgelere ait olup (kat. no: 10)'da Tel Halef ismi geçmekte olup bu yerleşim yeri Şanlıurfa'nın Ceylanpınar ilçesi karşısında yer alan Resulayn 2km. uzaklıktaki bir yerleşim alanıdır. (kat. no: 11)'de ise Zankır ismi geçmekte olup bu yerleşim yeri Irak'ın Kerkük şehrine bağlı bir köy konumundadır.

SONUÇ

Birey ve kimliği, yaşamını sürdürdüğü toplumda yerini belirleyen en önemli faktörlerden biri olmuştur. Bu bireylerin varlık bulduğu toplumda kendisini tanımlama amaçlı girilen bu çaba, çoğu zaman farklı şekiller ile sonuç bulmuştur. Bu şekillerden biri de yaşadığı toplumda kendisini tanımlama amaçlı yaptırdığı ya da bıraktığı eserlerdir. Bu eserler arasında mühür geleneğinin de yeri ve oldukça fazladır.

Mühürler, kültürel ve coğrafik olarak farklılıklar göstermiş olsalar da her dönem ve coğrafya da neredeyse aynı hizmet ve amaca hizmet etmiş objeler olarak bilinmektedirler. Osmanlılarda mühür kullanımı, hükümdarlar, sadrazamlar, paşalar, valiler, hazine memurları, komutanlar ve şahıslara ait mühürler gibi neredeyse herkesin kendine özgü bir mührü vardı. Osmanlı'da hemen hemen herkes kendi adına bir mühür kazıtmaktaydı. Bu eserler kullanım amacına göre belirli gruplara ayrılmaktadırlar. Bu gruplar kataloğumuzda resmi (makam ve kurum) mühürleri, şahıs (zat) mühürleri ve tılsım mühürleri olarak Osmanlı Mühürleri arasında yer alan başlıca gruplardır.

Ev eşyasından süslemeye, ticaretten sanata kadar geniş bir alanda kullanılan madenler, ilk çağlardan başlayarak günümüze kadar günlük hayatta, özel (şahsi) objelerde ve daha birçok alanda kullanılarak uygarlık tarihi açısından önemli etkiler bırakmıştır (Başak, 2004: 2). Osmanlı Dönemi'nde kullanılan mühürler maden türünden olan altın, gümüş, pirinç, bronz, bakır vb. madenlerden ve taş türünden zümrüt, necef, akik ve kantaşı gibi kıymetli taşların üzerine hakkedilmiş ve sanatsal değere sahip özel örneklerden oluşmaktadırlar.

Osmanlı Dönemi'nde mühürler tip olarak genellikle tek yüzlü sabit veya kırma saplıdır. Döner tablalı üç yüzlü mühür örnekleri ise yaygın bir şekilde kullanılan diğer tipi oluşturmaktadır. Üç yüzlü örnekler kullanan kişinin farklı amaçlar ile kullanabilmesi için tasarlanmışlardır. Bazen bir yüzü boş bırakılmış bazen de bütün yüzleri hakkedilmiştir. Kullanılmış olan diğer bir tip ise yüzük mühür örnekleridir. Farklı alt başlıklar şeklinde ele alınan bu örneklerin halka ve yuva kısımları madenden olup, yuvaya üzeri hakkedilmiş olan ve baskı yüzeyini oluşturan değerli bir taş yerleştirilmiştir. Ancak bazı örneklerinde ise yüzük mührün tamamı madenden elde edilmiştir. Yüzük mühür örneklerinde kullanılan malzeme ve değerli taşlar, kullanan

kişinin ekonomisi ve sosyal konumuna göre değişmektedir. Mühürlerin baskı yüzeyleri form itibarı ile elips, dairesel, kare, dikdörtgen ve sekizgen şekillerde ele alınmıştır. Mühürler içerisinde elips ve çokgen form en çok tercih edilirken dikdörtgen form incelenen örnekler arasında en az tercih edilmiştir. Bu örnekler boyut olarak en küçük 1 cm. çapından başlayarak genellikle 1.5-3 cm. olarak değerlendirilmiştir. Mühürler içerisinde en büyük boyut ise tılsım mühürlerde karşımıza çıkmaktadır.

Osmanlı mühür sanatı içerisinde önemli bir konuma sahip olan tılsım mühürler, üzerindeki hakkedilen ve çizilenler ile ifade ettikleri kadar, söylemedikleri gizledikleri yazılar ve ifadeler ile daha özel bir konuma yerleşmektedirler. Hangi istek ve beklentileri karşılamak hangi derde çare aramak için bu tılsımlar kazınmış tam olarak anlaşılamasa da mistik anlamlar yüklenmiş sayı ve harflerle oluşturulan vefkler mührü kazıtan ve kazıyan hakkâk arasında ebedi cevapsız kalacak olan gizli birer sırdır. Çeşitli madenler üzerine estetik ve geometrik kurallara bağlı kalarak özgün bir şekilde istiflenen hatlarla kazınan dualarla tılsım mühürler diğer sanat dallarında olduğu gibi İslam felsefesine uygun olarak biçimlendiği görülmektedir.

Tılsım mühürlerde semboller ne olursa olsun genel karakter dini ögelerle sağlanmaya çalışılmış, bunlar daha çok dua ve ayetlerle desteklenmiştir. Anadolu'daki Etnografya müzelerinin teşhir veya daha çok depolarında kalan bu tür eserler inanç doğrultusunda şekillenmiş halk sanatının önemli bir bölümünü oluşturmaktadır. Büyü veya sihirden uzak birer koruyucu şeklindeki bu sanat eserleri Allah'tan sıkıntı, hastalıklar ve çaresizlikler için beklenen şifa için birer aracıdır. Tılsım mühürler üzerindeki çeşitli semboller ve gizemli şifreleri ile bilimsel anlamda yoruma açık olmakla birlikte burada en önemli tılsım hiç şüphesiz "dua" olmuştur.

Mardin Müzesi'ndeki Osmanlı Dönemi Mühürlerinden çalışmaya dâhil edilen 50 adet eserin Mardin Müzesi'nin depo ve sergi bölümlerinde yer almaktadır. Bu eserlerden 45 tanesi satın alma yoluyla, değer 5 tanesinin ise müzeye nasıl kazandırıldığı bilinmemektedir. Yapılan değerlendirme sonucunda eserlerin 16.yüzyıl, 18.yüzyıl, 19. yüzyıl, 20.yüzyıl ve döner tablalı, üç yüzlü 2 adet eserin tek baskı yüzeyinde 1923 sonrasına Cumhuriyet Dönemi'ni kapsadığı görülmüştür. Ele alınan

eserlerde ağırlıklı olarak akik malzeme kullanıldığı sonrasında bunu bronz, gümüş, pirinç (sarı), alabaster (su mermeri) izlemektedir. Malzeme kullanımının ise herhangi bir statüye bağlı olmadığı şahıs mühürlerinin de değerli madenlere kazındığı görülmektedir. Aynı şekilde resmi(makam-kurum) mühürleri de gümüş malzemeye olduğu gibi pirinç malzemeye de kazınmıştır. 50 adet mührün çoğunluğu dairesel formludur. Dairesel formlu mühürler gibi elips, çokgen, prizmatik üçgen, kare ve dikdörtgen formlu mühürler de bulunmaktadır. Çalışma kapsamındaki mühürlerin baskı yüzeylerinde yer alan yazıların çözümlenmesi ile beraber hem mühürlerin ait oldukları bölgeler, kullanıldıkları alan hatta ait oldukları kurum ya da kişiler de tespit edilmiştir. Tılsım mühür örneklerinde ise daha çok inançsal boyutları ile ön plana çıktıklarından kişi, bölge ya da herhangi bir tarih ibaresine yer verilmemektedir. Tespit edilen mühürler Akdeniz, Karadeniz, İç Anadolu, Güneydoğu Anadolu ve hatta ülke sınırları dışından olan Suriye ve Irak bölgelerine ait olduğu anlaşılmıştır. Resmi(makam-kurum) mühürlerinin yanı sıra şahıs mühürleri, tılsım mühürleri de yer verilmiştir. Resmi(makam-kurum) mühürleri içerisinde muhtar mühürleri, müftü mühürleri, savcılık mühürleri, başhekimlik mühürleri, tarikat mühürleri de bulunmaktadır. Şahıs mühürleri içinde de erkeklerin yanı sıra kadın mühürlerine de yer verilmiştir. Çalışma kapsamındaki mühürler üzerine hakkedilen yazı türü genel olarak sülüs ve ta'lik'tir. Ayrıca Osmanlıca ve latin alfabesi ile yazılmış iki çeşit yazının kullanıldığı mühürlerde mevcuttur. Eserler üzerine kazınmış olan süslemeler ağırlıklı olarak geometrik ve bitkisel süslemeler yer almakta olup bir adet figürlü bezeme örneği de görülmektedir. Mühürler üzerindeki süsleme motifleri genel olarak basit ve stilize edilmiş yaprak, çiçek, dal, saadet düğümü, yıldız, ay-yıldız, çizikler ve çentikler yer almaktadır.

Yayınlanmış çalışmalardaki Osmanlı Dönemi mühür örneklerine bakıldığında, çalışma kapsamında ele alınan mühürlerin coğrafi yakınlıkları ve benzerlikleri hakkında fikirler öne sürebiliriz. Bu bağlamda ilk olarak baskı yüzeylerine hakkedilmiş olan motif ve yazı hattına bakılarak yorum yapılmıştır. Daha sonra form özellikleri, malzeme ve üslup özellikleri dikkatli bir şekilde incelenerek yorum yapılmıştır. Yapılan bu yorumlar neticesinde üzerinde tarih ibaresine yer verilmeyen eserlerin Osmanlı Dönemi'ne ait eserler olduğu fikrini güçlendirmektedir. Osmanlı Dönemi'nde kullanışmış olan mühür örneklerinde, bölgesel farklılıklar neredeyse yok

denilecek kadar azdır. Bu da bizlere göstermektedir ki her bölgede neredeyse aynı üslup özellikleri ile mühür kazıma işlemleri gerçekleştirilmiştir. Ancak mühür gibi küçük el sanatlarının kolay bir şekilde taşınabilmesi, kullanan kişi ile beraber yer değiştirmesi de etkili olmaktadır. Mühür eserlerin birçok kullanım amacı olduğu gibi, en çok ticaret ve resmiyet gibi amaçlar ile kullanıldığı bilinmektedir. Bu bilgi ışığında mühür eserlerin yoğun görüldüğü yerler aynı zamanda ticaret ve yönetim alanında ön plana çıkan yerler olduğu söylenebilir.

KA YNAKÇA

Acar, A. (2006). ***Arap Coğrafyalarına Göre Mardin*** (X-XIV. yüzyıllar) I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri. İstanbul, 83.

Aksoy, Ş. (1999). "Osmanlı Sultanlarının Tuğraları ve Tuğralı Belgeler". ***Osmanlı Kültür ve Sanat Dergisi,*** Ankara, (11), 67,70.

Akyüz, P.G. (1998). ***Mardin İlinin Merkezinde Civar Köylerinde ve İlçelerinde Bulunan Kiliselerin ve Manastırların Tarihi***. (2). İstanbul: Resim matbaacılık.

Albayraktar, N. A. (1998). "Baskı Resmin İlk Örneği Mühürlere Plastik Bir Yaklaşım". ***Atatürk Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü Dergisi***, (4), 22-28.

Alparslan, B. (1995). ***M.Ö. 3000- M.Ö. II. Binde Anadolu'da Bulunan Mühür ve Mühür Baskıları Üzerine Karışık Varlıklar***. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Altun, A. (1978). ***Anadolu'da Artuklu Devri Türk Mimarisinin Gelişimi***. (4). İstanbul: Kültür Bakanlığı Yayınları,

Anadol, Ç. (1994). ***Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi.*** (6). İstanbul: Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını.

Anonim, (1998). **Yaşayan Tarih: Mardin**, İstanbul

Aydın, S., EMİROĞLU, K., -ÖZEL, O., (2000). ***Mardin Aşiret Cemaat Devlet***. (75). İstanbul: Tarih Vakfı.

Basmaz, G. (2011). ***M.Ö.3000-M.Ö.500 Yılları Arasında Anadolu Uygarlıklarında Kullanılan Mühürler ve Seramiğin Mühürlerdeki Yeri.*** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

Başak, O. (2004). ***Diyarbakır Arkeoloji Müzesi ile Cahit Sıtkı Tarancı Müzesinde Bulunan Türk İslam Dönemine Ait Bir Grup Madeni Eser.*** (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Berk, S. (2003). "Osmanlı Tılsım Mühürleri ". ***P Sanat, Kültür, Antika Dergisi***, (29). İstanbul, 22 – 31.

Bohak, G. (2003). "Eskiçağ Tılsım Taşları ve Muskalarında Sanat ve Güç". ***P Sanat Kültür Antika Dergisi***, (29). İstanbul, 8 –15.

Boydaş, N. (2000). "Osmanlı Tuğralarına Eleştiri Açısından Bir Bakış". ***Osmanlı Kültür ve Sanat Dergisi***, (11) Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 81.

Çabaz, M (2017). ***Van Bölge Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Mühürleri***. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Çevik, A. (2006). "***Üç Yüzyıllık Bir Başkent: Mardin".*** I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri. İstanbul, 65-67, 69.

Dağ, Y. (2007). ***Mardin Bir Tarih Hazinesi***. (3). Ankara: Gündüz Kitabevi.

Demirkent, I (2005). ***Ortaçağ'da Mardin. Taşın Belleği Mardin Kitabı.*** İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Dinçol, M. (1997). ***Hitit Mühürcülüğü***. (2). İstanbul: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.

Dolebeni, M. H. (1972). ***Tarihte Mardin*** (1). İstanbul: Resim Ofset Matbaacılık,

Dursun, N (2019) b. ***Niğde Müzesi'ndeki Cumhuriyet Dönemi Mühürleri*** O, KUNDURACI, A, Yavuz, yılmaz (Ed), Sanat Tarihi Yazıları - Yaşar Erdemir'e Armağan. Literatürk Academia, İstanbul, 737-753.

Dursun, N. (2019) a. "Niğde Müzesi'nde ki Osmanlı Dönemi Mühürleri". ***History Studies,*** 11(2): 576-600.

Engin, F. E. (1994). ***Mühür ve Mühürcülük Sanatımız (Üzerine Derlemeler).*** İstanbul: Arıtan Yayınevi.

Erkanal, A. (1997). ***Mühür Maddesi.*** (2). İstanbul: Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi.

Erkanal, A. T.C. (1985**). *III. Araştırma Sonuçları Toplantısı***, Kültür ve Turizm Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Genel Müdürlüğü, Ankara.

Erkanal, H. (2005). ***Mardin'in Eski Mezopotamya Kültürleri Açısından Yeri ve Önemi***. ***Taşın Belleği Mardin Kitabı***. (2). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Göyünç, N. (1991). ***XVI. Yüzyılda Mardin Sancağı*** (1). Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.

Güney, A. (2014). ***Anadolu'da Başlangıcından M.Ö. I. Binin Sonuna Kadar Hayvan Biçimli Damga Mühürler***. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Hammer, J. V. (1999). ***Osmanlı Mühürleri***. (Çev. Ü. Öztürk), İstanbul: Pera Yayıncılık.

Hür, A. (1994). ***"Mühürcülük".*** Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi. Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul, (6), 16-17.

İşbilir Aydın, B. (2007). ***Kimlik Betimleyici Tasarımlar: Mühürler,*** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Cumhuriyet Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Kaçmaz L, E. (2006). ***Diyarbakır Arkeoloji Müzesi'nde Yer Alan Bir Grup Urartu Damga Mührü.*** (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Van.

Kahya, Y. (Yard. Ed.) (1997) Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi (II). İstanbul: Yem Yayınları.

Koçak, G. (1996). ***Sümer Silindir Mühür Resimleri***. (Sanatta Yeterlilik Tezi), Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir

Köroğlu, G., Perk, H. (2010). ***Haluk Perk Müze ve Koleksiyonu'nda ki Örneklerle Orta Bizans Döneminden Ekmek Mühürleri,*** I. Uluslararası Sevgi Gönül Bizans Araştırmaları Sempozyumu: Bildiriler, (Editörler: A. Ödekan – E. Akyürek – N. Necipoğlu), Vehbi Koç Vakfı, İstanbul.

Kuşoğlu, M. Z. (1983). Hâk Sanatında Mühür***. İlgi***, (36) İstanbul, 32 – 35.

Kuşoğlu, M. Z. (1994). ***Mühür Dünkü Sanatımız Kültürümüz***. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Kuşoğlu, M. Z. (2009). **Tarihin Görgü Şahitleri Osmanlı Mühürleri.** İstanbul Büyükşehir Belediyesi. İstanbul: Kar Reklam.

Kut, G., Bayraktar, N. (1984). ***Yazma Eserlerde Vakıf Mühürleri***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Kütükoğlu, M. (2006). ***Osmanlı'da Mühür***. TDV İslam Ansiklopedisi. TDV Yayınları, İstanbul, (31), 530-531.

Kütükoğlu, M. S. (1997). ***Osmanlı Belgelerinin Dili***. İstanbul: Kubbealtı Akademisi Kültür ve Sanat Vakfı,

Mellart, J. (1964). "Excavations at Çatal Hüyük Thitd Preliminary Report. J. Mellart içinde". ***Anatolian Studies (XIV)***, 97.

Meriçboyu, Y. A. (2001). ***Antikçağ'da Anadolu Takıları***. İstanbul: Akbank Kültür ve Sanat Kitapları.

Mıtchell, S. (2016*)*. ***Geç Roma İmparatorluğu Tarihi M.S. 284-641.*** (Çevirenler: Turhan Kaçar). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

Noyan, S. (2008), ***Mardin Bir şehir Bir Malikane Sıra dışı Evler***, Ankara: Bizim Büro Basımevi.

Ölçer, C. (1997). ***Osmanlı Mühürcülüğü***. Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi, İstanbul: Yem Yayınları, (2), 1317-1318.

Önder, M. (1999). ***Türkiye Müzeleri***, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Özbilgen, E. (1987). ***Osmanlı Kültüründe Mühür ve Mühürcülük Sanatı***. İstanbul: Antika (31), 12, 14, 17.

Öztürkatalay, L. (1995). ***Mardin ve Mardinliler***. İstanbul: Seçil Ofset Yayınevi.

Perk, H. (2003). "Simgelerin Dili ve Tılsımlar". ***Art Decor*** (118), 132-135.

Perk, H., BERK, S. (2001). "Osmanlı Dünyasının Siyasal, Sosyal ve Ticari İlişkilerinin Bir Aynası Olarak Mühür ve Mühürcülük Sanatı". ***Art Decor*** (100), 134-139.

Rado, Ş. (1986). "Mühürler ve Kazıcılar". ***Türkiyemiz***. (50) İstanbul, 1- 4.

Sarı, E. (2010). ***Kültür, Kimlik, Politika, Mardin'de Kültürlerarasılık***. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sel, R. D. (2012). ***Hakkaklık ve Mühür Kalıplarının Özgün Baskı Resim Sanatı Açısından İncelenmesi.*** (Basılmamış Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir.

Sertoğlu, M. (1975). ***Osmanlı Türklerinde Tuğra***. (1) İstanbul: Doğan Kardeş Matbaacılık Sanayi A.Ş.

Tali, Ş. (2013). Kayseri Etnografya Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemi Mühürleri Üzerine Bir Değerlendirme. ***Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi***. 6, (27), 520-545.

Tali, Ş. (2014). Giresun Müzesi'nde Bulunan Osmanlı Dönemine Ait Bir Grup Tılsım Mühür. ***Turkish Studies***. 9, (1), 537-554.

Taş, N. F., BOZKURT, N. (2006). ***"Mühür".*** TDV İslam Ansiklopedisi. TDV Yayınları, İstanbul, (31), 528-530.

Turan, O. (2001). ***Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi***. İstanbul: Ötüken Yayınları.

Uzunçarşılı, İ. H. (1959). ***Topkapı Sarayı Müzesi Mühürler Seksiyonu Rehberi,*** İstanbul: Topkapı Sarayı Müzesi Yayınları, Şehir Matbaası.

Uzunçarşılı, İ. H. (1995). "Osmanlı Devleti Zamanında Kullanılmış Olan Bazı Mühürler Hakkında Bir Tetkik". ***Belleten,*** 4, (16), 496

Yaşar, M. A. (2006, 26-28 Mayıs). ***Salnamelere Göre 19. Yüzyılda Mardin.*** I. Uluslararası Mardin Tarihi Sempozyumu Bildirileri Kitabı, İstanbul, 642.

İNTERNET KAYNAKLARI

Erişim: *https://kosmosmacerasi.com/v1/2015/06/616/* (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

Erişim:*https://www.hurriyet.com.tr/galeri-3-bin-yillik-asur-muhru-kazilarda-ortaya-cikti-41355397/1* (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

Erişim: *https://www.urartular.com.tr/alticerik/92/muhurculuk.html* (Erişim Tarihi: 04.12.2020).

Erişim:*https://tr.wikipedia.org/wiki/Silindir_m%C3%BCh%C3%BCr#/media/Dosya:Cylinder_seal_cowshed_Louvre_Klq17.jpg* (Erişim Tarihi:07.12.2020).

Erişim:*https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/174640/mod_resource/content/1/13%20Hitit%20Glipti%C4%9Fi%20ve%20Tabletler.pdf* (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

Erişim:*https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/174640/mod_resource/content/1/13%20Hitit%20Glipti%C4%9Fi%20ve%20Tabletler.pdf* (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

Erişim: *https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/0/04/Tughra-nun-beyze.jpg* (Erişim Tarihi: 08.12.2020).

Erişim: *https://www.urartular.com.tr/alticerik/92/muhurculuk.html* (Erişim Tarihi: 10.12.2020).

FOTOĞRAFLAR VE ÇİZİMLER

Foto. 2a – Env. No: 2010/196 Eski (918)

Foto. 2b – Env. No: 2010/196 Eski (918)

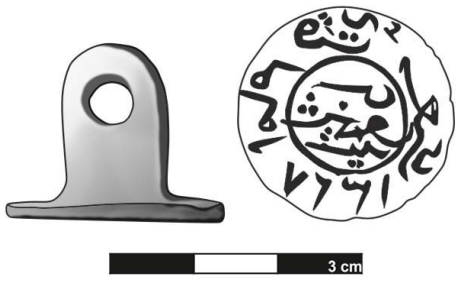
Çizim. 2 – Env. No: 2010/196 Eski (918)

Foto. 3a – Env. No: 2010/141- Eski (293)

Foto. 3b – Env. No: 2010/141- Eski (293)

Çizim. 3 – Env. No: 2010/141- Eski (293)

Foto. 4a – Env. No: 2010/142 Eski (277)

Foto. 4b – Env. No: 2010/142 Eski (277)

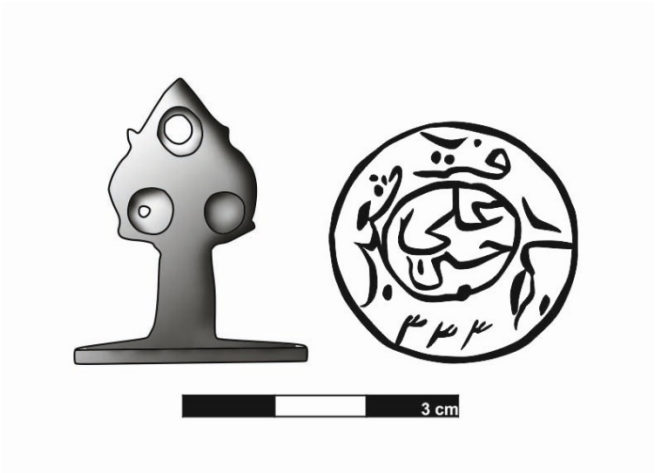
Çizim. 4 – Env. No: 2010/142 Eski (277)

Foto. 5a – Env. No: 2010/144 Eski (276)

Foto. 5b – Env. No: 2010/144 Eski (276)

Çizim. 5 – Env. No: 2010/144 Eski (276)

Foto. 6a – Env. No: 2010/191 Eski (919)

Foto. 6b – Env. No: 2010/191 Eski (919)

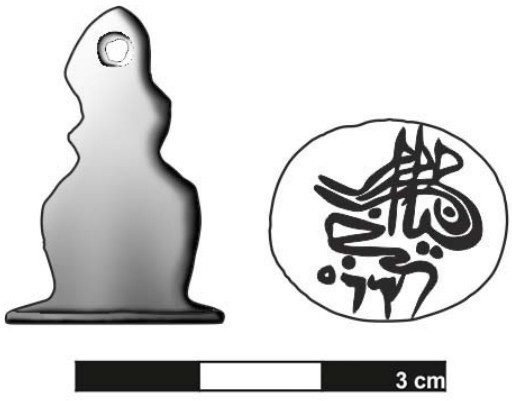
Çizim. 6 – Env. No: 2010/191 Eski (919)

Foto. 7a – Env. No: 2010/ 192 Eski (336)

Foto. 7b – Env. No: 2010/ 192 Eski (336)

Çizim. 7 – Env. No: 2010/ 192 Eski (336)

Foto. 8a – Env. No: 2010/197 Eski (927)

Foto. 8b – Env. No: 2010/197 Eski (927)

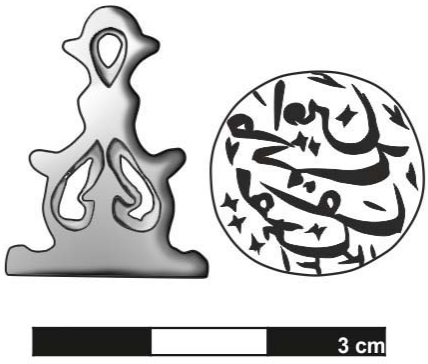
Çizim. 8 – Env. No: 2010/197 Eski (927)

Foto. 9a – Env. No: 2010/547 Eski (1025)

Foto. 9b – Env. No: 2010/547 Eski (1025)

Çizim. 9 – Env. No: 2010/547 Eski (1025)

Foto. 10a – Env. No: 2010/548 Eski (1026)

Foto. 10b – Env. No: 2010/548 Eski (1026)

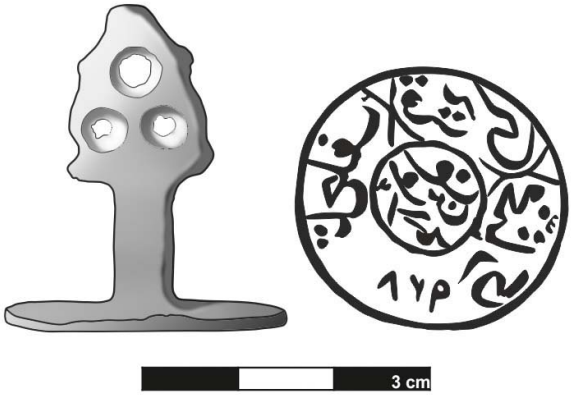
Çizim. 10 – Env. No: 2010/548 Eski (1026)

Foto. 11a – Env. No: 2010/572 Eski (180)

Foto. 11b – Env. No: 2010/572 Eski (180)

Çizim. 11 – Env. No: 2010/572 Eski (180)

Foto. 12a – Env. No: 2010/578 Eski: (181)

Foto. 12b – Env. No: 2010/578 Eski: (181)

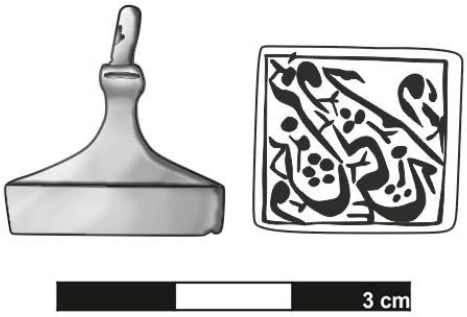
Çizim. 12 – Env. No: 2010/578 Eski: (181)

Foto. 13a – Env. No: 2010/194 Eski 1526

Foto. 13b – Env. No: 2010/194 Eski 1526

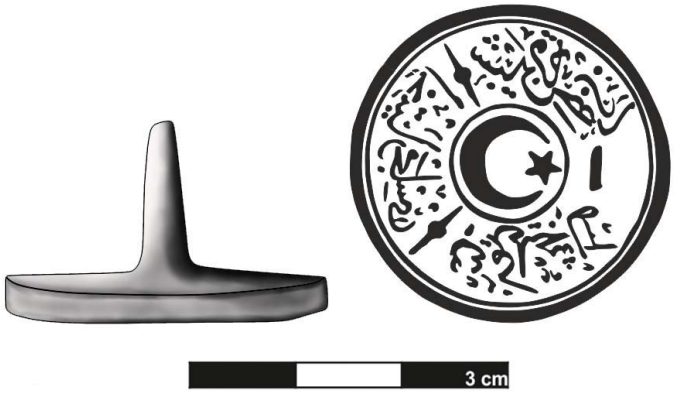
Çizim. 13 – Env. No: 2010/194 Eski 1526

Foto. 14a – Env. No: 2010/193 Eski: (1636)

Foto. 14b – Env. No: 2010/193 Eski: (1636)

Çizim. 14 – Env. No: 2010/193 Eski: (1636)

Foto. 15a – Env. No: 2010/195 Eski: (917)

Foto. 15b – Env. No: 2010/195 Eski: (917)

Çizim. 15 – Env. No: 2010/195 Eski: (917)

Foto. 16 – Env. No: 2011/1489 Eski: (1396)

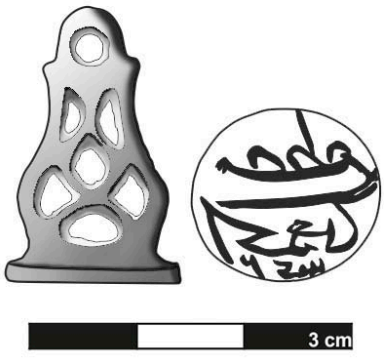
Çizim. 16 – Env. No: 2011/1489 Eski: (1396)

Foto. 17a – Env. No: 2011/1490 Eski (1397)

Foto. 17b – Env. No: 2011/1490 Eski (1397)

Çizim. 17 – Env. No: 2011/1490 Eski (1397)

Foto. 18a – Env. No: 2011/1491 Eski: (1398)

Foto. 18b – Env. No: 2011/1491 Eski: (1398)

Çizim. 18 – Env. No: 2011/1491 Eski: (1398)

Foto. 19a – Env. No: 2011/1508 Eski: (594)

Foto. 19b – Env. No: 2011/1508 Eski: (594)

Çizim. 19 – Env. No: 2011/1508 Eski: (594)

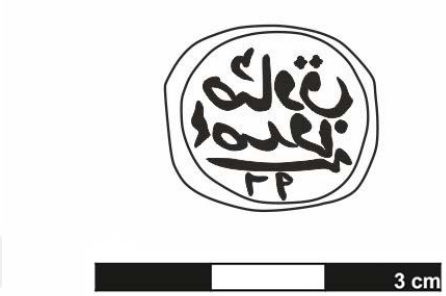
Foto. 20 – Env. No: 2010/ 302 Eski: (1525)

Çizim. 20 – Env. No: 2010/ 302 Eski: (1525)

Foto. 21 – Env. No: 2010/252 Eski: (1524)

Çizim. 21 – Env. No: 2010/252 Eski: (1524)

Foto. 22 – Env. No: 2010/276 Eski: (671)

Çizim. 22 – Env. No: 2010/276 Eski: (671)

Foto. 23a – Env. No: 2011/1505 Eski: (1211)

Foto. 23b – Env. No: 2011/1505 Eski: (1211)

Çizim. 23a – Env. No: 2011/1505 Eski: (1211)

Çizim. 23b – Env. No: 2011/1505 Eski: (1211)

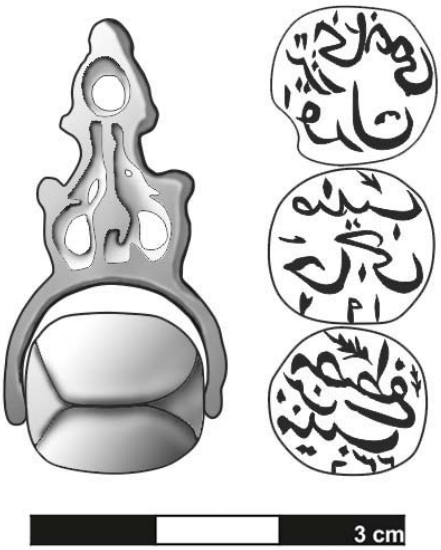
Foto. 24a – Env. No: 2011/1507 Eski: (593)

Foto. 24b – Env. No: 2011/1507 Eski: (593)

Foto. 24c – Env. No: 2011/1507 Eski: (593)

Çizim. 24 – Env. No: 2011/1507 Eski: (593)

Foto. 25 – Env. No: 2011/1486 Eski: (393)

Çizim. 25 – Env. No: 2011/1486 Eski: (393)

Foto. 26 – Env. No: 2010/275 Eski: (653)

Çizim. 26 – Env. No: 2010/275 Eski: (653)

Foto. 27 – Env. No: 2010/281 Eski (306)

Çizim. 27 – Env. No: 2010/281 Eski (306)

Foto. 28 – Env. No: 2010/282 Eski (1266)E

Çizim. 28 – Env. No: 2010/282 Eski (1266)E

Foto. 29 – Env. No: 2010/283 Eski: (1389)

Çizim. 29 – Env. No: 2010/283 Eski: (1389)

Foto. 30 – Env. No: 2010/285 Eski: (472)

Çizim. 30 – Env. No: 2010/285 Eski: (472)

Foto. 31 – Env. No: 2010/292 Eski: (473)

Çizim. 31 – Env. No: 2010/292 Eski: (473)

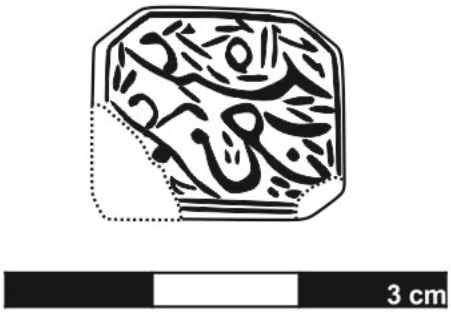
Foto. 32 – Env. No: 2010/284 Eski (474)E

Çizim. 32 – Env. No: 2010/284 Eski (474)E

Foto. 33 – Env. No: 2010/295 Eski (471) E

Çizim. 33 – Env. No: 2010/295 Eski (471) E

Foto. 34 – Env. No: 2010/297 Eski (508) E

Çizim. 34 – Env. No: 2010/297 Eski (508) E

Foto. 35 – Env. No: 2010/298 Eski (274)E

Çizim. 35 – Env. No: 2010/298 Eski (274)E

Foto. 36 – Env. No: 2010/299 Eski (563)E

Çizim. 36 – Env. No: 2010/299 Eski (563)E

Foto. 37 – Env. No: 2010/300 Eski: 475E

Çizim. 37 – Env. No: 2010/300 Eski: 475E

Foto. 38a – Env. No: 2010/164 Eski:1235E

Foto. 38b – Env. No: 2010/164 Eski:1235E

Çizim. 38 – Env. No: 2010/164 Eski:1235E

Foto. 39a – Env. No: 2010/161 E (1236)

Foto. 39b – Env. No: 2010/161 E (1236)

Çizim. 39 – Env. No: 2010/161 E (1236)

Foto. 40a – Env. No: 2010/171 Eski: (1302)

Foto. 40b – Env. No: 2010/171 Eski: (1302)

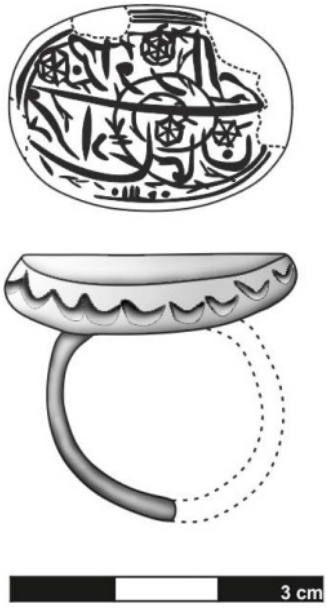
Çizim. 40 – Env. No: 2010/171 Eski: (1302)

Foto. 41a – Env. No: 2011/1640E Eski:1591(A)

Foto. 41b – Env. No: 2011/1640E Eski:1591(A)

Çizim. 41 – Env. No: 2011/1640E Eski:1591(A)

Foto. 42a – env. no: 2010/168(E) Eski:1926

Foto. 42b – env. no: 2010/168(E) Eski:1926

Foto. 43a – Env. No: 2011/1306 (E) Eski: 2036

Foto. 43b – Env. No: 2011/1306 (E) Eski: 2036

Çizim. 42 – Env. No: 2011/1306 (E) Eski: 2036

Foto. 44 – Env. No: 2010/ 307 (E) Eski: 507

Çizim. 43 – Env. No: 2010/ 307 (E) Eski: 507

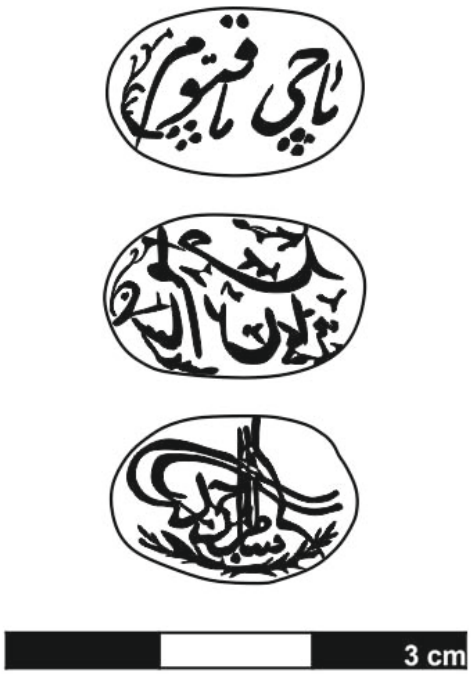
Foto. 45a – Env. No: 2011/1509(E) Eski: 1390

Foto. 45b – Env. No: 2011/1509(E) Eski: 1390

Foto. 45c – Env. No: 2011/1509(E) Eski: 1390

Çizim. 44 – Env. No: 2011/1509(E) Eski: 1390

Foto. 46 – Env. No: 2010/301(E) Eski: 1593

Çizim. 45 – Env. No: 2010/301(E) Eski: 1593

Foto. 47 – Env. No: 2010/558 (E) Eski:977

Çizim. 46 – Env. No: 2010/558 (E) Eski:977

Foto. 48 – Env. No: 2011/1492(E) Eski:1386

Çizim. 47 – Env. No: 2011/1492(E) Eski:1386

Foto. 49 – Env. No: 2011/1493(E) Eski: 1387

Çizim. 48 – Env. No: 2011/1493(E) Eski: 1387

Foto. 50 – Env. No: 2010/562(E) Eski: 953

Çizim. 49 – Env. No: 2010/562(E) Eski: 953

Foto. 51a – Env. No: 2010/140(E) Eski:702

Foto. 51b – Env. No: 2010/140(E) Eski:702

Çizim. 50 – Env. No: 2010/140(E) Eski: 702

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Soyadı, Adı : ATAMAN, Seyithan
Uyruğu : T.C
Doğum Tarihi veYeri :
Telefon :
Faks : ----
E-mail :

EĞİTİM BİLGİLERİ

Derece	Eğitim Birimi	Mezuniyet Tarihi
Yüksek Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sanat Tarihi Ana Bilimdalı	2017-2020
Lisans	Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sanat Tarihi	2013-2017

Yabancı Dil
İngilizce

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

14 /12 /2020

Tez Başlığı / Konusu:

MARDİN MÜZESİ'NDEKİ OSMANLI DÖNEMİ MÜHÜRLERİ

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 165 sayfalık kısmına ilişkin, 14/12/2020 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 9 (Dokuz) dur.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi İnceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal İçemediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

14 /12 / 2020
Seyithan ATAMAN

Adı Soyadı	**:** Seyithan ATAMAN
Öğrenci No	179211037
Anabilim Dalı	**:** Sanat Tarihi Anabilim Dalı
Programı	**:** Sanat Tarihi
Statüsü	**:** Y. Lisans ✖ Doktora ☐

DANIŞMAN
Dr. Öğr. Üyesi Oktay BAŞAK

14/12/2020

ENSTİTÜ ONAYI
UYGUNDUR

14 /12 /2020

Prof. Dr. Bekir KOÇLAR

Enstitü Müdürü